

Univerzita Hradec Králové
Filozofická fakulta
Historický ústav

Valečovští z Valečova

Bakalářská práce

Autor: Klára Branišová
Studijní program: B7105 Historické vědy
Studijní obor: 7105R071 Prezentace a ochrana kulturního dědictví
Vedoucí práce: PhDr. Zdeněk Beran Ph.D.

Hradec Králové 2016

Zadání bakalářské práce

Autor: Klára Branišová

Studium: F13485

Studijní program: B7105 Historické vědy

Studijní obor: Prezentace a ochrana kulturního dědictví

Název bakalářské práce: **Valečovští z Valečova**

Název bakalářské práce AJ: Valečovský of Valečov

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Cílem práce je zkoumání historie rodu Valečovských z Valečova v kontextu dobového dění, zvláště pak osobnosti Vaňka Valečovského z Kněžmostu. Práce se též zabývá kulturním dědictvím rodu (mj. spisem Vaňka Valečovského, pozůstatky jejich sídel, recepcí jejich erbu do znaků poddanských měst) a možnostmi jejich prezentace. Práce využívá chronologického postupu, metody přímé i nepřímé, biografické metody a tvorbu rekonstrukční mapy.

NA Praha, SOkA (region); Archiv český 1-6 (ed. Palacký), Staré letopisy české, August Sedláček: Hrady, zámky a tvrze království českého 10, Rudolf Urbánek: České dějiny III. Věk poděbradský 1-4, František Šmahel: Husitská revoluce 1-4, Petr Čornej - Milena Bartlová: Velké dějiny zemí Koruny české 6, Traktát podkomořího Vaňka Valečovského proti panovníkovi kněžskému (ed. J. Čelakovský).

Garantující pracoviště: Historický ústav,
Filozofická fakulta

Vedoucí práce: PhDr. Zdeněk Beran, Ph.D.

Oponent: doc. PhDr. Martin Šandera, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 24.11.2014

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne

Podpis

Anotace

BRANIŠOVÁ, Klára, *Valečovští z Valečova*, Hradec Králové: Filozofická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2016, 69 s. Bakalářská práce.

Bakalářská práce se zabývá historií rodu Valečovských z Valečova a jejich vedlejších větví Valečovských z Jablkynic, z Křince, ze Strak a ze Zábrdovic v kontextu dobového dění. Práce zaznamenává přeměnu drobného vladyckého rodu na jeden z nejpřednějších rytířských rodů pohusitských Čech. Zkoumá rodové vazby, zabývá se i zisky a ztrátami nemovitých majetků, rozšiřováním rodového území a nejvýznačnějšími životními událostmi jednotlivých členů rodu. Zvláštní pozornost je věnována husitským hejtmanům, bratřím Bartošovi a Bernardovi z Valečova, potomkovi jednoho z bratrů a zároveň nejpřednější osobnosti rodu Vaňkovi Valečovskému z Kněžmosta a Opočna. Do kontextu dějin rodu je zařazeno též pojednání o jeho kulturním odkazu a to zejména o *Traktátu pana Vaňka Valečovského etc., učiněným proti Rokycanovi a jeho kněžím*, prezentaci rodového hradu Valečova a jejími možnostmi a recepci erbu Valečovských do znaků poddanských měst a vesnic.

Klíčová slova: Valečovský z Valečova, z Jablkynic, z Kněžmosta, z Křince, ze Strak, ze Zábrdovic, podkomořský úřad, nižší šlechta, 15. století.

Annotation

BRANIŠOVÁ, Klára, *Valečovský of Valečov*, Hradec Králové: Faculty of Arts University of Hradec Králové, 2016, 69 pp. Bachelor Degree Thesis.

Bachelor Degree Thesis research history of family line of Valečov and its minor branch of the family of Jablkynice, of Křinec, of Straky and of Zábrdovice in the context of contemporary then events. The thesis research the rise of the house from small squires to knights, which became one of the most significant in the post-Hussite Bohemia. This thesis analyses relationships between members of the family and how they acquired and lost real estates and how they expanded their territory. This thesis also talks about the most important events of every Valečovský's life. Extra attention is paid to Hussite's captains, brothers Bartoš and Bernard of Valečov and Vaněk Valečovský of Kněžmost and of Opočno, who was son of one brother of Valečov. Vaněk was the most important member of the family. The next topic of this thesis is cultural heritage of the family line of Valečov. It is particularly the *Tractate of lord Vaněk Valečovský etc., made against Rokycana and his parsons*, the presentation of the Valečov castle and its opportunities and the adoption of the coat of arms of Valečovský's to emblems of the subject cities and villages.

Keywords: Valečovský of Valečov, of Jablkynice, of Kněžmost, of Křinec, of Straky, of Zábrdovice, vice-chamberlain office, gentry, 15th century.

Obsah

Úvod	1
1. První Valečovští	6
2. Valečovští z Valečova ve víru husitské revoluce	16
3. Vaněk Valečovský z Kněžmosta a z Opočna	25
4. Poslední Valečovští	46
5. Pečetě, erb a jeho recepce	50
6. Prezentace hradu Valečov	53
Závěr	61
Seznam pramenů a literatury	64
Archivní prameny	64
Edice	65
Literatura	67
Internetové zdroje	69
Rejstřík	70
Seznam příloh	73
Přílohy	76

Seznam zkratek

AČ	Archiv český
AJB	Akty jednoty bratrské
AKČ	Archiv Koruny české
Atlasy	Atlasy erbů a pečetí české a moravské středověké šlechty
CDLS	Codex diplomaticus Lusatiae superioris
CIM	Codex juris municipalis regni Bohemiae
Dějinné paměti	Dějinné paměti okresu mnichovohradištského 1
Erby	Erby české, moravské a slezské šlechty. Vývoj erbů a stručné dějiny 610 rodů
Hrady	Hrady, zámky a tvrze Království českého Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku
Lexikon 2	Lexikon české šlechty 2. Erby, fakta, osobnosti, sídla a zajímavosti
LC	Libri confirmationum (= Knihy konfirmační)
LE	Libri erectionum (= Knihy erekční)
Městské znaky	Městské znaky v českých zemích
MVB	Monumenta Vaticana res gestas Bohemicas illustratia
NA	Národní archiv
RT	Reliquiae tabularum terrae (=Pozůstatky desk zemských)
SLČ	Staré letopisy české. Z rukopisu křižovnického
Traktát	Traktát podkomořího Vaňka Valečovského proti panování kněžskému
Velké dějiny	Velké dějiny zemí Koruny české
Základy	Základy starého místopisu Pražského

Úvod

Práce se zabývá historií rodu Valečovských z Valečova a jejich vedlejších větví z Jablkynic, z Křince, ze Strak a ze Zábrdovic. Především je tato práce zaměřena na významné životní události, rodové vazby, statky a majetky Valečovských v širším historickém kontextu. Dále se zabývá kulturním dědictvím Valečovských, které se dochovalo do dnešních dob. Zde se především jedná o rodové sídlo hrad Valečov, erb Valečovských a jeho recepci do erbů a znaků měst a vesnic a *Traktát pana Vaňka Valečovského etc. učiněný proti Rokycanovi a jeho kněžím*.¹

Časové vymezení sledovaného a pramenně podloženého rozrodu Valečovských spadá do let 1323–1500. Z roku 1323 pochází první pramenný doklad rodu Valečovských a roku 1500 jsou naposledy připomínány poslední žijící dcery rodu Valečovských. Ovšem rod vymírá po meči posledním potomkem již v roce 1481.

Kam až sahaly rodové državy a jak se rozšiřoval nemovitý majetek Valečovských a jejich vedlejších větví? Pravděpodobně spadaly do oblasti Starého Města Pražského, okolí rodového sídla Valečova na dnešním Mladoboleslavsku a v oblasti Českého ráje, okolí tvrzí Straky, Zábrdovice, Jablkynice na dnešním Nymbursku a v posledních dvou generacích rodu také do okolí Jaroměře a dnešního zámku Opočno.

Rod je významným příkladem vzestupu vladyckého rodu z malého dvorce k nejpřednějšímu rytířskému rodu v českých zemích, který vlastnil dva hrady, domy v Praze a další rozsáhlé majetky. Jakým způsobem se těchto výsad a nových území Valečovští domohli v období necelých dvou staletí? Jaké cesty vedly k rozmnožení jejich bohatství a váženosti? V těchto souvislostech se práce zaměří

¹ *Traktát podkomořího Vaňka Valečovského proti panování kněžskému*, ed. Jaromír Čelakovský, Praha 1881.

především na osobu Vaňka Valečovského z Kněžmosta a z Opočna jako purkmistra Starého Města Pražského, člena rady zemského správce Jiřího z Poděbrad a neposlední řadě podkomořího královských měst.

Práce v celém svém obsahu využívá chronologického postupu, i když u větvení rozrodu musel být využit i paralelní časový přístup či retrospektiva. Dále bylo využito metody přímé a nepřímé. Jelikož se práce zabývá jednotlivými členy rodu, byla využita též biografická metoda. Pro znázornění rozšíření území rodu Valečovských nesmí chybět ani tvorba rekonstrukční mapy, která zpětně objasní geografické vztahy a souvislosti.

Práce využívá pramenů archivní povahy především z Národního archivu. Jedná se převážně o smlouvy na koupě statků a majetků či listiny týkající se podkomořského úřadu. Nejvýznamnějším archivním pramenem je list Jana Žižky z Kalicha adresovaný bratřím Valečovským.²

Dále práce využívá pramenných edic. Mezi nejvýznamnější z nich patří *Archiv český* přinášející významné dopisy, smlouvy na majetky a statky, půhony atd.³ *Reliquiae tabularum terrae*,⁴ stejně jako v některých případech *Archiv český*, poskytují představu o pozemkové držbě Valečovských a o rozšiřování jejich rodového majetku. V *Libri confirmationum*⁵ a *Libri erectionum*⁶ se dochovaly zmínky o méně významných členech rodu a to hlavně z období před husitskými hejtmany Bartošem a Bernardem z Valečova. Z *Libri confirmationum* je známo podací právo Valečovských do devíti kostelů. *Libri*

² Knihovna Národního muzea v Praze, sig. 1 A c 83.

³ Konkrétně se jedná o tyto svazky: *Archiv český 1–6*, ed. František Palacký, Praha 1840–1972; *Archiv český 7–8*, ed. Josef Kalousek, Praha 1987–1895; *Archiv český 14–15*, ed. Josef Kalousek, Praha 1895–1896; *Archiv český 18–19*, ed. Josef Kalousek, Praha 1900–1901; *Archiv český 26*, ed. Josef Kalousek, Praha 1909; *Archiv český 28*, ed. Gustav Fridrich, Praha 1912; *Archiv český 31*, ed. Gustav Friedrich, Praha 1921.

⁴ *Reliquiae tabularum terrae 1–2*, ed. Josef Emler, Praha 1870–1872.

⁵ *Libri confirmationum 1*, ed. Francisci Antonii Tingl, Praha 1867; *Libri confirmationum 1/2*, ed. Josef Emler, Praha 1874; *Libri confirmationum 2*, ed. Francisci Antonii Tingl, Praha 1868; *Libri confirmationum 3–4*, ed. Josef Emler, Praha 1879; *Libri confirmationum 5*, ed. Francisci Antonii Tingl, Praha 1865; *Libri confirmationum 6*, ed. Josef Emler, Praha 1883; *Libri confirmationum 7*, ed. Josef Emler, Praha 1886.

⁶ *Libri erectionum 4–5*, ed. Clemens Borový, Praha 1883.

erectionum pak usnadňují představu o aktuálních možnostech Valečovských přispět ke hmotnému zabezpečení kostelů. Mezi další významné pramenné edice patří *Codex diplomaticus Lusatiae superioris*,⁷ *Codex juris municipalis regni Bohemiae*.⁸ V narativních pramenech jsou jenom drobné zmínky o příslušnících rodu, a to v díle *Bartošova kronika Pražská od léta Páně 1524 až do konce léta 1530*⁹ a v edici *Staré letopisy české. Z rukopisu Křižovnického*.¹⁰

Téma Valečovských z Valečova se v literatuře dosud nedočkalo ucelené monografie. Zpracování historie rodu s ohledem na dochované památky s ním spjaté tak slouží na jedné straně odborným cílům, je ovšem využitelné též pro budoucí publikaci určenou širší veřejnosti zajímající se o dějiny rodu Valečovských z Valečova, jejich nominálního sídla či regionu.

Nejpodrobněji se dějinami rodu a regionu věnoval Josef Vítězslav Šimák v monografii *Dějinné paměti okresu Mnichovohradištského 1*.¹¹ Lze zde nalézt velmi cenné informace o jednotlivých členech rodu s jejich odkazy k příslušným pramenům a také je zde poměrně spolehlivě zachycen možný rodokmen rozrodu Valečovských. V tomto díle však některé později objevené informace i některé soudobé poznatky chybí. Kulturní dědictví Valečovských je zde interpretováno velmi málo i na tehdejší dobu (tj. roku 1917). Rodovým sídlem Valečov a erbem Valečovských se zde Šimák zabývá jen okrajově, pouze Traktát Vaňka Valečovského je zde podrobněji rozebrán. Dílo Augusta Sedláčka *Hrady, zámky a tvrze Království českého 10*¹² také interpretuje důležité informace o většině členů rodu a navíc se pečlivě zabývá i jejich odkazem a rodovým sídlem Valečovem. Do popředí rodu nejvíce vystupují husitští hejtmané, bratři Bartoš a Bernard z Valečova. Je o nich k dispozici daleko více

⁷ *Codex diplomaticus Lusatiae superioris* 2, ed. Richard Jecht, Praha 1896–1899.

⁸ *Codex juris municipalis regni Bohemiae* 3, edd. Jaromír Čelakovský – Gustav Friedrich, Praha 1948.

⁹ *Bartošova kronika Pražská od léta Páně 1524 až do konce léta 1530*, ed. Karel Jaromír Erben, Praha 1863.

¹⁰ *Staré letopisy české z rukopisu Křižovnického*, ed. František Šimek, Praha 1959.

¹¹ Josef Vítězslav ŠIMÁK, *Dějinné paměti okresu Mnichovohradištského 1*, Mnichovo Hradiště 1917.

¹² August SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze Království českého 10*, Praha 1997.

pramenných zmínek a podrobněji se jim věnuje i odborná literatura. Velmi dobře, avšak poněkud zjednodušeně, jsou jejich biografie zachyceny též v monografii Rudolfa Anděla *Husitství v severních Čechách*¹³ a jako významní činitelé husitské doby jsou rovněž reflektováni v *Husitské revoluci 2–4*¹⁴ od Františka Šmahela. Potomek jednoho z bratrů Vaňek Valečovský z Kněžmosta a z Opočna je často zmiňován ve spojitosti s jeho úřady a *Traktátem pana Vaňka Valečovského etc. učiněným proti Rokycanovi a jeho kněžím*. Spousta zmínek se nachází ve třetí části *Českých dějin Věk poděbradský 1–4*¹⁵ sepsané Rudolfem Urbánkem a v již jmenované *Husitské revoluci 2–4* Františka Šmahela. Jeho osobnost blíže analyzuje také pojednání Jaromíra Čelakovského *Traktát podkomořího Vaňka Valečovského proti panování kněžskému*.¹⁶ Zde se nachází celý přepis traktátu a jeho interpretace. Podobné pojednání o traktátu včetně jeho celého přepisu, avšak v některých tvrzeních aktualizované, se nachází v díle Jaroslava Bidla *Akty jednoty bratrské 2* jako součásti *Pramenů dějin moravských 4*.¹⁷

Dalším kulturním dědictvím po rodu Valečovských je jejich erb, který se promítl do znaků Bosně, Kněžmostu a Opočna. Pro znaky měst a městeček lze použít publikaci Karla Lišky *Sbírka komunálních znaků, pečeti a razítek*,¹⁸ též Jiřího Čarka *Městské znaky v českých zemích*.¹⁹ Ovšem u obcí nebyl vytvořen žádný souhrnný sborník a nevznikla ani žádná jiná publikace, proto je nutné využít alespoň internetových stránek obcí atd. O původním erbu Valečovských je velké množství zmínek v odborné literatuře všeobecně.

¹³ Rudolf ANDĚL, *Husitství v severních Čechách*, Liberec 1961.

¹⁴ František ŠMAHEL, *Husitská revoluce 2–4*, Praha 1993.

¹⁵ Rudolf URBÁNEK, Rudolf, *České dějiny 3. Věk Poděbradský 1–4*, Praha 1915–1962.

¹⁶ *Traktát podkomořího Vaňka Valečovského proti panování kněžskému*, ed. Jaromír Čelakovský, Praha 1881.

¹⁷ *Prameny dějin moravských 4. Akty jednoty bratrské 2*, ed. Jaroslav Bidlo, Praha 1923.

¹⁸ Karel LIŠKA, *Sbírka komunálních znaků, pečeti a razítek 3/2. Znaky, pečeti a razítka českých měst a městeček J–M*, Brno 2013; Karel LIŠKA, *Sbírka komunálních znaků, pečeti a razítek 4/1. Znaky, pečeti a razítka českých měst a městeček N–Ř*, Brno 2014.

¹⁹ Jiří ČAREK, *Městské znaky v českých zemích*, Praha 1985.

Podobně jsou na tom i historické a archeologické publikace, které se zabývají hradem Valečov. Z těch nejdůležitějších lze jmenovat již výše zmiňované *Hrady, zámky a tvrze Království českého 10* a *Ilustrovanou encyklopedii českých hradů*²⁰ od Tomáše Durdíka. Nejvýznamnějším archeologickým dochovaným nálezem kachlových kamen (pravděpodobně z období přestavby hradu za Vaňka Valečovského) se zabývá studie Čenka Pavlíka *Objev destruovaných gotických kachlových kamen na hradě Valečov*.²¹ V současné době existuje i populárně-naučná brožurka Rostislava Vojkovského *Valečov*,²² která přibližuje stavbu a podobu dnešní zříceniny hradu Valečova a Valečovským a dalším majitelům hradu je zde věnována značná část místa, nicméně pouze ve zjednodušené formě.

²⁰ Tomáš DURDÍK, *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*, Praha 2010.

²¹ Čeněk PAVLÍK, *Objev destruovaných gotických kachlových kamen na hradě Valečov*, *Archeologie ve středních Čechách*, 16 (1), 2012.

²² Rostislav VOJKOVSKÝ, *Valečov*, Hukvaldy 2012.

1. První Valečovští

Panství vladyckého rodu Valečovských se rozkládalo v okolí tvrze a dvoru Valečov (později přestavěné na hrad). Valečovští k nim drželi vsi Zásadku, Zápudov a část Žantova. Měli také část patronátního (podacího) práva do kostela v Bosni. Jakožto vladycký rod měli erb, který tvořilo zlaté hořící slunce v modrém štítě.²³

Nejstarším doloženým majitelem dvorce i tvrze byl Bartoš starší, který žil na počátku 14. století. Poprvé byl připomínán roku 1323. Nejspíše však není zakladatelem vladyckého rodu a již před ním žilo několik generací Valečovských. O nich se však žádné písemné zmínky nedochovaly. Bartoš starší měl pravděpodobně dva syny, kterými zahájil rozrod Valečovských. O samotném Bartošovi však více dochovaných pramenných zmínek k dispozici není.²⁴

Hlavní větev držela rodové sídlo Valečov a statky v jeho blízkém okolí. Členové vedlejších větví většinou vlastnili jiné vzdálenější statky, na kterých žili a starali se o ně. Tyto statky se nejčastěji nacházely směrem k dnešnímu Nymburku nebo směrem do oblasti Českého ráje. Jednalo se převážně o Jablkynice (dnešní Jabkenice), Křinec, Straky a Zábrdovice. Dále rozšířili rodové državy i o další majetky, statky, vesnice či domy v Praze atd. Ve vesnicích se nacházely tvrze, na kterých sídlili a podle nichž přijímali predikáty – z Jablkynic, z Křince, ze Strak a ze Zábrdovic. Někdy je také doplnili o genitivní tvar Valečovský. Nicméně k hradu Valečov se již nijak významně nehlásili.

Jedním ze synů Bartoše staršího byl Bartoš mladší ze Strak. Tvrz Straky se nacházela u Nymburka, kde Bartoš zahájil rozšiřování rodových držav Valečovských. Bartoš mladší je zapsán také jako

²³ Josef Vítězslav ŠIMÁK, *Dějinné paměti okresu Mnichovohradištského I*, Mnichovo Hradiště 1917, s. 113. Srov. Rudolf ANDĚL, *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku 3. Severní Čechy*, Praha 1984, s. 491.

²⁴ August SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze Království českého 10*, Praha 1997, s. 116. zastává názor, že Bartoš starší není zakladatelem rodu. Dále J. V. ŠIMÁK, *Dějinné paměti*, s. 113.

Bartoš z Radimě (též z Radimi), která se nacházela nedaleko Jičína. První zmínkou o Bartošovi mladším v pramenech bylo jeho zapojení do bojů proti Vokovi z Rotštejna v letech 1316–1318. Kvůli těmto bojům byl 1. října 1324 pohnán před zemský soud. Nakonec však spor skončil dohodou. Rozhodnutí měl učinit jeho otec Bartoš starší a to v prosinci téhož roku. Kvůli těmto sporům byl pohnán k soudu rovněž pravděpodobný bratr Bartoše mladšího Zdeněk ze Zábrdovic a Jichostřeb (s naprostou určitostí o jejich příbuzenském vztahu hovořit nelze). Zábrdovice se nacházely nedaleko Křince, který byl také pozdější rodovou državou, a Jichostřeby nebo též Jéhostřeby ležely pod Kozákovem u Turnova. Bartoš mladší a jeho bratr Zdeněk ze Zábrdovic odešli na Moravu, protože na Olomoucku Bartoš mladší roku 1365 získal vsi Čechy a Lešany (ty však brzy prodal) a roku 1371 Lhotu. Zemřel po roce 1371 a zanechal po sobě syny Jana, Mikuláše a asi i Břeňka a Vaňka.²⁵

O Janovi je známo, že přijal nižší svěcení, stal se notářem a prokurátorem konsistoře a v letech 1377–1383 zasedal při jednání na církevních soudech – „*Johannes, notarius in Waleczow 1377*“.²⁶ Později se však s duchovním stavem rozešel, roku 1397 koupil část domu a sladovny v Německém Brodě od svého bratra Vaňka, který dům předtím koupil celý. O Břeňovi je známo, že držel roku 1373 půlku vsi Čechy a do roku 1376 také Lhotu. Neobvyklé je, že v roce 1373 získal od papeže listinu na úplné odpuštění svých hříchů pro případ smrti. Později podobnou listinu obdrželi i další členové rodu, jako například jeho bratr Mikuláš.²⁷

Druhým synem Bartoše staršího a bratrem Bartoše mladšího byl s velkou pravděpodobností, jak již bylo psáno výše, Zdeněk (též Zdeslav) ze Zábrdovic. Vlastnil totiž tvrz Valečov a dále získal na

²⁵ *Reliquiae tabularum terrae I*, ed. Josef Emler, Praha 1870, s. 64–65. Dále J. V. ŠIMÁK, *Dějinné paměti*, s. 113–114.

²⁶ *Kanceláře a písaři v zemích českých králů z rodu Lucemburského Jana, Karla IV. a Václava IV. (1310–1420)*, ed. Ferdinand Tadra, Praha 1892, s. 152.

²⁷ *Jednání církevních soudů v Soudní akta konsistoře pražské I*, ed. Ferdinand Tadra, Praha 1893, s. 339–340, č. 90. a s. 233, č. 294. Dále J. V. ŠIMÁK, *Dějinné paměti*, s. 113–114. K držbě vsi a papežské listině A. SEDLÁČEK, *Hrady 10*, s. 117.

Moravě hrad Štrálek (Strálek). Zanechal po sobě asi sedm synů – Ješka, Zdeňka, Vojslava, Beneše, Ctibora, Hereše a asi i Bartoše Zábředovce. Z nich první tři – totiž Ješek, Zdeněk a Vojslav – po otcově smrti prodali 6. února 1352 hrad Štrálek císaři Karlu IV. za 300 kop grošů pražských na kutnohorské urbuře a ty si rozdělili mezi sebou. O jejich otci Zdeňkovi pak již žádné zprávy nejsou.²⁸

Ješek pak držel na Moravě už jen Březovice a i ty roku 1365 prodal. Poté nejspíše sídlil na Křinci v Čechách, protože zde měl roku 1378 podací právo na kněze. Ješkovi se narodili dva synové Bernard a Bohuněk řečený Vrabec. Oba dva vlastnili tvrz Jablkynice, podle níž se psali z Jablkynic.²⁹

Bernard z Jablkynic v letech 1371–1401 prezentoval plebány ke kostelu v Jablkynicích a roku 1377 měl podací právo i v Židlochovicích. Z roku 1389 je známo jeho podací právo do kostela v Křinci a od té doby byl také nazýván z Křince.³⁰ Dalšího zboží nabyt sňatkovou politikou. Dosáhl totiž toho, že si jeho dcera Jitka vzala za manžela Přibíka z Rakova, který byl též nazýván Dykem. Ten pak svého tchána Bernarda vzal roku 1383 ve spolek na své zboží, který uzavřeli za účelem dědictví. Důkazem tohoto spolku je pramen o společném podávání kněze do Markvartic u dnešní Sobotky z roku 1390 – „*ad presentacionem et petitionem Nobilium virorum dominorum Bernhardi de Waleczow alias de Krnicz et Przibiconis de Marquarticz, in et ad ecclesiam parochialem in Marquarticz...*“³¹ Ještě předtím v roce 1384 přidal Přibík své manželce Jitce 100 kop. Přibík pak asi roku 1393 zemřel a již 19. března 1394 vdova Jitka prodala své dispoziční právo svému otci Bernardovi za 400 kop. Ona sama však

²⁸ Národní archiv v Praze, f. Archiv České koruny (1158-1935), sig. 382. Srov. J. V. ŠIMÁK, *Dějinné paměti*, s. 114 a A. SEDLÁČEK, *Hrady 10*, s. 116–117. K dispozicím hradu Štrálek a jeho držbě Valečovskými více v Miroslav PLÁČEK, *Ilustrovaná encyklopedie moravských hradů, hrádků a tvrzí*, Praha 2001, s. 624–625.

²⁹ K podacímu právu na Křinci v *Monumenta Vaticana res gestas Bohemicas illustrantia* 2, ed. Joannis Friderici Novák Praha 1907, s. 483, č. 1202. O držbě Březovic a synech J. V. ŠIMÁK, *Dějinné paměti*, s. 114.

³⁰ Doklady podacího práva v Jablkynicích *Libri confirmationum* 2, ed. Francisci Antonii Tingl, Praha 1868, s. 64; LC 5, ed. Francisci Antonii Tingl, Praha 1865, s. 193; LC 6, ed. Josef Emler, Praha 1883, s. 44. K podacímu právu v Křinci LC 3–4, ed. Josef Emler, Praha 1879, s. 93, 209.

³¹ LC 5, s. 43.

zemřela roku 1395 a po její smrti byly všechny její majetky a jmění vyhlášeny jako odumřelé, tj. měly by spadnout na krále. Bernard ale na základě spolku a příbuzenských vztahů s nebožtíky zřejmě kladl odpor a bylo mu přiznáno dědické právo. Díky tomu získal ves Rakov i s tvrzí, Markvartice s farou, Leštinu, Ščidlo (Štidla), Příchvojí (Příchvoj), Mrchojedy (Mrkvojedy), Zajekury (Zajakury) a Skuřinu. Významně tak rozšířil svoje statky a majetek od Křince a Jablkynic směrem na sever.³² Svůj nově nabytý majetek začal zvelebovat. 29. března 1395 podával sám kněze do Markvartic. 11. dubna 1404 pravděpodobně věnoval témuž kostelu roční plat 6 kop na rakovském zboží s podmínkou, že kněz bude o sudých dnech konat modlitby a mše za spásu zesnulých kolátorů (tj. původních patronů – vlastníků patronátního práva). Nicméně v tomto pramenu je zmíněn Bartoš a ne Bernard.³³ Mohlo by se ale jednat o Bernardova strýce Bartoše Zábrdovce ze Strak a Semína, jeho syna Jana Bartoše či Bernardova bratrance Bartoše, který se proslavil jako husitský hejtman. Ti všichni do tohoto časového období spadají. Bohužel ani u jednoho nebylo prokázáno a dalšími prameny podloženo, že by Markvartice někdo z nich kromě Bernarda vlastnil. Ty získal až po Bernardově smrti jeho syn Jan v pramenech známý jako Jan z Křince. Dále je o Bernardovi známo, že v letech 1371–1402 sídlil na tvrzi Jablkynice. Další pramenné zmínky, kromě domnělého podávání kněze do Markvartic, o něm nejsou dochovány.³⁴

Jan z Křince někdy též používal predikátu z Valečova. Vlastnil podací právo na kostel v Křinci, protože zde roku 1398 podával kněze. V knihách konfirmačních to bylo zapsáno takto: „*ad presentacionem*

³² O spolku Bernarda a Přibíka a záruce 100 kop pro Jitku v A. SEDLÁČEK, *Hrady 10*, s. 98. Dispoziční právo pro Bernarda od jeho dcery Jitky dochováno v RT 1, s. 501, 553. Bernardovy nabitě statky po smrti jeho dcery Jitky a zetě Přibíka vyčteny v J. V. ŠIMÁK, *Dějinné paměti*, s. 114 a k Bernardovu nároku blíže v *Druhá kniha provolacích desk dvorských z let 1395–1410*, AČ 35, ed. Gustav Friedrich, Praha 1935, s. 90, č. 16.

³³ O podání kněze do Markvartic v roce 1395 v LC 5, s. 214. Ve věnování platu Markvarticím je zaspán Bartoš, ale J. V. ŠIMÁK, *Dějinné paměti*, s. 114–115 je toho názoru, že jméno Bartoš je v *Libri erectionum 5*, ed. Clemens Borový, Praha 1883, s. 589. použito omylem.

³⁴ Držba Markvartic Janem z Křince zaznamenána v A. SEDLÁČEK, *Hrady 10*, s. 99. Tamtéž, s. 343 August Sedláček tvrdí, že Bernard sídlil na Jablkynicích ještě v letech 1371–1402.

*famosi Johannis de Krzinecz dicti de Waleczow dicte ecclesie patroni.*³⁵ Jan byl zapojen do vzpoury panské jednoty proti králi Václavu IV., ač byl pouze z řad nižší šlechty a to vladyckého stavu. Svědčí o tom listina o příměří jednoty a královské strany, které se zavázala panská jednota splnit od 15. června 1399 do 6. ledna 1400 výměnou za 15 tisíc kop grošů českých. „*My Boček z Chunstata i z Poděbrad... Jan Kabát z Kořec, Jan z Křince, Epik z Krucenburka... wyznáwamy tiemto listem wšem ohlasně, ktož jej čisti nebo slyšeti budú, že slíbilismy i slibujem wšickni spolu jednu nerozdielnú rukú, jakožto prawí jistci té věci, dobrú a čistú naši wěrú... za prawé i za křestánské přimiři je k najoswiecenějšíemu kniežeti a pánu, panu Wáclawowi Římskému a Českému králi...*“³⁶ Rovněž se v pramenech nachází i příměří jednoty s pány na králově straně a Pražany. Zde se mezi dalšími pány a vladyky píše o „*Janowi z Křence*“³⁷. Další zmínka o něm pochází až z roku 1405, kdy se dovolával svého dědičného práva na Vyšadově. V roce 1407 vykonával závěť svého souseda z jablkynické tvrže Jana Tlacha z Charvatec a ještě téhož roku také podával kněze do Markvartic. Dále v tomto roce získal do své držby rakovský statek, avšak ten pravděpodobně do roku 1418 prodal. V pramenech se ještě vyskytuje před rokem 1430³⁸ a to právě z 28. dubna tohoto roku na listině, kde „*Heralt z Kunstatu we při swé s Hlawáčem z Ronova přichází mocně na wolené s obau stran smluwce, a na Pražany co nejwvyšší ubrmány.*“ Zde je mezi ostatními svědky zaznamenán jako „*Jan z Chřince*“.³⁹

Bohuněk Vrabec z Jablkynic a na Křinci, někdy též zmiňovaný jako Bohuš, byl synem Ješka z Křince a bratrem Bernarda z Jablkynic. Bernard mu musel nepochybně velmi důvěřovat, protože ho Bohuněk

³⁵ LC 5, s. 304.

³⁶ *Král Wáclaw a Gednota panská od roku 1394 do 1404*, Archiv český 1, ed. František Palacký, Praha 1840, str. 61–63, č. 8.

³⁷ *Tamtéž*, str. 63–65, č. 9.

³⁸ K dědičnému právu Jana z Křince na Vyšadově více v *Druhá kniha provolacích desk dvorských z let 1395–1410*, AČ 35, s. 116, č. 63 a o držbě Rakovského statku v A. SEDLÁČEK, *Hrady 10*, s. 99. Závěť Jana Tlacha z Charvatec a podací právo do Markvartic rozebírá J. V. ŠIMÁK, *Dějinné paměti*, s. 115.

³⁹ *Poběrky písemností wšelikých z let 1421–1438*, AČ 6, ed. František Palacký, Praha 1872, s. 422–423, č. 26.

zastupoval při sporu, který se vedl o rakovské zboží po jejich otci Ješkovi. Bohuněk získal roku 1393 od krále Václava IV. odumřelé dědictví po vdově Škonce v Zalužanech u dnešní Mladé Boleslavi a rozšířil tak po vzoru svého otce a bratra rodové državy. Další zmínkou o něm je dochovaný zápis v knihách konfirmačních, v němž je psáno, že 3. února 1406 zaplatil dluh 6 kop klášteru sv. Michala v Litoměřicích.⁴⁰ Vystupoval také jako patron křineckého kostela – „*ad present. famosi viri Bohussii armigeri de Waleczow ad eccl. par. in Krzynecz...*“⁴¹

Zdeněk ze Zábrdovic, Jichostřeb a na Štrálece měl, jak již bylo řečeno výše, kromě synů Ješka, který sídlil na Křinci, Vojslava, Beneše, Ctibora a Hereše, kteří odešli na Moravu, i Bartoše Zábrdovce ze Strak. Ten byl také jinak znám jako Bartoš Zábrdovec z Valečova a od roku 1366 se aktivně zapojoval do rozšiřování rodové domény. Neví se, kde přesně sídlil, ale pravděpodobně to mohla být Slatinka nebo Menší Slatinka u dnešního Jičina. Do roku 1389 držel dokonce i Lískovice. Za manželku si vzal Annu ze Semína a tímto sňatkem získal Semín. V knihách konfirmačních pak byla zapsána jako „*Anne in Slatinka*“.⁴² Z tohoto manželství vzešly dvě děti a to dcera Anna a syn Jan. O Anně je pouze jediná zmínka, že v roce 1386 darovala plat 1 kopy chrámu ve Žlunici. Z toho lze usoudit, že zemřela velmi brzy a ani se nikdy nevdala, protože o jejím manželství rovněž žádné zprávy nehovoří. Pravděpodobně měl Bartoš Zábrdovec ještě jednu sestru, která se jmenovala Dorota a byla provdána za Petra z Luční Hory. O možné shodě s Annou nejsou žádné zprávy.⁴³

O jeho synovi Janovi se dochovalo už zpráv více. Byl znám i pod jménem Bartoš ze Slatiny. Na památku svých rodičů Bartoše a Anny v roce 1390 rozkázal, aby kostel v Semíně podaroval osm

⁴⁰ Důkaz o vlastnictví statků v Zalužanech v *První kniha provolací desk dvorských z let 1380–1394*, AČ 31, ed. Gustav Friedrich, Praha 1921, s. 30–31, č. 87. *Tamtéž*, s. 44, č. 24. J. V. ŠIMÁK, *Dějinné paměti*, s. 115. Srov. A. SEDLÁČEK, *Hrady 10*, s. 117.

⁴¹ LC 7, ed. Josef Emler, Praha 1886, s. 280.

⁴² Citace z LC 6, s. 58. O Bartošovi Zábrdovci píše A. SEDLÁČEK, *Hrady 10*, s. 117.

⁴³ J. V. ŠIMÁK, *Dějinné paměti*, s. 115.

chudých ročně a bylo konáno osm mší. Z toho lze usoudit, že oba museli zemřít již před rokem 1390. V roce 1408 pak Jan daroval 3 jitra luk chrámu v Liskovicích. Rovněž se v pramenech vyskytuje i jako patron kostela ve Slatince. „*Anno quo supra die 12 Dec. d. est crida d. Mathie, olim pleb. eccl. in Lhotka, ad. eccl. in Senyn, per resign. d. Marci vlt. rect. ex c. perm. vac. de cons. Bartossii armigeri de Slatina, dicte eccl. in Senyn patr.*“⁴⁴ Toto jsou důkazy, že o majetek, který po otci zdědil, se rozhodně staral.

Vedle Bartoše byl v pramenech zaznamenán i Jan Zábrdovec. Nelze s jistotou prokázat, jak byli spřízněni. Tento Jan Zábrdovec odkázal 20. prosince 1383 plat ze vsi Obědovice kratonožskému kostelu. Svědkem tohoto aktu byl Jan ze Slatiny. Tudíž možnost, že by byl totožný s Janem řečeným Bartošem ze Slatiny, není možná. Nejspíše to tedy byli bratři.⁴⁵

V literatuře a pramenech se rovněž v tomto období vyskytuje ještě Ctibor ze Zábrdovic. Opět není známa povaha příbuzenských vztahů mezi tímto a předchozími dvěma Zábrdovci. Ctibor měl syna Bočka, který 15. července 1415 získal faru ve Veliši. Záznam o tom se nalézá v knihách konfirmačních: „*15 Julii data est crida d. Boczkoni nato Cztiborii de Zabrdowicz clerico ad eccl. in Weliss...*“⁴⁶ Bohužel o dalších pokračovatelích této větve rozrodu Valečovských není nic známo. Předpokládá se tedy, že Boček u církevní dráhy zůstal a zemřel bezdětný.

Z výše uvedeného lze odvodit, že členové vedlejších větví často významně rozšiřovali rodové državy, nebo se vojensky či politicky angažovali v rámci dnešního Mladoboleslavska, Jičínska, Nymburska a dnešní Prahy. Většina významných členů rodu, a to především hlavní větve, držela alespoň na chvíli Valečov, a proto používali předložkový predikát z Valečova. V některých případech se však rodového sídla vzdali, nebo ho podstoupili ostatním příbuzným. Za těchto okolností

⁴⁴ LC 7, s. 140.

⁴⁵ J. V. ŠIMÁK, *Dějinné paměti*, s. 115–116. Nerozebírá však podrobněji jejich příbuznost.

⁴⁶ LC 7, s. 164.

přijímali predikáty podle svých nových statků, např. ze Lhotice. Ovšem v některých dochovaných pramenech měli stále předložkový predikát doplněný o genitivní tvar Valečovský.

Další synové Zdeňka ze Zábrdovic, Jichostřeb a na Štrálece Vojslav, Beneš, Ctibor a Hereš, drželi po svém otci společně hrad Valečov.⁴⁷ 6. dubna 1362 využili společného podacího práva v kapli sv. Hypolita v Podskalí pod Vyšehradem v Praze – „*S. Ypoliti sub Wysegrad. Die 6 Aprilis Johannes de Lom ad presentacionem prouidorum virorum Woyslai plebani in Bosna, Benessij, Stiborij et Herssonis clientum de Walessczow ad capelam S. Ypoliti in pedemontis Wissegradensis...*“⁴⁸ 14. prosince téhož roku už podávali „*Woyslai plebani in Bossna, et Herssonis et Stiborij fratrum de Waleczow clientum...*“ kněze tamtéž, ale bez Beneše, o kterém dál už prameny mlčí.⁴⁹

Vojslav se vydal cestou duchovních a stal se farářem v Bosni. V knihách konfirmačních to bylo zaznamenáno takto: „*Die 6 Oct. Johannes presb. de Bossyen ad present. Pesconis, Przibiconis, Blahutonis de Bossyen et Herssonis, Stiborii fratrum de Waleczow clientum ad ecc. in Bossyen, per mort. Woyslai vac. fuit instit. Exec. dec. Hradiscensis.*“⁵⁰ Ovšem roku 1366 zemřel a jeho bratři Ctibor a Hereš spolu s ostatními patrony faru obsadili dalším duchovním.⁵¹

O dalším z bratří Ctiborovi je známo, že držel část nebo dokonce celý Kněžmost a někdy se podle něj psával z Kněžmosta (též z Kněžmostu). Významnou listinou se stala milost na odpuštění hříchů, kterou získal od papeže ještě za svého života. Později se o něm lze dovědět při jeho sporech s březenským knězem. Důležitým a velmi významným krokem pro Ctiborovu osobu a pro celý rod Valečovských byla koupě domu v Praze, který se nacházel na místě dnešního schwarzenberského paláce. Dům č. p. 186 stál tedy jako první přímo

⁴⁷ A. SEDLÁČEK, *Hrady 10*, s. 117.

⁴⁸ LC 1/1, ed. Francisci Antonii Tingl, Praha 1867, s. 174.

⁴⁹ *Tamtéž*, s. 191.

⁵⁰ LC 1/2, ed. Josef Emler, Praha 1874, s. 77.

⁵¹ O Vojslavovi J. V. ŠIMÁK, *Dějinné paměti*, s. 116 a A. SEDLÁČEK, *Hrady 10*, s. 117.

naproti Pražskému hradu na Hradčanském náměstí. To svědčí o zlepšení majetkových poměrů rodu a také o jejich oblíbě ve vyšších kruzích a také u samotného krále. Jako správný křesťan daroval Ctibor z domu třetí část oltáři 10 tisíc rytířů u sv. Víta. Dům Valečovští vlastnili až do roku 1471 – „1430 hrd. 4: *dominorum de Waleczow. 1433 hrd. 6: městišče pánuow z Walečowa. 1464 hrd. 19: dominorum de Waleczowa. 1471 hrd. 22: pánu z Walečowa.*“⁵² Z toho lze usuzovat, že v královské přízni zůstávali i nadále.⁵³

Posledním z bratří této generace, o kterém ještě výše nebylo více hovořeno, byl Hereš, někdy též nazývaný Heřman. Jako jediný po smrti svých bratří vlastnil hrad a statky Valečova, se kterými bylo provázané patronátní právo, které uplatňoval společně s dalšími vladyky na kostel v Bosni. V roce 1393 se ucházel o dědictví po Přibíkovi z Rakova, ale jak již bylo řečeno výše, to bylo díky spolku Bernarda z Jablkynic a samotného Přibíka přiřknuto Bernardovi. Pro Hereše tedy tato snaha skončila neúspěchem. Za svého života možná nedosáhl stejného úspěchu jako ostatní členové rozrodu Valečovských, ale i tak přispěl k rozšíření rodového majetku. „A. a. 1383, 2 Oct. – *In villa Litkowiczich Miksso decessit. A. d. MCCCLXXXIII in crastino Dedic. Prag. Hersso de Walecziewa docuit per tabulas terre curiam arature in Litkowiczech cum hereditate et suis pertinenciis...*“ – koupil dvůr v Litkovicích (dnešní Lítkovice) od Mikeše z Litkovic za 40 kop.⁵⁴ Zajisté doufal také v rozmnožení potomstva a je známo, že za svou manželku pojal Bětu. Josef Šimák se ve svém rodokmenu domnívá, že právě tento pár počal syny Bernarda a Bartoše, kteří se posléze stali husitskými hejtmany. Společná zmínka o obou manželích spadá také do roku 1393. 21. dubna „*Herssonis de Waleczow ... et Bietha*“ společně přidali plat 2 kop ročně pro své lidi ve vsi Žantově (konkrétně se jednalo o „*Margaretha vidua unam sexg^{am} grss... et Jan*

⁵² Držba domu č. 186 v Praze zapsána v Wacław Wladivoj TOMEK, *Základy starého místopisu Pražského 4. Staré město Pražské*, Praha 1872, s. 131.

⁵³ Ctiborem se zabývá J. V. ŠIMÁK, *Dějinné paměti*, s. 116, 119. Srov. A. SEDLÁČEK, *Hrady 10*, s. 117.

⁵⁴ RT 1, s. 492–493.

dc. *Wolek secundam sexg^{am} grss.*“). 21. dubna téhož roku také nechali společně s dalšími vladykami založit kaplanství v Bosni – „*Donatio et erectio capellaniae in E^a parochiali in Bossna*“ a následně ho nechali obsadit knězem Matějem.⁵⁵ Hereš musel zemřít pravděpodobně někdy před rokem 1409, protože tohoto roku byla již Běta označena jako vdova a koupila si roku 1414 v Praze ve Zlaté ulici naproti řece dům č. p. 208: „*Byetka relictā Herssonis de Walessowa*“. Zde nejspíše žila ještě roku 1417, ale žádné další zmínky se o ní nedochovaly.⁵⁶

Současně s Herešem se také ještě objevoval Řehník ze Strak. Pravděpodobně se jednalo o člena vedlejší větve rodu Valečovských. Nejspíše to byl Herešův bratranec a syn Bartoše mladšího z Radimi a ze Strak, nicméně příbuzenství nelze takto s určitostí potvrdit. Řehníkovu aktivitu lze zaznamenat v letech 1383–1393. Roku 1383 mu Bernard z Jablkynic postoupil Rakov. Nejdůležitější je zmínka, která pochází z roku 1393, kde vystupoval jako zástupce Hereše z Valečova a donátor loukovského kostela. Samostatně se vyskytuje v pramenech z 12. března 1398, kdy dal roční plat 1 kopy faře v Březině.⁵⁷

Valečovští z Valečova měli jako své rodové sídlo tvrz Valečov. Kolem ní získávali další majetky především díky sňatkům a spolkům. Tím rozšiřovali rodové území směrem k dnešnímu Mnichovu Hradišti, Mladé Boleslavi, Nymburku a Jičínu. S rozšiřováním držav rostla také váženost a moc rodu Valečovských, což dokazují jejich svědectví u důležitých listin a soudů. Kromě světských záležitostí se věnovali i věcem církevním. Vlastnili patronátní právo k devíti kostelům a dalším kostelům byli donátory. Někteří členové rodu se stali i církevními hodnostáři. Zde je také možné hledat smysl Valečovských pro záležitosti v otázkách víry a nového husitského směřování rodu.

⁵⁵ Archiv Pražského hradu, f. Archiv Metropolitní kapituly u sv. Víta, sig. 500–XIX/6. Zápis o Herešovi i Bětě a založení kaplanství v LE 4, ed. Clemens Borový, Praha 1883, s. 395, č. 549.

⁵⁶ O domu č. p. 208 v Praze W. W. TOMEK, *Základy 1*, s. 87. Bětu rozebírá J. V. ŠIMÁK, *Dějinné paměti*, s. 116.

⁵⁷ K postoupení Rakova *První kniha provolací desk dvorských z let 1380–1394*, AČ 31, s. 83, č. 126; J. V. ŠIMÁK, *Dějinné paměti*, s. 116 pojednává o příbuzenských vztazích Řehníka a Valečovských a kloní se k názoru, že Řehník byl synem Bartoše mladšího. Dále se zde zabývá jeho počiny. *Tamtéž*, s. 55 analyzuje roční plat faře v Březině.

2. Valečovští z Valečova ve víru husitské revoluce

Velmi významnými osobnostmi rodu se stali právě bratři Bartoš a Bernard z Valečova. Po většinu času žili a rozhodovali vše spolu, proto někdy není zcela jasné, o kterého z bratrů se v pramenech či literatuře jedná.

O Bartošovi samotném pochází první zmínka z 20. září 1399, kdy mu bylo uděleno nejvyšší z nižších svěcení a stal se tedy akolytou. Pravděpodobně ho k tomu vedla snaha získat církevní výhody – proto nižší svěcení, aby stále zůstal laikem. Byl katolíkem, ale nejspíše byl otevřený novým možnostem a názorům, a proto se později přiklonil k husitské revoluci. V pramenech se poprvé objevuje s bratrem Bernardem až v letech 1412–1413, kdy oba společně ještě s dalšími patrony podávali kněze v Bosni a do kaple sv. Hypolita v Podskalí v Praze.⁵⁸ V knihách konfirmačních se dochovaly záznamy z roku 1413 o dosazení do Bosně: „*Anno quo supra die 27 Jan. data est crida d. Czenkoni, olim pleb. eccl. in Mukarzew, ad capellaniem perpetuam in Bossna, per resign. d. Mathie vlt. rect. vac. de cons. famos. viror. Bartossi et Bernardi fratrum de Waleczuow, dicte capellanie patr. Exec. pleb. in Bossna.*“⁵⁹ a do kaple sv. Hypolita: „*Wenceslaus Gurein etc. quod nos ad capellaniem S. Ippoliti sub Wissegrado, per resign. d. Swatoslai vlt. rect. ex c. perm. vac. de cons. famos. viror. Bartholomei et Bernardi de Waleczow...*“⁶⁰ Tyto záznamy jsou důkazy, že bratři skutečně dělali společně vše. Společně také vlastnili hrad a psali se proto oba z Valečova. Bernard se pak v pramenech vyskytuje samostatně až roku 1415, kdy od krále získal odúmrť v Obrnicích u Jičína. Pokračoval tím tak v rozšiřování rodového majetku podle vzoru svých předků a vedlejších větví rodu Valečovských.⁶¹

⁵⁸ LC 7, s. 40.

⁵⁹ *Tamtéž*, s. 75.

⁶⁰ TÝŽ, s. 176–177.

⁶¹ O samostatném výskytu Bernarda v pramenech hovoří J. V. ŠIMÁK, *Dějinné paměti*, s. 116.

Oba bratři se brzy stali stoupenci učení Jana Husa. Bernard se stal klerikem, a proto měl k náboženským otázkám velice blízko. Na okolních panstvích však žili katoličtí páni a ti neměli pochopení pro „experimentování“ s vírou a Valečovským proto působili problémy. Netrvalo dlouho a 30. dubna 1420 se husitské bouře dostaly i do blízkosti panství obou bratrů Valečovských. Husité totiž táhli od Hradce Králové na Prahu oklikou a při cestě vypálili Hradiště (dnešní Mnichovo Hradiště) i s klášterem, který se nacházel v přímém sousedství hradu Valečova. Je možné i to, že se Valečov stal pro tento útok oporou husitů, neboť Bernard a Bartoš se později stali členy tzv. „Menšího Tábora“.⁶² Ovšem toto tvrzení není možné s přesností určit, jelikož kronika Vavřince z Březové pouze říká: „*V kraji Hradeckém u Třebechovic na jedné hůře, kterouž sou Oreb nazvali, kdež množství veliké lidu obecného zkrze pana Hynka Krušinu z Kumburku a kněze Ambrože z Hradce jest sebráno, klášter převelmi tvrdý Hradiště blízko Valečova mocí sou obdrželi a statky, což v něm bylo, pobravše, spálili jsou a do města Prahy Pražským ku pomoci...*“⁶³ V období po květnu roku 1421 orebité zabrali Bělou pod Bezdězem a další území až k Jablonnému. Při těchto husitských aktivitách byli s velkou pravděpodobností přítomni také bratři z Valečova. Husité se zde udrželi až do počátku roku 1422, kdy Bělou získali nazpět bezdězské posádky katolíků. Žižka v té době svolával vojsko na bitvu se Zikmundem Lucemburským, která se pak konala 8. ledna 1422 u Německého Brodu. Shromažďoval posily i na Turnovsku a Jičínsku a s velkou pravděpodobností mu v tom pomáhali i bratři Valečovští.⁶⁴

Bernard byl bezpochyby váženým vladykou, protože 5. února 1422 byl zapsán jako jeden z rozsudích ve „*Wýpowěd' rozsudnj mezi Pražany a Staro- i Nowoměstaskými. ... My Jan Puška z Kunstatu, ...*

⁶² K husitským počátkům bratrů Valečovských J. V. ŠIMÁK, *Dějinné paměti*, s. 132, 137. Srov. František ŠMAHEL, *Husitská revoluce 3. Kronika válečných let*, Praha 1993, s. 81, 133. Názor, že okolní panstvo působil Valečovským problémy, zastává A. SEDLÁČEK, *Hrady 10*, s. 118.

⁶³ *Vavřince z Březové Kronika husitská*, ed. Antonín Dolenský, Praha 1920, s. 27.

⁶⁴ Podle J. V. ŠIMÁK, *Dějinné paměti*, s. 139 při zabírání Bělé a dalšího území husity byli přítomni také bratři z Valečova. Bitvu Žižky a Zikmunda rozebírá Rudolf ANDĚL, *Husitsví v severních Čechách*, Liberec 1961, s. 49.

Jiřík Kroměšín z Březowic, Bernhart z Walečowa, Jiřík z Chwalkowic, ... wyznáwamy společně tiemto listem oběcně přede všemi, ktož jej čísti budú...“. V tomto listě byla sepsána výpověď umírněné a radikální strany v Praze.⁶⁵

Roku 1423 se rozpoutala válka proti Čeňkovi z Vartenberka. Toho využili orebité a tentokráte již určitě s bratry Bartošem a Bernardem uskutečnili opětovný nájezd na Hradiště. Bratři nejspíše využili husitských bouří i ve svůj prospěch a získali část z rozkradeného majetku kláštera. Tím pak zaplatili přestavbu tvrze Valečov na skalní hrad s dřevěnými prvky. Jako majitelé valečovské državy, která byla podle Rudolfa Anděla ze statků drobné šlechty největší v okolí hradištského kláštera, museli platit klášteru jednou za půl roku 2 kopy grošů. Proto se zde také nabízí vysvětlení, že si s klášterem chtěli, tak říkajíc, „vyřídit účty“. Nejspíše i to mělo vliv na skutečnost, že se stali husity.⁶⁶

Bratři se tedy stali stoupenci Jana Žižky z Trocnova. O Bernardovi bylo známo, že spolu s Benešem z Mokrovous patřil k zakládajícím členům Žižkova „Nového Tábora“.⁶⁷ Nejvýznamnějším pramenem z husitského období rodu Valečovských je nepochybně Žižkův list z 26. března 1423 adresovaný právě bratřím Valečovským. *„Milost ducha swatého račiž přebýwati s wámi i s námi, a oswietiti srdce i rozумы naše k wuoli synu všemohúciemu! Bratřie w pánu bohu najmilejšie! Dáwám wám wěděti, žeť sem nynie na Wilémowě, a žádám wás některého, abyšte ke mně přijeli jeden z wás, abychom spolu rozmluwili o poctiwé a líbezne našeho pána boha všemohúcieho. A takéť wám wěděti dáwám, žeť sem s Táborským(i) zóstal za jeden člowěk, a poddali sú sě dobrowolně mne poslušni býti, jakožto kdy; i*

⁶⁵ *Zápisy pražské obecnj od r. 1422*, AČ 1, ed. František Palacký, Praha 1840, s. 209–212, č. 21.

⁶⁶ O nájezdu na klášter Hradiště je psáno *Codex diplomaticus Lusatiae superioris* 2, ed. Richard Jecht, Praha 1896–1899, s. 138, č. 182. Srov. Wácslaw Wladivoj TOMEK, *Dějepis města Prahy 4*, Praha 1879, s. 275. Názor, že přestavba tvrze na hrad byla uskutečněna Bartošem a Bernardem a zaplácena penězi z nájezdů na klášter, zastává Jan HALADA, *Lexikon české šlechty 2. Erby, fakta, osobnosti, sídla a zajímavosti*, Praha 1993, s. 162. Vztahy bratrů s hradištským klášterem interpretuje R. ANDĚL, *Husitství*, s. 22, 30, 39.

⁶⁷ Husitské období bratří z Valečova rozebírá F. ŠMAHEL, *Husitská revoluce 3. Kronika válečných let*, Praha 1993, s. 113. Srov. Petr ČORNEJ, *Velké dějiny zemí Koruny české 5*, Praha 2000, s. 312–313, 331.

kázalť sem pole sbierati, a počeliť sú. I také posielám do vašich měst, aťby všeckni wěrní byli nyní s weliky noci w středu neb konečně we čtwrtek u Brodu Německého, abychom se pokáli tu kdež sme zhřešili, a tu zóstali podlé rady božie za jeden člowěk, a podlé jeho zákona swatého a rady chudých i bohatých, w prawdách otce našeho pána všemohúcieho, proti newěrným pokrywačem domácím i cizozemciem. Takéť wěděti wám dáwám, žeť jest knieže wyjelo pryč z země. A příměrie aby se panem Čěňkem nečinili, lečbyste měli i s jinými súsedy okolo sebe. A o ty wěci bohdá rozmluwíme. Datum in Wilémow, feria sexta post Annutiationem Mariae virginis gloriosae. Jan Žižka z Kalichu. Slowútným, statečným bratří w naději božie, Bartošowi, Bernartoei z menšieho Táboru na Walečowě bud' dán.“⁶⁸ Dochoval se tak přímý důkaz orientace víry Valečovských a také jejich aktivní účast na husitské revoluci. Takovýchto pozvání získali Valečovští více, např. do Hradce Králové, Skalice a Náchodu. Počátkem června roku 1423 už se Valečovští a ostatní příznivci strany podobojí „sbírali u Sovinek“ před Mladou Boleslaví. Pravděpodobně sbírali lidi na výpravu v severních Čechách, kde Jana Žižku podporovali. Zatímco Žižka obléhal hrady, oni bojovali společně s mělnickým hejtmanem Janem Smiřickým především na Mladoboleslavsku.⁶⁹ Dalším dokladem účasti bratří Valečovských na husitské revoluci bylo přiznání se k Žižkovu vojenskému řádu: „... abychme tělo a krev Pána našeho Ježíše Krista, Boha všemohoucího, všickni přijímali s bázni... My Jan Žižka z Kalichu, Jan Roháč z Dubé, Aleš z Rysmburka a z Vřešťowa, Jan z Počtajna na Žampachu, Boček z Kunstatu a odjinud z Jevišovic, Bartoš a Bernard, bratří z Valečova...; my všichni svrchupsaní ke všem i všech prosíme, řádně napomínajíce a přikazujeme i chceme

⁶⁸ Knihovna Národního muzea v Praze, sig. I A c 83. K porovnání v edici *Psaní rozličných osob r. 1423*, AČ 3, ed. František Palacký, Praha 1844, s. 302, č. 24. Srov. *Staročeské vojenské řády. Hájek – Vlček. Žižka, listy a kronika*, ed. František Svejkský, Praha 1952, s. 20.

⁶⁹ O dalších listech od Jana Žižky adresovaných bratřím Valečovským hovoří F. ŠMAHEL, *Husitská revoluce* 3, s. 132, 134. Sbíráni vojska u Sovinek je zmíněno v J. V. ŠIMÁK, *Dějinné paměti*, s. 140, dále k porovnání v W. W. TOMEK, *Dějepis města Prahy 4*, Praha 1879, s. 280 a A. SEDLÁČEK, *Hrady 10*, s. 118. O dalším sbírání vojsk se opět zmiňuje F. ŠMAHEL, *Husitská revoluce* 3, s. 136.

tomu, aby řádné poslušství bylo; nebo skrze neposlušství a neřádné vejtržky často od nepřátel Božích naši trpěli.“⁷⁰

Dobývání hradu Valdštejna 7. března 1424, který se nacházel, a dodnes se ještě jeho trosky nacházejí, nedaleko hradu Valečova, se stalo dalším významným mezníkem v dějinách rodu Valečovských. Valečovští totiž Valdštejn získali za věrné služby od Žižky a nadále se účastnili Žižkových tažení. Bojovali s Pražany a byli s ním i při obléhání Kostelce nad Labem 2. června 1424. Už 7. června 1424 bojovali za vítězství v bitvě u Malešova u Kutné Hory po boku Jana Roháče z Dubé, Viktorina z Kunštátu a dalších. Není jisté, že s ním po této významné bitvě pokračovali v dalším tažení na Prahu. Není ani známo, jestli byli přítomni u Žižkovy smrti.⁷¹

Po smrti Žižky nastává zlom. Jeden z bratrů zemřel, ale těžko se odhaduje, který z nich to byl. V dochovaných pramenech se totiž vyskytuje jeden z přeživších bratrů pouze jako Valečovský a křestní jméno není nikde uvedeno. První pravděpodobně zemřel Bernard. Bartoš pak podle pramenů dále působil jako spojenec sirotek, u kterých je zmiňován v letech 1427 a 1431 pouze jako Valečovský. V poslední zmínce se jedná o útočiště a zároveň zimoviště ve skalách pod Valečovem (nyní Valečovské skalní světničky) pro oddíly sirotčího vojska husitů, kterým jeden z bratří pomáhal.⁷²

Z listopadu roku 1426 je dochována zpráva pouze o tom, že na Valečov táhl Hynek z Valdštejna. Je jisté, že byl sveden boj, ale výsledek není z dochovaných pramenů znám, nejspíše však Valečovský

⁷⁰ *Staročeské vojenské řády. Hájek – Vlček. Žižka, listy a kronika*, ed. F. Svejkovský, s. 23–27.

⁷¹ Rudolf Anděl v R. ANDĚL, *Husitství*, s. 56 dává zisk hradu Valečova do obecných souvislostí a sleduje Valečovské v kontextu husitství v severních Čechách i nadále *Tamtéž*, s. 57. Boje s Pražany rozebírá W. W. TOMEK, *Dějepis města Prahy 4*, s. 301. Josef Šimák popisuje v J. V. ŠIMÁK, *Dějinné paměti*, s. 140 vítězství u Malešova a další tažení velmi stroze, více je vše analyzuje F. ŠMAHEL, *Husitská revoluce 3*, s. 150.

⁷² J. V. ŠIMÁK, *Dějinné paměti*, s. 140 se kloní k názoru, že první zemřel Bernard. A SEDLÁČEK, *Hrady 10*, s. 118 však zůstává neutrální a drží se pouze jména Valečovský. Na základě archeologických poznatků je Petr Čornej v P. ČORNEJ, *Velké dějiny 5*, Praha 2000, s. 452 toho názoru, že zimoviště pod Valečovem skutečně spadá do tohoto husitského období.

hrad uhájil. Pravděpodobným důvodem útoku na Valečov byl spor o hrad Valdštejn, který stále držel jeden z bratrů.⁷³

Hrad Valdštejn byl ovšem do roka Valečovským využit. 17. dubna 1427 došlo k zajetí litevského knížete Zikmunda Korybutoviče, který pak byl odvezen právě na hrad Valdštejn. Zde byl Valečovským déle než rok vězněn. Po domluvě mezi Janem Smiřickým a Pražany byl propuštěn a následně opustil české země.⁷⁴

Po těchto událostech v českých dějinách zemřel i druhý z bratrů Valečovských. Po smrti obou bratrů držela panství pro sirotky vdova Machna. Neví se s určitostí, čí to byla manželka a kolik dětí bylo právě z jejího manželství. Nejspíše to byla vdova po Bartošovi a z jejich manželství vzešli synové Jan, Vaňek, Břeněk a dcery Ofka a Kateřina.⁷⁵ K této domněnce vedlo Bartošovo světské a Bernardovo církevní svěcení. Není ovšem vyloučeno, že mohlo některé z výše jmenovaných dětí být právě potomkem Bernarda, bohužel o tom nejsou k dispozici žádné prameny. Když Machna držela statky Valečovských, tak Valečov a další majetky spravoval úředník Zbyněk Kabát z Ujkovic.

Lojalita Bartoše a Bernarda Valečovských byla věnována především sirotkům. Po smrti bratrů se věrnost rodu obrátila směrem k Polsku a především k polskému princi Kazimírovi jako kandidátovi na český trůn. Nechtěli stranit Albrechtovi Habsburskému, který byl druhým kandidátem na český trůn a zároveň ustanovený jako dědic svým tchánem Zikmundem Lucemburským. Za polskou orientaci ovšem tvrdě zaplatili. V Čechách se totiž strhl boj mezi oběma stranami kandidatury na trůn. Na straně Albrechta byl i Jindřich Děčínský

⁷³ Z pramenů nevyčetl výsledek boje ani F. ŠMAHEL, *Husitská revoluce 3*, s. 185 ani J. V. ŠIMÁK, *Dějinné paměti*, s. 141. K příčině vedení sporu kvůli držbě hradu Valdštejna je možné se přiklánět podle predikátu Hynka z Valdštejna.

⁷⁴ A. SEDLÁČEK, *Hrady 10*, s. 60 píše pouze o době jednoho roku zajetí, ale J. V. ŠIMÁK, *Dějinné paměti*, s. 141 tuto dobu prodlužuje na déle než rok. Stejně tak i W. W. TOMEK, *Dějepis města Prahy 4*, s. 366–367 a zde jsou také k nalezení bližší informace o zatčení Zikmunda Korybutoviče.

⁷⁵ Podle Josefa Šimáka byla Machna manželkou Bartoše a matkou sirotků. J. V. ŠIMÁK, *Dějinné paměti*, s. 266 tvrdí, že není ovšem vyloučeno, že mohlo některé z výše jmenovaných dětí být potomkem Bernarda. O tom však prameny mlčí. Vaňek je zmiňován jako jeden ze sirotků u paní Machny i v *Traktát podkomořího Vaňka Velčovského proti panování kněžskému*, ed. Jaromír Čelakovský, Praha 1881, s. 6. Srov. Petr ČORNEJ – Milena BÁRTLOVÁ, *Velké dějiny země Koruny české 6*, Praha 2007, s. 220.

z Vartenberka, který útočil na přívržence polské kandidatury a jejich statky. Právě on zaútočil v postní době roku 1439 na hrad Valečov a nechal ho vypálit. Vdova Machna a její dva synové byli zajati a odvedeni na Děčín.⁷⁶ – „*Téhož léta v puostě mladý Děčínský skrze zradu dosiehl hradu Valečova a jal máteř s syny a přivedl na hrad Děčín; Valečov všecken spálil.*“⁷⁷ Není přesně řečeno, kteří synové to byli. Je možné, že se jednalo o Vaňka a Břeňka. To by znamenalo, že poslední z chlapců Jan by mohl být jejich bratranec a nemusel při přepadení hradu vůbec být. K tomu, že na hradě nebyl, přispívá i fakt, že už od roku 1433 vystupoval veřejně sám. V každém případě byli držitelé hradu vězněni na Děčíně a to až do roku 1441. Jindřich z Vartenberka se je po celou dobu snažil přimět, aby mu hrad a přilehlé statky postoupili výměnou za jejich propuštění. Toho skutečně v roce 1441 dosáhl a takto získané statky si udržel díky neklidu v zemi, který nastal po smrti krále Albrechta. Ovšem podle údajů ze Starých letopisů českých tohoto přesunu majetku dosáhl až v roce 1442, „*Téhož roku paní Machna z Valečova s dvěma syny, kteří byli vězňové panu Jindřichovi Děčínskému, z přinucenie postúpili hradu Valečova, aby byli svobodni vězenie.*“⁷⁸ Není však přesně známo, dokdy Jindřich Valečov ovládal. Předpokládá se, že jej ztratil při válce s Pražany, kteří ohrožovali celý rod Vartenberků v letech 1443–1444. Valečovští ho v této době nejspíše získali zpět do své držby.⁷⁹

Není přesně známo, kde Valečovští přebývali, když byli propuštěni z Jindřichova vězení. Nicméně už 11. března 1441 Jan a Vaněk z Valečova prodali zbytek rodového majetku ve Strakách, který

⁷⁶ J. V. ŠIMÁK, *Dějinné paměti*, s. 266 zasazuje napadení Valečova Jindřichem z Vartenberka do obecných souvislostí, ale A. SEDLÁČEK, *Hrady 10*, s. 118 pouze zmiňuje napadení bez okolností.

⁷⁷ *Staré letopisy české z rukopisu Křižovnického*, ed. František Šimek, Praha 1959, s. 153.

⁷⁸ *Tamtéž*, s. 165.

⁷⁹ Josef Šimák v knize J. V. ŠIMÁK, *Dějinné paměti*, s. 266 zastává názor, že uvěznění synové paní Machny byli pouze Vaněk a Břeňka a Jan byl podle něj nejspíše jejich bratranec. Dále se historici A. SEDLÁČEK, *Hrady 10*, s. 118; Rudolf URBÁNEK, *České dějiny 3. Věk Poděbradský 1*, Praha 1915, s. 413 a Zdeněk BERAN, *Boleslavský landfrýd 1440–1453. Krajský landfrýdní spolek v pohusitských Čechách*, České Budějovice 2011, s. 87 shodují, že Jindřich z Vartenberka získal Valečov za propuštění Valečovských již v roce 1441, ale podle pramenu uvedeného v edici SLČ se tak stalo až v roce 1442. K návratu Valečova do držby Valečovských J. V. ŠIMÁK, *Dějinné paměti*, s. 266; srov. A. SEDLÁČEK, *Hrady 10*, s. 118.

tvořily 2 kmetcí dvory a plat 4 kop. Prodali ho za 43 a ½ kopy Elišce z Erkéřic. Dochovala se o tom zpráva v deskách zemských: „...*vendidit Elsscze de Erkerzicz, relicte olim Nicolai Chbed de Milewicz, pro XLIIII sexagr. gr. ae. Disbrigare debet ipsement vendens et cum eo Johannes de Waleczow, ambo in solidum ae. Et Wenceslaus de Waleczow, frater dicti Johannis...*“⁸⁰ Mužští potomci Valečovských se potom začali dělit o majetek. Vaněk získal Kněžmost, podle něhož se od roku 1439 nazýval Vaněk z Kněžmosta. Z roku 1449 se dochovala zmínka, ve které vystupoval jako Vaněk Valečovský z Kněžmosta. Ale už v letech 1450–1452 byl nazýván jako Vaněk z Kněžmosta řečený Valečovský. Jan při dělení majetku získal Valečov, obnovil ho a sídlil na něm. Důkazem toho je listina, ve které „*Johanka ze Zásady a z Navarova postupuje Jiříkovi z Kunštatu a z Poděbrad všecko zboží, jež jí po otci jejím Petrovi Čouchovi ze Zásady a z Navarova náleží*“ a Jan je zde mezi svědky zapsán jako „*Jan z Valečova seděním tudiež*“.⁸¹

Když před rokem 1462 zemřel Mikeš ze Lhotice, tak jeho majetek připadl jako odúmrt' královské komoře. V letech 1462–1463 získal Jan Lhotice s částmi vsí Dobré vody, Zásadky, Bytčiny a Olešnice darem od Jiřího z Poděbrad. Možná již předtím postoupil hrad Valečov schopnějšímu bratrovi (bratranci) Vaňkovi z Kněžmosta. Z 30. dubna 1463 pochází vklad do desk zemských, ve kterém bylo napsáno, že „*Henricus de Lhoticz ... vendidit Johanni de Waleczow et suis heredibus pro quadraginta sexag. gr.*“ – tedy že Jindřich ze Lhotice prodal Janovi svůj podíl na Lhoticích za 40 kop.⁸² Později ale Jan prodal plat 1 kopy na Lhotici Janu Lapačkovi ze Sukorad na Březně. V roce 1464 byl už považován bez dědiců za mrtvého. Jeho zboží však nezískal nikdo z jeho příbuzných, ale propadlo královské

⁸⁰ RT 2, ed. Josef Emler, Praha 1872, s. 193.

⁸¹ O dělení majetku Valečovských a dílu Vaňka pojednává J. V. ŠIMÁK, *Dějinné paměti*, s. 267. Díl Jana potvrzuje pramen *Listiny archivu někdy Olešnického 1415–1525*, AČ 15, ed. Josef Kalousek, Praha 1896, s. 208–210, č. 101.

⁸² RT 2, s. 326.

komoře. Proto ho právě od krále získal Bohuslav z Chelčic a až později se tyto statky připojily k Valečovu.⁸³

Jako rod pak Valečovští po neúspěchu kandidatury polského prince a také během interregna podporovali Jiřího z Poděbrad. Při jeho tažení na Prahu 3. září roku 1448, byli přítomni tři členové rodu Valečovských. S určitostí se jednalo o Vaňka a pravděpodobně to byl i Jan ze Lhotice. Tento fakt napovídá domněnce, že třetí zmíněný Valečovský by mohl být Vaňkův bratr Břeněk. Ten nejspíše velmi brzy potom zemřel, protože se jeho jméno v pramenech již nevyskytuje.⁸⁴

Tito mužští potomci hlavní větve Valečovských měli i dvě sestry. V pramenech a literatuře se však dříve než v době svých sňatků nevyskytují a není možné s určitostí potvrdit, že byly rovněž s ostatními sirotky vězněny na Děčíně. Jednou z nich byla Kateřina, která se provdala za Jana Rozvodu, který je z pramenů též znám jako Jan či Rameš z Hrádku. Druhá ze sester Ofka se vdala za Samuela, který byl synem bohatého pražského měšťana Jana Velvara. Tito dva švagrové byli rovněž nejspíše i jinak spřízněni. Svědčí o tom fakt, že Samuel Velvar po Ramešově smrti získal Hrádek a také se odtud nazýval. Kromě toho nejprve Kateřina se svým manželem a pak i Ofka drželi v Praze dům č. p. 207.⁸⁵

Husitští hejtmané Bartoš a Bernard se během husitské revoluce významně zasadili o budoucnost rodu. Díky nim byla přestavěna tvrz Valečov na hrad, navázali kontakty s předními kališnickými rody a předurčili tak osud svých dětí, z nichž se nejvýznamnějším stal Vaněk Valečovský a to také díky přátelství a oboustranné podpoře s Jiřím z Poděbrad. Další potomci však pokračovali v rozšiřování majetku již tradiční cestou.

⁸³ Držbu Lhotic a dalších majetků Janem rovněž uvádí do souvislostí A. SEDLÁČEK, *Hrady 10*, Praha 1997, s. 138 a 118. Srov. J. V. ŠIMÁK, *Dějinné paměti*, s. 267, 311–312; RT 2, s. 199–200, 287. K dalším osudům statků po Janově smrti *Tamtéž*, s. 312 a A. SEDLÁČEK, *Hrady 10*, s. 138.

⁸⁴ K podporování Jiřího z Poděbrad Valečovskými Z. BERAN, *Boleslavský landfrýd*, s. 78 Dále J. V. ŠIMÁK, *Dějinné paměti*, s. 267.

⁸⁵ J. V. ŠIMÁK, *Dějinné paměti*, s. 267. Podrobněji k příbuzenským vztahům Rameše a Samuela W. W. TOMEK, *Dějepis města Prahy 8*, Praha 1891, s. 462–463. K držbě domu č. 207 W. W. TOMEK, *Základy 1*, s. 88.

3. Vaněk Valečovský z Kněžmosta a z Opočna

Bezpochyby nejvýznamnější osobou rodu Valečovských se stal Vaněk Valečovský z Kněžmosta. V pramenech a literatuře se též vyskytuje pod jménem Václav. Za svého života se zasloužil o veliký vzestup a zajistil rodu velmi dobré postavení, aniž by tušil, že to nebude mít dlouhého trvání.

Po vzoru svých dvou předků Bernarda a Bartoše i on stranil přijímání podobojí způsobou a mistru Janu Rokycanovi. – „*A což se dotýká přijímání těla a krve Boží, v tom sem zrostl i vychován, a že sem tak věřil i vyznával...*“⁸⁶ Jenže když po nástupu Zikmunda Lucemburského na český trůn docházelo k pronásledování radikálních kališníků, Vaněk raději Prahu opustil. V této době sloužil královně Barboře Celské jako podkomoří na Mělníce.⁸⁷ Svědčí o tom několik listin podepsaných právě Vaňkem. Dvě z nich byly určeny pro purkmistra města Jaroměře. První byla napsána 4. ledna 1445 v Mělníce: „*My Barbora, z božie milosti Římská, Uherská a Česká etc. králová. ... a svědčie jim Jaromiřským ... Těch všech věcí na zdrzenie i na svědomie pečeť našich vědomě a dobrovolně kázali jsme přivěsiti k tomu listu. Jenž jest dán a psán na Mělníce létba božieho tisícého čtyrystého čtyřidcátého pátého, den pondělí před božiem křstěniem. Ad mandatum domine regine Wenceslaus de Kniezmost etc.*“⁸⁸ Ve druhém zápise se jedná o navrácení rychty královně Barboře: „*Jakož opatrní měšťané, purgmistr, konšelé i všecka obec města našeho Jaromiře državše rychtu naši, kteráž k nám příslušela jest a příslušie spravedlivě tu v Jaroměři, té jsú nám již dobrovolně postúpili...*“ V závěru se opět nalézají podpisy s formulací: „*Ad mandantum domine*

⁸⁶ *Traktát*, s. 23.

⁸⁷ O Vaňkovu odchodu z Prahy *Tamtéž*, s. 4. Jako jediný Vaňkovo podkomořství u Barbory Celské rozebírá R. URBÁNEK, *České dějiny 3. Věk Poděbradský 3*, Praha 1930, s. 73, 81. Srov. P. ČORNEJ – M. BÁRTLOVÁ, *Velké dějiny 6*, s. 116.

⁸⁸ *Codex juris municipalis regni Bohemiae 3*, edd. Jaromír Čelakovský – Gustav Friedrich, Praha 1948, s. 240–242, č. 140.

regine Wenceslaus de Kniezmost etc.“⁸⁹ To je nepochybně důkaz, že Vaněk v jejích službách skutečně byl a měl její důvěru. Další zápis královny Barbory podepsaný Vaňkem z Kněžmosta pochází z 24. dubna 1445, kdy zapsala „*to město Jaromiř s lidmi, s poplatky a s sumami, se cly, s rychtů kromě rybníka, s vesnicí Čáslavkami i se vším panstvím a s příslušenstvím, což k tomu příslušie, nic nevymieňujice, urozenému Jiříkovi z Cunstatu a z Poděbrad...*“⁹⁰ Není známo, proč odešel ze služeb královny Barbory, ale pravděpodobně chtěl dosáhnout vyšších cílů, než byl úřad na Mělníce. Asi proto se 3. září 1448 chtěl do Prahy vrátit a účastnil se jejího dobývání po boku Jiřího z Poděbrad. Pravděpodobně již tehdy vycítil silný politický potencionál Jiřího a stal se jeho věrným přítelem, rádcem a přívržencem. Z rodu ovšem nebyl jediný, kdo sympatizoval s Jiřím z Poděbrad. I jeho bratranec (či bratr) Jan z Valečova stál po boku Jiřího z Poděbrad v Poděbradské jednotě.⁹¹ Za své věrné služby Vaněk získal do správy nejen dědictví po Mikuláši Kněževském, ale i další statky, jako například majetek na Starém Městě.

Již jmenované dědictví po Mikuláši Kněževském nebylo lehké získat, i když na něj měl Vaněk právoplatně nárok. Již roku 1439 vložil druhý pražský konšel Mikuláš Kněževský na Vaňka poručenství svých statků a majetků. Ještě předtím byl v lednu roku 1438 Mikuláš zajat a držen na Žebráku.⁹² Odtud ale utekl a na Mělníce sepsal kšaft: „*1439, 27. listopadu... Já Mikuláš Kněževský... zaznamenav časy nebezpečné života svého smrti, učinil jsem kšaft –, kteréhožto kšaftu a mocí tohoto listu kšaftnieho poručníky činím mocné a plné slovné panoše Viléma z Talmberka, odjinud z Jankova, Beneše z Mokrovús, Vaňka z Kněžmosta mého všeho jměnie movitého i nemovitého, kterakžkolivěk a kde muož jmenováno býti. A zejména a nejprve duom*

⁸⁹ CIM 3, s. 242–243, č. 141.

⁹⁰ *Tamtéž*, s. 243–245, č. 142.

⁹¹ Dobývání Prahy Jiřím z Poděbrad a jeho přívrženci v roce 1448 je zachyceno v literatuře hojně, například v *Traktát*, s. 4 a J. V. ŠIMÁK, *Dějinné paměti*, s. 148. Sympatie Valečovských k Jiřimu z Poděbrad jsou v menší míře analyzovány *Tamtéž*, s. 152.

⁹² *Traktát*, s. 4.

v Praze v Celetné ulici, poslúpnieho dědictvie mého po mých předcích, a Žiřice tvrz, s platy, s lesy, s rybniky i se vším příslušenstvím, což k té tvrzi od starodávna příslušie, a také tvrz Psáře... A v Košieřích také dvoor s platy...“, dále tito poručníci získali ještě ves Holubice a čtyři dvory kmetcí v Pnětlucích. Mikuláš měl totiž ve vyhnanství obavy a nechtěl, aby jeho majetek rozdělili mezi katolíky či zabavili ve prospěch koruny. Všichni uvedení poručníci byli na straně přijímání podobojí způsobou a možná také příbuznými Mikuláše Kněževského. To ho mohlo vést k tomu, aby jim svůj majetek svěřil, ale to se nepodařilo prokázat. Navíc je známo, že Mikuláš si vzal za manželku Elšku z Uhlišť, což nebylo území, které by patřilo Vaňkovi či Valečovským, tudíž možnost, že by byli s Mikulášem švagři, je rovněž vyloučena. Kdyby však poručníci získali po smrti ostatních dědiců jejich díly, tak by je měli věnovat „*věcně na žáky chudé, kteřížto by se s pilností učili k kněžství, kdež by ty věděli, s radú mistra Janovú Rokycanovú a kněze Janovú z Nedvojevic. A o jiná o všecka jměnie má movitá i nemovitá, kterážto jsem již jmenovaným poručníkom mocně poručil, s tiem se vším mají s radú mistra Janovú Rokycanovú a kněze Janovú z Nedvojevic ... činiti z rozkázanie mého za mú duši z té viery tak, jakož sem se k nim utekl v své núzi.*“⁹³ Právě zde započaly svůj růst kořeny nenávisti Vaňka vůči kněžskému zasahování do světské moci a také vůči Janu Rokycanovi. Ačkoli byl kšaft stvrzen radou města Mělníka a roku 1450 vložen do městských knih v Praze, tak veškeré zboží bylo, jak se právě Mikuláš obával, Pražany zabaveno, prohlášeno v odúmrtí za jeho viny a následně darováno jiným. Hanuš z Kolovrat takto získal ves Žiřice a dům v Celetné ulici (č. 597).⁹⁴ Až po dobytí Prahy v roce 1448 Jiřím

⁹³ *Zprávy o statcích a přech venkovských z archivu města Prahy, L–Z, AČ 28, ed. Gustav Fridrich, Praha 1912, s. 178–179, č. 2. J. Čelakovský v Traktát, s. 4 se domnívá, že právě u dodatku o radě mistra Jana Rokycany dochází ke kořenění nenávisti Vaňka k Rokycanovi. Srov. J. V. ŠIMÁK, *Dějinné paměti*, s. 267–268.*

⁹⁴ O možném příbuzenském vztahu uvádí J. Čelakovský v *Traktát*, s. 4, že V. V. Tomek je toho názoru, že poručníci, a především Vaněk, mohli být příbuzní Kněževského. Nicméně tuto domněnku se však nepodařilo pramenně podložit. Zápis o zisku Žiřic a domu v Celetné ulici Hanušem z Kolovrat v *Zprávy o*

z Poděbrad využil Vaněk situace a v březnu následujícího roku byla svolána veliká obec. Před ní byli pohnáni všichni členové staré rady, kteří tehdy činili zápisy ohledně vyhnanství a dědictví po Mikuláši Kněževském. Výsledkem bylo zrušení zápisů o vyhnanství a všichni vyhnanci se mohli navrátit do Prahy i s rodinami.⁹⁵ Mikulášovo jméno pak bylo očištěno: „*Tu Vaněk Valečovský mluvil, že hotov jest proti každému hrdlem i statkem Mikuláše Kněževského přítele svého, ač i mrtvého, v tom zastati podle řádu a práva, jakžto nevinného a křivě nařčeného i zhyzděného...*“⁹⁶ 8. října 1449 se Vaněk snažil získat alespoň část ze svého poručenství a to Košíře. „*Pře byla vznikla mezi Vaňkem z Kněžmosta řečeným Valečovským z jedné, a mezi Matějem řečeným Krtek, měštěninou Starého Města Pražského, z druhé strany, o duor poplužní v Košieřech i to všecko, což k tomu příslušie z staradávna...*“ Následně bylo uznáno, že je v právu, neboť bylo rozhodnuto, že „*Mikuláš Kněževský jemu Vaňkovi a jiným dal jest podle jiných věcí ten majestát i s tím, na což svědčí plným právem, žádaje: poněvadž ani pan Woxa ani paní Elška jeho manželka, ani také i Kněževský po nich ciesařem, pány zemskými ani jiným právem z drženie toho zbožie a práv svých nejsú vyvedeni, ale v tim zuostaveni, jakož všemu kraji i tomuto městu svědomo, a zachováni, aby jemu právobylo rčeno podle spravedlnosti.*“ Matěj Krtek „*k tomu nikdy neměl práva nižádného*“. Pře byla tedy takto vyřešena a bylo ustanoveno, „*aby Matěj Krtek Košieř dvoru i se vším, což k tomu příslušie, jemu Vaňkovi do třetieho dne konečně postúpil.*“⁹⁷ O zbylé majetky, které byly původně darovány Hanušovi z Kolovrat a jím pak následně prodány Jindřichovi Berkovi z Dubé, se vedly dlouhé soudy. Konečné řešení bylo doslova šalamounské. Všichni poručníci své zděděné statky po Mikulášovi převedli roku 1450 na Jiřího z Poděbrad.

statcích a přech venkovských z archivu města Prahy, A–K, AČ 26., ed. Josef Kalousek, Praha 1909, s. 410–411, č. 3.

⁹⁵ *Traktát, s. 5. Srov. W. W. TOMEK, Dějepis města Prahy 6, Praha 1885, s. 186, 190–191.*

⁹⁶ *Zprávy o statcích a přech venkovských z archivu města Prahy, L–Z, AČ 28, s. 716–717, č. 1.*

⁹⁷ *Zprávy o statcích a přech venkovských z archivu města Prahy, A–K, AČ 26, s. 426–429, č. 15. Hlouběji o při pojednává W. W. TOMEK, Dějepis města Prahy 6, s. 191.*

Proti němu se neodvážil vystoupit nikdo a statky mu všichni noví vlastníci odevzdali. Tvrz Žiřice odevzdal „*pan Jindřich Berka, vida a rozuměje a já k tomu ke všemu právo sem lepší měl nežli oni, i postúpil mi té tvrze a toho zbožie na koláči i ten zápis předeepsaný vydal a navrátil dobrovolně. A já nahoře psaný Jiřík z Kunštatu toho zbožie a tvrze i domu postúpil sem také dále Vaňkovi z Kněžmosta a jej toho zmocnil i zápis ten svrchu dotčený jemu vydal a navrátil, tak jakož se věci takové v zemských dskách i knihách městských vypisují šíře.*“⁹⁸ Získali pro to dokonce i svolení mistra Jana Rokycany a kněze Jana z Nedvojevic, jak tomu již v kšaftu Mikuláše Kněževského bylo přáno. 18. dubna 1452 Jiří vše postoupil Vaňkovi darem za věrné služby. Pouze za Šmelcéřovský dům v Celetné ulici (č. 597) musel Vaněk zaplatit 100 kop. Na tento dům si také dělal nárok Burian z Gutštejna jako poručník sirotků po Hanušovi z Kolovrat, ovšem 4. prosince 1454 se Vaněk prokázal zápisem v deskách zemských a Burian si tudíž nemohl dělat další nárok.⁹⁹

Ovšem nebyly to pouze statky a majetek, který Vaněk získával díky podpoře Jiřího z Poděbrad. Přibyly k tomu i úřednické posty. Po dobytí Prahy v roce 1448 byl Vaněk Jiřím 3. září 1449 dosazen do rady Starého Města Pražského jako konšel. Z roku 1450 se o jeho konšelských počinech dochovala zmínka v Archivu českém, kde „*ode pánuov purgmistra a konšeluov města svrchu psaného plné povolenie, zejména Váňa z Květova, Jakuba Žlutického, Jana Bendy od Tříbratruov, Mikuláše Šerlinka, Václava Valečovského etc.*“¹⁰⁰ 8. prosince 1451 už byl zapsán jako první purkmistr a na tomto postu setrval až do roku 1452. V té době byl v Praze znám jako zámožnější

⁹⁸ Zprávy o statcích a přech venkovských z archivu města Prahy, L–Z, AČ 28, s. 717, č. 2. O navrácení dalších statků poručníkům pojednává také R. URBÁNEK, *České dějiny 3. Věk Poděbradský 1*, s. 436–437.

⁹⁹ Koupi Šmelcéřovského domu č. 597 interpretuje J. Čelakovský v *Traktát*, s. 5 a W. W. TOMEK, *Dějepis města Prahy 6*, s. 191. Srov. J. V. ŠIMÁK, *Dějinné paměti*, s. 268. Nárok Buriana z Gutštejna analyzuje W. W. TOMEK, *Dějepis města Prahy 6*, s. 261 a R. URBÁNEK, *České dějiny 3. Věk Poděbradský 3*, s. 128–129.

¹⁰⁰ *Výpisy z knih vinnických 1358–1461*, AČ 15, s. 542–543, č. 33.

měšťan.¹⁰¹ To je ovšem poněkud zarážející věc, protože Vaněk byl vladyckého původu. Zastával úřad purkmistra a ten ve většině případů zastávali pouze měšťané. 27. dubna 1452 členové zemského sněmu „wyzdwišli sme a wolili, i mocí tohoto zápisu a té wuole společné wyzdihujem sobě a wolíme za zpráwci mocného prawého v témž králoswstwí Českém urozeného pána Jiříka z Kunstátu a Poděbrad; přidawajíce k němu urozené, statečné, slowútné a opatrné lidi a pány, pana Aleše ze Šternberka, ..., pana Jakuba z Wřesowic; a z měst Waňka z Kněžmostu, řečeného Walečowský, a Bartoše Ptáčka ze Slaného.“¹⁰² Jiří opět na Vaňkovy věrné služby pamatoval, a proto se Vaněk stal jedním z dvanácti členů jeho rady. Ovšem i zde je zarážející fakt, že v radě zastával první ze dvou míst za městský stav, nikoliv za vladycký. Jako člen rady spolu se správcem spravoval království. V tomto úřadu setrval až do 28. října 1453, kdy po nástupu Ladislava Pohrobka na trůn byla nahrazena rada zemského správce královskou radou starších. Dále museli být jmenováni noví zemští úředníci. Vaněk tak získal i další významný úřad. Asi na podzim roku 1453 se stal podkomořím královských měst – „osazen jest úřad králowského podkomoří k wykonávání práw králowských nad městy a nad jiným příslušenstwím komory králowské, i ustanowen k tomu Waněk Walečowský z Kněžmosta, zeman a již také měšťan Staroměstský, kterýž dne 10 Listopadu potom mocí úřadu tohoto sadil konšely také na Malé Straně.“ V úřadu byl však potvrzen králem Ladislavem až 16. ledna 1454. Na tomto postu setrval až do roku 1468. Podle majestátu krále Zikmunda Lucemburského z roku 1435 musel tuto funkci zastávat nižší šlechtic a zároveň měšťan Starého Města

¹⁰¹ O jeho postech konšela a purkmistra více v W. W. TOMEK, *Dějepis města Prahy* 9, Praha 1893, s. 266–267 a *Traktát*, s. 4. Srov. R. URBÁNEK, *České dějiny* 3. *Věk Poděbradský* 2, Praha 1918, s. 325.

¹⁰² *Sněmowní věci České od r. 1446 do 1452 (Dokončení)*, AČ 2, ed. František Palacký, Praha 1842, s. 309–313, č. 56. Srov. W. W. TOMEK, *Dějepis města Prahy* 6, s. 223–224; *Traktát*, s. 6. a F. ŠMAHEL, *Husitská revoluce* 4. *Epilog bouřlivého věku*, Praha 1993, s. 85.

Pražského. Nejspíše proto se mu funkci podařilo získat, protože předtím působil jako purkmistr Starého Města Pražského.¹⁰³

Jako jeden z rádců Jiřího z Poděbrad a později i podkomoří začal Vaněk bohatnout. V roce 1454 prodal králi Ladislavovi téměř všechno zboží po Mikuláši Kněževském (kromě Žiřic) za 1000 kop a získal za to zápis na 300 kop na královském hradě v Jaroměři. Ovšem tento statek si neponechal dlouho. 22. listopadu 1465 prodal zápis na „*hrad v Jaroměři, kterýž jest udělán z domu proboštského ... purkmistru, konšeluom i vsí obci z Jaromíře.*“¹⁰⁴ Výhodné bylo, že si Žiřice ponechal, protože zde na něj roku 1455 přešel i zbytek práv po Mikulášově vdově Voršile.¹⁰⁵ Nicméně pravděpodobně největším ziskem od Jiřího z Poděbrad byl dar panství a hradu Opočna: „*1455, 29 Jul. Castrum Opočen cum oppidis, villis etc. per obitum Suchan aut cujuscunque alterius ad regem devolutum imperativ Georgius de Kunstat et Poděbrad (1455, sabbato quatuor temporum pentec.) et postea condescendit Wenceslao de Valečow subcamerario regni 1455, die S. Marthae hospitaie.*“¹⁰⁶ Panství Opočno Vaněk ještě rozšířil koupí svobodné rychty v Jasenném od bratří z Bošina (potvrzeno 28. dubna 1467), dále pak městem Dobruškou. Později přikoupil i vsi Čáslavky a Černožice.¹⁰⁷ Kromě venkovských statků měl Vaněk v Praze na Novém Městě před Horskou branou dům. Patrně za věrné služby 27. října 1453 „*Král Jiří dům s vinicí Vaňka z Valečova podkomořího osvobozuje ode všech platů.*“ Velkorysost Jiřího z Poděbrad pokračuje dále: „*Jakož statečný Vaněk z Valečova, podkomořie věrný náš milý, kúpil jest sobě a dědicóm svým duom s vinnicí, s dědinami, štěpnicemi, chmelnicemi i se vším právem a příslušenstvím, což k tomu domu příslušie, který leží*

¹⁰³ K ukončení úřadu člena správcovy rady F. ŠMAHEL, *Husitská revoluce 4*, s. 85. Citováno z W. W. TOMEK, *Dějepis města Prahy 6*, s. 246–247; úřad podkomořího královských měst rozebíral dále v dílu 8, s. 464 a dílu 9, s. 258. Dále R. URBÁNEK, *České dějiny 3. Věk Poděbradský 3*, s. 73 a J. Čelakovský v *Traktát*, s. 6.

¹⁰⁴ *Tamtéž*, s. 5–6.

¹⁰⁵ Ke statkům blíže J. V. ŠIMÁK, *Dějinné paměti*, s. 268 a J. Čelakovský v *Traktát*, s. 5.

¹⁰⁶ *Wýtahy z listin rozličných r. 1455*, AČ 3, s. 561, č. 680.

¹⁰⁷ RT 2, č. 12, s. 405–406. Listina ke koupí rychty v Jasenném v NA Praha, f. Maltézští rytíři – české velkopřevorství (1085–1875), sig. 2344. Dále Vaňkovy koupě zaznamenává i A. SEDLÁČEK, *Hrady 2*, Praha 1883, s. 47.

*před branú Horskú proti šibenici, u Štěpána měščenína Nového města Pražského, za šedesáte kop grošuov, který jest témuž Štěpánovi úplně a docela zaplatil; že my předeepsanému Vaňkovi a dědicóm jeho ten duom i se všemi věcmi napřed jmenovanými vysvobozujem odevšech úrokuov, pergrechtuov i všelikých jiných poplatkuov a obtiežení, a dáváme jemu jej a svobodně i jeho dědicóm pro zaslúžení jeho věcně“.*¹⁰⁸ Dům ovšem držel pouze do 9. listopadu roku 1467, kdy jako „*Václav Vaňek z Valečova a z Opočna dům svůj s vinicí prodává Chvalovi z Kolína a Jakubovi z Kadaně i Johance manželce jeho.*“ Důvodem prodeje byl pravděpodobně jeho odchod z Prahy na odpočinek. Nicméně i v tomto záznamu se nalézají dvě důležité myšlenky, které se týkají Vaňkových predikátů a křestních jmen. Vaněk v této době skutečně držel Opočno, protože se odtud i podle tohoto spisu psal. Ale toto je jeden z mála pramenů, kde se píše o Václavu Vaňkovi. Ve většině pramenů zde uvedených figuroval pouze pod jménem Vaněk a jen v několika málo pramenech jako Václav. Nikdy však nebyly použity obě formy jména společně. Vše je pak vysvětleno v listu samotném, kde bylo napsáno „*Já Václav alias Vaněk z Valečova a z Opočna*“ – z toho je tedy jasně patrné, že se jedná jen o formu jednoho jména, nikoli o jména dvě. Dům Vaněk prodal se vším, co k němu náleželo a to i s osvobozením od platu pro královskou komoru, „*za sto a za třidceti kop grošuov*“. Zajímavé ovšem je, že v závěru listu Vaněk napsal, že poprosil svědky, aby potvrdili pravost listu. Mezi nimi poprosil i svého švagra „*statečného rytieře pana Samuele z Hrádku a z Valečova, podkomořieho královstvie Českého*“.¹⁰⁹ Byl to právě Samuel, kdo si vzal za manželku jeho sestru Ofku. Zde se ovšem nabízí i další varianta, že Ofka nebyla Vaňkovou

¹⁰⁸ *Výpisy z knih vinničních 1461–1576*, AČ 18, ed. Josef Kalousek, Praha 1900, s. 332–333, č. 64. Srov. *Tamtéž*, s. 333–334, č. 65. Držbu domu zaznamenává rovněž W. W. TOMEK, *Dějepis města Prahy* 8, s. 255–256.

¹⁰⁹ *Výpisy z knih vinničních 1461–1576*, AČ 18, s. 347–348, č. 81. Příklady jeho pojmenování rovněž interpretuje J. Čelakovský v *Traktát*, s. 8.

sestrou, ale dcerou. V tom případě by to byl Vaňkův zeť.¹¹⁰ Samuel byl v březnu roku 1463 dosazen správcem Jiřím z Poděbrad jako „*Samuel z Hrádku a z Valečova, též z Chlumce, rytíř, první purkmistr*“ do rady na Starém městě a roku 1467 je líčen s Vaňkem jako „*ze stawu městského podkomoří Wácslaw z Valečowa a purkmistr Staroměstský Samuele z Valečova...*“ Zarážející ovšem je, že v obou předchozích ukázkách se již tehdy psal Samuel z Valečova, protože po smrti Vaňka z Valečova získal poručnictví nad jeho synem Viktorinem a po jeho smrti se stal právoplatným majitelem hradu Valečova. Zde je tedy možné vysvětlení, že Ofka musela mít právo na částečný podíl hlavního rodového sídla Valečova, nebo že Vaněk vzal Samuela již za svého života ve spolek na hrad, a proto se tedy mohl psát jako Samuel z Valečova.¹¹¹

Vaněk dále, ještě za svého pražského působení na postu podkomořího královských měst, nakoupil další majetky. Konkrétně se jednalo o statky v Klíčanech, Hošticích, Tišicích a Radči. Dále koupil clo v Kostelci nad Labem, v roce 1469 Helmovy mlýny v Praze za 1200 zlatých uherských od Samuela z Hrádku a také mlýny na Kameni od Václava Cvoka.¹¹² Jako podkomoří Vaněk nerozšiřoval pouze svůj majetek, protože v dochovaných pramenech je popisován jako horlivý a vážený muž. Podporoval politiku zemského správce Jiřího z Poděbrad a snažil se spolu s ním o klid v zemi. Po svém nástupu do úřadu pak objížděl královská města a snažil se v nich urovnávat majetkové poměry. V roce 1453 se stal členem komise, která měla za úkol revizi majetkových poměrů v Čechách. Především měli získat zpět rozchvácené korunní statky a statky odumřelé během husitských

¹¹⁰ Podle J. V. ŠIMÁK, *Dějinné paměti*, s. 269. a W. W. TOMEK, *Dějepis města Prahy 8*, s. 462–463 byli Vaněk a Samuel švagři. Avšak názor, že byl Vaněk tchánem Samuela, se paradoxně nachází u W. W. TOMEK, *Dějepis města Prahy 7*, Praha 1886, s. 370 a dále u J. Čelakovského v *Traktát*, s. 6.

¹¹¹ První citace o dosazení do rady v W. W. TOMEK, *Dějepis města Prahy 9*, s. 269, druhá v W. W. TOMEK, *Dějepis města Prahy 7*, s. 271. O Samuelovi blíže pojednává W. W. TOMEK, *Dějepis města Prahy 8*, s. 462–463.

¹¹² Více ke koupím v Praze a okolí W. W. TOMEK, *Dějepis města Prahy 8*, s. 464. Srov. J. V. ŠIMÁK, *Dějinné paměti*, s. 269.

válek.¹¹³ Vaněk se hlavně staral o prospěch krále Ladislava a zveleboval městský stav. Král ho proto uznával a dbal jeho rad. To dokládá list dochovaný v Archivu českém: „*Podkomoří Vaněk Valečovský Janovi z Rosenberka: aby ve příčině sporu o les na Vodňanské nesahal až do rozsudku královského.*“¹¹⁴ Vaňkovu spolehlivost lze také spatřit v listě z 9. ledna 1456: „*Vaněk z Valečova, podkomořie královstvie Českého, vyznávám tiemto listem obecně přede všemi lidmi, ktož jej uzřie nebo čtúce slyšeti budú, že sem vzal a přijal dvě stě kop grošuov od múdrých a opatrných purgmistra a konšeluov města Budějovic...*“¹¹⁵ I mezi lidmi byl Vaněk váženou osobou. Dokazuje to řada jeho svědectví na různých listinách při převodu majetku či jiných právních záležitostech. Snažil se dát pravděpodobně průchod spravedlnosti i v případě, když pohnal před soud Hanuše ze Svídnice 11. března 1456. Z pramene jasně nevyplývá důvod pŕihonu a ani není znám výsledek soudních sporů.¹¹⁶

Na dvoře Ladislava Pohrobka musel být Vaněk nepochybně vážený a uznávaný. Král i Jiří z Poděbrad si jeho služeb velice cenili. O tom zcela jistě svědčí i další z faktů, že Vaněk byl 29. září 1457 pasován na rytíře. Stal se tak díky tomuto povýšení, úřadům, které zastával, a zisku statků a majetků nejpřednější a nejvýznamnější osobou celého rodu Valečovských. Pravděpodobně pro to všechno a především pro svůj velký vliv na Jiřího z Poděbrad a zastávání

¹¹³ Revizní komise zaznamenána v *Akta veřejná i sněmovní w králowstwi Českém, r. 1453*, AČ 4, ed. František Palacký, Praha 1846, s. 419–423, č. 4. Dále R. URBÁNEK, *České dějiny 3. Věk Poděbradský 2*, s. 782 a František PALACKÝ, *Dějiny národu českého w Čechách a w Morawě 4/1*, Praha 1877, s. 299–300.

¹¹⁴ *Dopisy rodů Hradeckého a Rosenberského 1450–1470*, AČ 7, ed. Josef Kalousek, Praha 1887, s. 233–234, č. 46.

¹¹⁵ *Dopisy úřadu podkomořského Budějovským 1412–1526*, AČ 17, ed. Josef Kalousek, Praha 1900, s. 402–403, č. 3. Dalším důkazem může být i potvrzení krále Jiřího o převzetí správné peněžní částky od Vaňka, které v královských městech vybral: NA Praha, f. Maltézští rytíři – české velkopřevorství (1085–1875), sig. 2718. O Vaňkově poctivosti rovněž hovoří J. Bidlo v *Prameny dějin moravských 4. Akty jednoty bratrské 2*, ed. Jaroslav Bidlo, Praha 1923, s. 42.

¹¹⁶ Záznam o při Vaňka s Hanušem ze Svídnice v *Registra soudu komorního 1502–1508, 1511–1519*, AČ 19, ed. Josef Kalousek, Praha 1901, s. 537, č. 34 a *Výpisy právní a soudní ze starých desk zemských králowstwi Českého*, AČ 4, s. 559, č. 404. Srov. RT 1, s. 139, č. 109. Srov. *Knížky nálezů soudu zemského a komorního z první polovice 16. věku*, AČ 19, s. 558., č. 8. Příklady listin, ve kterých je Vaňek uváděn jako svědek, v *Výpisy z českých listin c. k. veřejné knihovny Pražské 1391–1477*, AČ 7, s. 655–656, č. 80. Jak se Vaněk staral o prospěch krále, potvrzuje rovněž J. V. ŠIMÁK, *Dějinné paměti*, s. 269 a *Prameny dějin moravských 3. Akty jednoty bratrské 1*, Praha 1915, s. 45.

jednoho z předních zemských úřadů se jako nižší šlechtic znelíbil českým pánům. Když vytvořili panskou jednotu, v jejich žalobě bylo napsáno, že Jiří „hubenějších než jsou oni, poslouchá“. Tato slova nejspíše patřila také podkomořímu Vaňkovi.¹¹⁷ Nicméně náklonnost mezi Vaňkem a Jiřím byla skutečně vzájemná. Důkazem je ultimátum, které 27. února 1458 konzervativcům učinili stoupenci Jiřího z Poděbrad při jeho volbě na českého krále, mezi nimiž byl Burian Trčka z Lípy, Zdeněk Kostka z Postupic, staroměstský purkmistr Samuel Velvar a podkomoří Vaněk Valečovský. Tito byli proti ověřování habsburských dědičných práv na český trůn. Vaněk byl z moci svého úřadu podkomořího jako zástupce královských měst přítomen i na schůzi na Staroměstské radnici 2. března 1458, kdy byl Jiří z Poděbrad zvolen českým králem. Právě díky nižší šlechtě, ve které měl Jiří své přívržence, skončila volba právě jeho vítězstvím, neboť katolíci chtěli respektovat habsbursko-lucemburské smlouvy a byli proti volbě Jiřího. Dalším důkazem důvěry Jiřího z Poděbrad ve Vaňka bylo rovněž jeho pověření cestou na Karlštejn spolu s Joštem z Eisieltu, odkud 1. března 1458 přivezli privilegia kvůli prověření právních nároků saských a habsburských kandidátů na trůn.¹¹⁸

Jako podkomoří královských měst přikládal svou pečeť k významným listinám. Například je přiložena 18. ledna 1459 u slibu Soběslava z Miletínka, že jeho hrad Kunětická hora mu bude vždy otevřen a 4. listopadu 1459 při zastavování Domažlic Rackovi z Janovic a Ryzmberka.¹¹⁹ Dalším důkazem, že mu Jiří z Poděbrad důvěřoval i jako král je listina ze 14. července 1465, na které byl zapsán spolu s dalšími plnomocníky pro případ neshod Jiřího

¹¹⁷ *Traktát*, s. 8.

¹¹⁸ Povýšení do rytířského stavu rozebírá pouze R. URBÁNEK, *České dějiny 3. Věk Poděbradský 3*, s. 74. a R. ANDĚL, *Hrady 3*, s. 492. Volba Jiřího z Poděbrad a její okolnosti jsou v literatuře hojně rozebírány, proto zde jen drobný výčet: P. ČORNEJ – M. BARTLOVÁ, *Velké dějiny 6*, s. 156–157 a o Vaňkově cestě pro privilegia k porovnání právních nároků Sasů a Habsburků v R. URBÁNEK, *České dějiny 3. Věk Poděbradský 3*, s. 272, 275 a W. W. TOMEK, *Dějepis města Prahy 6*, s. 294–296.

¹¹⁹ Listina potvrzující otevřenost Kunětické Hory *Archiv Koruny české 6*, ed. Antonín Haas, Praha 1958, s. 59, č. 79. Zastavení města Domažlice *Tamtéž*, s. 75, č. 115.

s falckrabětem Fridrichem I. jako „*Václav z Valečova, podkomoří království Českého*“.¹²⁰

Roku 1453 musel urovnávat spor mezi městem Budějovice a Rožmberky, kterým mělo být město zapsáno. K tomu je známo Vaňkovo psaní ve jménu krále Jiřího z Poděbrad z 16. srpna 1460 panu z Rožmberka, aby Budějovickým nebránil v přívodu potoka do rybníka. Vaněk zde byl podepsán „*Ad relacionem domini Venceslai de Waleczow succamerarri*“.¹²¹ Z moci svého podkomořského úřadu chtěl také udělat pořádek v pošumavských městech, kde bylo hojně rozšířeno tábořské učení. Snažil se zavést jednotu ve víře, a proto nechal pronásledovat a trestat duchovní, kteří se neřídili církevní kázní. S tímto počínáním nesouhlasil mistr Jan Rokycana, protože musel vynášet soudy nad pronásledovanými duchovními. Ve většině případů tyto lidi propustil a právě zde je možné vidět další zostření Vaňkovy nesnášenlivosti k Rokycanovi a kněžím. Vaněk si prý počínal velice hrubě, prudce a neuváženě, podle Čelakovského však proto, aby se zalíbil králi Ladislavovi.¹²²

Právě takovéto nesrovnalosti a další příčiny daly vzniknout spisu *Traktát pana Vaňka Valečovského etc., učiněný proti Rokycanovi a jeho kněžím*. Autorství traktátu bylo původně připisováno důvěrníkovi Jiřího z Poděbrad Zdeňkovi Kostkovi z Postupic. Nicméně podle spisů Jednoty bratrské se přišlo na to, že traktát sepsal právě Vaněk. Otázkou zůstává, kdy vlastně byl traktát sepsán. Jeden z názorů je, že traktát vznikl někdy po roce 1454. V traktátu samotném bylo přímo napsáno, že se jím Vaněk „*zasadil proti kněžím modlářským a svévolným s boží pomocí pro královu milost pána mého, také pro pána zprávcí a pro tuto zemi i pro svou čest.*“¹²³ – z toho

¹²⁰ AKČ 6, s. 97, č. 175.

¹²¹ *Dodavek ke sbírce dopisů rodu Rosenberského 1411–1526*, AČ 14, ed. Josef Kalousek, Praha 1895, s. 101, č. 1716.

¹²² Spor s Rožmberky o Budějovice interpretován v R. URBÁNEK, *České dějiny 3. Věk Poděbradský 2*, s. 772. Pronásledování kněží, kteří se neřídili církevní kázní, naznačuje R. URBÁNEK, *České dějiny 3. Věk Poděbradský 3*, s. 60 a více jej analyzuje J. Čelakovský v *Traktát*, s. 6–7. Podle něj se právě zde zrodila Vaňkova nenávisť k mistru Rokycanovi a kněžím, kteří zasahovali do světských úřadů.

¹²³ *Tamtéž*, s. 7.

jasně vyplývá, že se jedná o dobu vlády Ladislava Pohrobka, tedy od 28. října 1453 do 23. listopadu 1457. Ovšem podle vyličení neurovnaných poměrů ve městech je možno usuzovat, že byl traktát sepsán blíže k roku 1453, protože k roku 1457 se země dostávala spíše do klidných poměrů. Dalším názorem je, že traktát byl sepsán na počátku roku 1457. Ovšem v Bartošově kronice pražské je uvedeno, že byl učiněn další spis proti Rokycanovi, ve kterém byly použity výňatky „ze spisův, kteříž se nalézají v knihách nějakého pana Václava Valečovského řečeného, kteréž byl sepsal za času krále Jiřího, jsa tehdáž podkomořím měst královských v Čechách“.¹²⁴ Toto dobové označení tedy napovídá, že by traktát byl sepsán až po roce 1457. Zmínka v kronice je však retrospektivní, a proto není možné s přesností určit, kdy byl traktát sepsán.¹²⁵

Vaněk byl do jisté míry pod vlivem husitské víry svých předků Bernarda a Bartoše a rovněž pod vlivem Jiřího z Poděbrad. Míra vlivu Jiřího byla pravděpodobně největší, protože se Vaněk brzy vzdal přímého smýšlení svých hejtmanských předků a začal smýšlet jinak. Podle něj totiž byli táborští kněží zvyklí poroučet a pletli se do politických záležitostí v Praze i na venkově. Vaněk s nimi ve svém úřadu zažil mnohé spory při řešení jednotlivých případů. Vaňkova předpojatost vůči nim se pak rozšířila na všechny kněží a také na jejich hlavního českého představeného mistra Jana Rokycanu. To však v tehdejší době nebylo ničím neobvyklým. Na Rokycanův vliv u dvora a především na zemského správce žárlila většina úředníků a dvořanů. Ani Vaněk Valečovský nebyl výjimkou. Jenže u Vaňka to muselo přerůst v naprostou nenávist. Právě tento vliv Rokycany a jeho

¹²⁴ *Bartošova kronika Pražská od léta Páně 1524 až do konce léta 1530*, ed. Karel Jaromír Erben, Praha 1863, s. 154–155.

¹²⁵ Zdenkovi Kostkovi z Postupic bylo původně připisováno autorství traktátu – *Traktát*, s. 3 a *Valečov*, in: Ottův slovník naučný 26, U–Vusín, Praha 1907, s. 253. Podle J. V. ŠIMÁK, *Dějinné paměti*, s. 269 byl traktát sepsán v době po roce 1464. J. Čelakovský v *Traktát*, s. 7. a W. W. TOMEK, *Dějepis města Prahy 6*, s. 278 zasazují traktát přímo do období vlády Ladislava Pohrobka a správcovství Jiřího z Poděbrad. P. ČORNEJ – M. BÁRTLOVÁ, *Velké dějiny 6*, s. 123 zastávají názor, že traktát byl sepsán na počátku roku 1457, ale tomu ovšem neodpovídá vyličení rozjitřené situace v zemi, která by traktát zasazovala spíše blíže k roku 1453, a rovněž zápis z Bartošovy kroniky Pražské, která traktát zasazuje až do období po roce 1457.

kněžích zasahujících do světských záležitostí a především do jeho úřadu podkomořího královských měst a pak také starý spor o dědictví po Mikuláši Kněževském – to všechno mistru Janu Rokycanovi vyčítal. O těchto výčitkách však pouze nehovořil jako ostatní, ale vtělil je do svého traktátu. Nepřátelství vůči Rokycanovi mohlo způsobit, že některá tvrzení byla napsána nespravedlivě.¹²⁶ – „*Tento traktát skládal jest pan Vaněk Valečovský, dobré paměti podkomoří království Českého, svadiv se s Rokycanou, protože jest chtěl ve všech radách býti světským pánem. I podnes ten obyčej kněží mají, ač jich k radě nepovolají, že se proto hněvají.*“¹²⁷

Velkou roli vedle nenávisti k Rokycanovi a jeho kněžím mohla hrát snaha o zalíbení se králi Ladislavovi. Pravděpodobně u něj a u zemského správce Jiřího z Poděbrad chtěl vyvolat pocit věrohodnosti ve svou osobu a naopak pošpinit mistra Jana Rokycanu a jeho kněží. Zisk vlivu hrál patrně velkou roli, proto je traktát určený právě králi Ladislavovi, i když to v něm není nikde přímo zmíněno. Vaněk zde pouze napsal: „*abych králově milosti, pánu mému právě a věrně učinil a zachoval se vedlé mého slibu.*“¹²⁸ Druhou možností je, že traktát byl určený blízkému úředníkovi zemského správce Jiřího z Poděbrad a krále Ladislava. Mohlo by se jednat o nejvyššího kancléře Prokopa z Rabštejna. Ovšem podle úvodu listu Valečovský počítal s rozšířením traktátu mezi lid.¹²⁹

Traktát je rozdělen do dvou částí. V první části vystupuje Valečovský proti tábořským kněžím. Nelíbilo se mu především, že se účastnili tažení za husitských válek. Ve druhé části se Vaněk vyslovoval proti kněžím mistra Jana Rokycany, protože podle něj porušovali Čtyři artikuly Pražské, vedli nemravný život a pletli se do

¹²⁶ Na vměšování se kněží do světských záležitostí a úřadů upozorňuje J. Čelakovský v *Traktát*, s. 3. Názor, že Vaněk nebyl v traktátu objektivní a dal průchod své nenávisti, zastává J. V. ŠIMÁK, *Dějinné paměti*, s. 269 a P. ČORNEJ – M. BARTLOVÁ, *Velké dějiny* 6, s. 123.

¹²⁷ *Traktát*, s. 8.

¹²⁸ *Tamtéž*, s. 7, 13.

¹²⁹ Čelakovský ovšem připouští i druhou možnost, že traktát mohl být určený vysoce postavenému úředníkovi z blízkosti krále Ladislava. Pravděpodobně mohl být sepsán pro Prokopa z Rabštejna. Stejného názoru je i J. Bidlo v *Prameny dějin moravských* 4. Akty 2, s. 44.

obecních a politických záležitostí a tím pak zapříčiňovali v městských obcích rozbroje. Vaněk pravděpodobně vycítil, že kněží dokonce chtěli vyvolat další náboženskou válku. Dokonce se kvůli neshodám dostali roku 1462 i před soud: „*in Puliczich duchovních, kdežto on podkomířie právo vedl jest super dictum Arnestum et ipse Arnestus... ex quo ještě súd duchovní a právo u akt dvora archiepiscopi Pragensis propuštěn nenie... a když soud a právo duchovnie u akt propuštěno bude, ktož k čemu právo má, právo se mu nezaviera.*“¹³⁰ Nejdůležitější myšlenkou celého traktátu bylo, že řád světských věcí je dán a tomuto řádu se mají podříditi všichni včetně kněží. V tomto tvrzení se lišil od Chelčického.¹³¹

Rokycanovi kněží jsou zde popisováni hůře než kněží římsí. Táborští kněží podle Vaňka zaslepili lidi Čtyřmi artikuly pražskými, aby vystrnadili římské kněží a sami se pak chopili moci. Za doby Vaňkova úřadu jim však bylo světské panování zemskými úředníky odpíráno, a proto se podle Vaňka bouří a štvou lidi: „*kterak pod jménem zákona Božího a pod pokrytou pokorou oni sou byli zbouřili lidi a kněžstvo a ouřad duchovní zkazivše, žádnému podanému býti nechtěvše, než aby sami vládli, lid sově a města podmanivše, kvasili, hodovali, kur..li, smilnili a svá ustavení aby ustavovali, pokud se jim zdá, a starodávni rušili, kteráž se jim nelíbila, ježto skrze to mnoho mordův a kacírstva vyvstalo a ještě trvá mezi lidmi, jenžto Pán Bůh ví, kdy vyplaněno bude moci býti.*“¹³² Dále také tvrdil, že si kněží „*chytřeji a pokrytěji vedou*“, protože „*vytepuou prach z komor, z kostela, jsoulit klénoti, a z stodol obilé vyžinouce a vymlátice a lidi o peníze sklamajíce, i berouť se opět k jiné faře, aby též učinili, a potom do měst, aby na to hodovali, kur..li a žoldy sobě svatokupecké jednali, a k tomu, aby v městech vládli, konšely sadili a rozkazovali...*“

¹³⁰ RT 2, s. 311.

¹³¹ Spor o práva kněžích a úřadů popisuje pramen *Wypisky práwni a saudni ze starých desk zemských králowství Českého*, AČ 3, s. 340–341, č. 238. K nemravnému životu kněží, jejich zasahování do světských úřadů a následkům jejich chování blíže J. Čelakovský v *Traktát*, s. 9. Podle J. Bidla v *Prameny dějin moravských 3. Akty 1*, s. 45 Vaněk vycítil, že kněží dokonce chtěli vyvolat další náboženskou válku. O podřízení se kněžích světskému řádu v F. ŠMAHEL, *Husitská revoluce 4*, s. 109.

¹³² *Traktát*, s. 13. Srov. *Prameny dějin moravských 4. Akty 2*, s. 43–44.

I proto kněze obviňoval, že byli proti hříchům a přitom sami „*mordovali a brali bez míry*“¹³³. Podle Vaňka dříve měli právo dosazovat a sesazovat konšele a měli své slovo v městské radě, což předtím neměli ani římské kněží. Mohli však být i královskými úředníky a podle úřadů pak měli právo dosazovat konšely, zasedat v radách či účastnit se vojenských tažení. O návrat do těchto kolejí avšak bez úřadů se podle Vaňka kališnickí kněží pokoušeli. Toto tvrzení však bylo neoprávněné. Kněží by mohli dosazovat do městských rad úředníky podle svého uvážení, protože oni sami byli vzdělanější oproti negramotným měšťanům. Není ovšem vyloučeno, že v některých případech kněží opravdu svého vlivu využívali ve prospěch svého stavu či své vlastní osoby.¹³⁴ Také se Vaňkovi nelíbilo, že žili v opevněných městech a nechtěli chodit kázat na vesnice, kde by podle něj neměli tolik pohodlí a ochranu – „*kněží naši z ohražených měst od starého piva a od dobrého vína*“. Dále se podle něj dopouštěli i zlodějství: „*lidi nebožátka a vdovy, sirotky chytře připravujíc a poručenství lidská lstivě a vymyšleně naříkajíce, neb jestli sám kněz poručníkem nebude, ale tak jde s nemocným nebo s babou vůkol, žeť ji vždy na to zbude, ať by poručníkem učinila, kohož on káže a tomu poručníku dále rozkáže, aby to tak učinil v tom statku s knězovou radou*.“ A o majetek se pak vždycky podle Vaňka rozdělí.¹³⁵ I zde můžeme vidět narážku na Vaňkův spor o poručenství po Mikuláši Kněževském. Obviňoval je, i když u naprosté většiny neuvedl ani příklady provinění. Jediné, o co se ve svém traktátu opíral, byla Bible a svaté spisy. Sám pak vždy poukazoval na antiteze vůči Písmu svatému. Bible praví, „*že dobrý pastýř pokládá duši svou za ovce. ... Pak oni chtějí, aby ovce trpěli a pastýři aby hodovali a s ženami jich*

¹³³ *Traktát*, s. 14.

¹³⁴ Porovnávání práv římských a kališnických kněží u J. V. ŠIMÁK, *Dějinné paměti*, s. 268–269; *Traktát*, s. 15. *Prameny dějin moravských 4. Akty 2*, s. 42–43 si však myslí, že Vaňkova tvrzení jsou neoprávněná, protože kněží byli vzdělanější než měšťané a proto tedy sadili konšely do městských rad. Ale nepopírá, že by v některých případech kněží nezneužívali svůj vliv.

¹³⁵ *Traktát*, s. 16. Srov. *Prameny dějin moravských 4. Akty 2*, s. 43.

*doma léhali vyženouc ovce na vojnu.*¹³⁶ Pro nedostatečnou podloženost těchto obvinění důkazy se historici domnívají, že jeho traktát není zcela založen na pravdě a Vaněk proto přehání.¹³⁷ Dalším z kněžských hříchů bylo smilnění – „*Ale kněze, když polapí v cizoložství neb v jiném nešlechetenství, tent' za to nic nedá, ani co trpěti bude, než ještě jiní kněží budou jej obhajovati, kážíce zaň Pána Boha prositi, že jest pád učinil, a že andělem také není, a lidé aby se na něm nehoršili...*“¹³⁸ Ze všech hříchů a úpadků kněžích chtěl obviňovat právě mistra Rokycanu. Podezřívá ho, že dal svůj hlas Zikmundovi Lucemburskému při kandidatuře na český trůn, až když mu za to slíbil arcibiskupství. Tuto svou myšlenku ztělesnil ve svém traktátu: „*Ale když se jim císař (Zikmund – pozn. aut.) zapsal, aby byli někteří arcibiskupové, tehdy jemu teprův právo a spravedlnost k českému království našli.*“¹³⁹ To ovšem nebyla pravda. I proto se historici domnívají, že většina jeho tvrzení bude falešná. Dále prý Rokycana překrucoval věci ve svůj prospěch – „*aby se jemu vždy arcibiskupství nezmátlo, slíbil jest na smluvách Rokycán, když by arcibiskupem byl, aby světil žáky na kněžství pod oběma i pod jednou způsobou podle compactát.*“ Tím Rokycana postavil příkázání Božího přijímání pod obojí a pod jednou způsobou na roveň. Zde se Vaněk pozastavil nad tím, proč se tedy vedly náboženské spory a války. Tvrdil, že Rokycana „*k tomu svolil, ale pro své důstojenství, aby arcibiskupem byl.*“¹⁴⁰ Jako příklad a vzor dobrého kněze a svou inspiraci Vaněk postavil proti Rokycanovi mistra Jana Příbrama.¹⁴¹

Traktát se stal užitečným pro římské a bratrské kněží a Rokycanovy nepřátele. Právě díky Jednotě bratrské se uchoval opis

¹³⁶ *Traktát*, s. 14–15.

¹³⁷ Jedním z mnoha historiků, kteří si myslí, že Vaňkův traktát není zcela pravdivý, je i R. URBÁNEK, *České dějiny 3. Věk Poděbradský 3*, s. 82.

¹³⁸ *Traktát*, s. 20.

¹³⁹ *Tamtéž*, s. 20.

¹⁴⁰ *TÝŽ*, s. 9, 18.

¹⁴¹ O arcibiskupství Rokycanově v duchu traktátu udává stejné názory též R. URBÁNEK, *České dějiny 3. Věk Poděbradský 1*, s. 114–115 a W. W. TOMEK, *Dějepis města Prahy 6*, s. 278. Mistra Příbrama jako Vaňkův vzor správného kněze uvádí F. ŠMAHEL, *Husitská revoluce 2. Kořeny české reformace*, Praha 1993, s. 105 a J. Čelakovský v *Traktát*, s. 21.

původního traktátu, protože právě oni ho ve svých knihách využívali. Členové Jednoty bratrské byli pronásledováni mistrem Janem Rokycanou. Vaňkovi dokonce roku 1461 napsal přední kazatel Jednoty bratrské bratr Řehoř Krejčí z vězení, že kališníci kněží osočují Jednotu u krále, který je o celé jejich situaci špatně zpraven. Není známa Vaňkova reakce, ovšem ve spisech Jednoty bratrské je vždy zapsán jako „v dobré paměti“. Traktát dokazoval zkaženost církve, což pomohlo Jednotě bratrské a jejím myšlenkám o návratu k pravidlům prvotní církve. Katolíci Vaňkově spisu uvěřili rovněž velmi brzy. Vaňkova tvrzení jsou součástí pomlouvačného spisu o životě mistra Jana Rokycany, který sepsal po roce 1471 Jan Vodňanský pro pana Lva z Rožmitálu.¹⁴²

Traktát je dnes brán jako pramen ohlasu doby. Vyslovuje se proti kněžskému panování a zároveň se domáhá zřízení laického státu. Rovněž jsou zde popsány sociální poměry v menších městech na počátku správcovství Jiřího z Poděbrad. Byla zde také zachycena důležitá historická událost pro České království a to vyjednávání s řeckou církví roku 1452. Když Rokycana i po přímluvách pánů nezískal od papeže arcibiskupství, obrátil se na řeckou církev: „*Do Řekův, dávaje papeži Antikristy...*“ Je zde zapsán také Vaňkův názor, že to přeci jen mohlo být učiněno kvůli věci víry a ne jen kvůli arcibiskupství. Nesporně se traktát stal důležitým pramenem pro dějiny, neboť je pak v literatuře hojně zmiňován on i jeho autor Vaněk.¹⁴³

V samotném závěru traktátu Vaněk tvrdil, že ho sepsal jen kvůli příčinám, které jsou v něm uvedené a kvůli ničemu jinému. „*Pakli by kdo řekl, že bych já snad z nelítosti tyto věci zpisoval, aneb že bych již chtěl ustoupiti těla a krve Kristovy Boží, pod obojí způsobou, aby to*

¹⁴² Vztah Jednoty bratrské k Vaňkovi komentován v *Traktát*, s. 10–12; dále v *Prameny dějin moravských 3. Akty 1*, s. 45 a *Akty 2*, s. 242–254. Spis Jana Vodňanského zmíněn v *Traktát*, s. 9.

¹⁴³ *Traktát*, s. 10, 21–22. Názory Vaňka na jednání s řeckou církví dále komentuje R. URBÁNEK, *České dějiny 3. Věk Poděbradský 2*, s. 547–548; W. W. TOMEK, *Dějepis města Prahy 6*, s. 234 a F. PALACKÝ, *Dějiny národu českého 4/1*, s. 229.

bylo všecko každému vyňato i ze srdce i z oust.“ Tímto traktátem se tedy podle svých tvrzení snažil pouze varovat.¹⁴⁴

Také obraz vozu, který si Vaněk nechal vymalovat nad dveře svého domu v Praze je nepochybně produktem jeho nenávisti a jeho traktátu. Obraz se dochoval v psaných opisech a ve vyobrazení na Klaudyánově mapě. V jednom z bratrských rukopisů byla za Vaňkovým traktátem umístěna paměť „*O vozu malovaném*“ – „*Pan Vaněk měl vůz malovaný, a s obou konců koně zapřažené.*“¹⁴⁵ Výklad tohoto vyobrazení je znám takto: „*Vůz tento znamená církev rytěřující na tomto světě a lidé nebožátka sedíce na něm rádi by tíhli k nebeskému království; nemohou, ano kněží zapřáhše koně do toho vozu, každý z svého konce k své voji, i vezou a táhnou trhající lidmi každý na svou stranu a k své vůli, ale z místa nikam, až lidi na tom voze sedící tak svadili, že se sami tepou, rují a mordují jako blázni, k nim, totiž k těm formanům nic neřkouce.*“¹⁴⁶ Z toho jasně vyplývá, že obraz by měl být především alegorií rozdělení církve. Rovněž je z toho možné vyvodit kněžskou neústupnost.¹⁴⁷ Od Vaňka je k tomuto vyobrazení známa rada: „*Protož za takové kněží pána Boha proste, ať by se jim ráčil dáti v jednotu smluviti a zapřici k jednomu konci a voji; pakliť by nechtěli, ale ssedouce dolův s vozu nabítež se těch formanův svévolných a srazte dolův z těchto koňův a upřežte koně k jednomu konci vozu a k jedné voji a kažte se vézti tou silnicí neb cestou compactát...*“¹⁴⁸ Z toho naprosto jasně vyplývá, že se Vaněk kališnické víry rozhodně zbavit nechtěl. Ostatně o Vaňkovi je už ze Starých letopisů českých od starého kronikáře známo tvrzení kněze Martina Lupáče, že „*chtěl kněží přes dieru do klády sázeti*“.¹⁴⁹ Za své vyjadřování proti církevním hodnostářům od něj dokonce Vaněk získal

¹⁴⁴ *Prameny dějin moravských 4. Akty 2*, s. 42. Srov. *Traktát*, s. 22–23, kde se podle Čelakovského snažil pouze upozornit na situaci.

¹⁴⁵ *Klaudyánova mapa Čech*, Státní oblastní archiv v Litoměřicích, f. Biskupské sbírky Litoměřice, sig. sine (archiválie ve vlastnictví Biskupství litoměřického). *Traktát*, s. 10.

¹⁴⁶ *Prameny dějin moravských 4. Akty 2*, s. 254–255.

¹⁴⁷ Stručnější výklad se nalézá u F. ŠMAHEL, *Husitská revoluce 4*, s. 109. P. ČORNEJ – M. BÁRTLOVÁ, *Velké dějiny 6*, s. 123.

¹⁴⁸ *Prameny dějin moravských 4. Akty 2*, s. 255.

¹⁴⁹ *Traktát*, s. 10. Srov. J. HALADA, *Lexikon 2*, s. 162.

i přezdívkou „*doctor idoneus*“. Smysl tohoto přezdívání není ovšem zcela jasný. Martin Lupáč byl příznivcem Jana Rokycany, proto se lze domnívat, že přezdívkou rozhodně neměla lichotivý význam.¹⁵⁰

Vaňkova léta v úřadu podkomořího pokročila a o jeho odchodu nemáme přesné informace. Ze 14. dubna 1467 pochází poslední zmínka o Vaňkovi v královských službách. Zápis ze 7. května 1467 už uvádí jako podkomořího Samuela z Hrádku. Téhož roku byl však král Jiří z Poděbrad dán papežem do klatby. Vaněk se mu ani tentokrát neznepronevřil a nejspíše mu pomáhal při sporech s měšťany a odbojným panstvem, již však ne jako podkomoří, ale pouze jako soukromá osoba. Ovšem v tom případě byl uváděn pod svou starou hodností úřadu a je tedy možné, zároveň také kvůli aktuální situaci, počítat s variantou více odchodů z úřadu a následného povolání zpět. S konečnou platností Vaněk roku 1468 opustil místo v radě a podkomořího královských měst a to pravděpodobně za účelem odpočinku v soukromí.¹⁵¹

V době odpočinku asi nejvíce času trávil na Opočně, protože se píše častěji z Opočna než z Valečova. Ovšem možná tomu tak bylo kvůli reprezentaci. Mohl se psát častěji z Opočna, jelikož hrad a panství Opočno byly nepochybně větší než Valečov a tudíž také prestižnější. Jeho odpočinek nejspíše probíhal celá léta téměř v poklidu. Dokonce když v okolí Valečova řádila křižácká vojska z Lužice nebo lupiči, tak se hradu pokaždé vyhnuli. Prameny zmiňují pouze písaře Pavla z hradu Valečov a vypálení městečka pod Valečovem v červnu roku 1470 (nejspíše se jednalo o Kněžmost).¹⁵²

Za svého života získal Vaněk pověst váženého úředníka, ale i karatele výtržných a nemravných kněží. Dokladem toho je zpráva o

¹⁵⁰ J. V. ŠIMÁK, *Dějinné paměti*, s. 271. Srov. *Traktát*, s. 10.

¹⁵¹ Ukončení úřadů interpretuje J. V. ŠIMÁK, *Dějinné paměti*, s. 271 na rok 1468, avšak poslední zmínku o jeho počínech v úřadu dává již na 14. dubna 1467. Podle zápisu v CIM 3, s. 502–503, č. 290, o který se opírá R. URBÁNEK, *České dějiny 3. Věk Poděbradský 4*, Praha 1962, s. 247, je uvedeno, že Vaněk ještě 5. ledna úřadoval a do té doby klade jeho odstoupení z úřadu. 7. května je již v úřadě podkomořího královských měst zapisován Vaňkův příbuzný Samuel z Hrádku CIM 3, s. 506–507, č. 293.

¹⁵² J. V. ŠIMÁK, *Dějinné paměti*, s. 271 si myslí, že se Vaněk zdržoval častěji na Opočně. Dále zmiňuje písaře Pavla na Valečově. K vypálení městečka pod Valečovem *Dopisy rodů Hradeckého a Rosenberského 1450–1526*, AČ 8, ed. Josef Kalousek, Praha 1888, s. 3–4, č. 379.

jeho smrti z 23. února: „l. 1472 ve středu před sv. Matějem apoštolem umřel Vaněk z Valečova, podkomoří království Českého, nazvaný od kněze Lupáče doctor idoneus. Ten chtěl kněží přes dieru do klády sázeti.“¹⁵³

Vaněk se stal nejpřednější osobností rodu a jednou z nejpřednějších osob Českého království a to především díky oboustranné podpoře Jiřího z Poděbrad. Zastával úřad podkomořího královny Barbory Celské, později se stal konšelem a po té dokonce purkmistrem Starého Města Pražského. Jiří z Poděbrad odměňoval Vaňka za věrné služby i dalšími posty a tak se Vaněk stal členem rady správce Českého království a poté zastával i úřad podkomořího královských měst. Pokračoval v rozšiřování rodových statků a snažil se o posílení moci rodu. Připravil tak velmi dobré podmínky pro své potomky a především pro syna Viktorina, který se měl jako jeho nástupce postavit do čela rodu.

¹⁵³ Traktát, s. 10.

4. Poslední Valečovští

Vaněk Valečovský z Opočna zemřel 19. února 1472. Zanechal po sobě vdovu Ofku s dětmi z prvního manželství. Jednalo se o pět dcer a jednoho syna. První dcera Ludmibora byla provdána za Haška Střížka z Lužan a na Smiřicích, druhá dcera Jana (též Johanka) za Čeňka Míčana z Klinštejna, Ludmila za Jana Rájeckého z Mírova, Eliška (v pramenech též jako Alžběta) za Zikmunda Pětipeského z Krásného Dvora a Kateřina za vladyku ze Sloupna. Jediný syn a zároveň i dědic tak velmi rozmnoženého majetku byl Vaňkův syn Viktorin.

Viktorin nebyl ještě v době otcovy smrti zletilý. Vaněk ovšem již před jeho narozením sepsal kšaft, ve kterém se dal ve spolek se svým švagrem Samuelem z Hrádku (o možnostech příbuzenských vztahů Vaňka a Samuela již bylo hovořeno výše). Před svou smrtí Vaněk ovšem kšaft změnil ve prospěch svého syna Viktorina, i když ještě nebyl zletilý. Po Vaňkově smrti však Samuel druhý kšaft Viktorinovi a celé jeho rodině zatajil. Tak byl podle prvního kšaftu ustanovený poručníkem Viktorina a jeho statků, nad nimiž tak získal neomezenou moc (o což mu pravděpodobně od začátku šlo). Nebyl to však jediný kšaft, který Samuel zatajil. Po smrti Vaňkovy vdovy paní Ofky zatajil i její závěť, která byla pořízena ve prospěch jejích dětí. Že Samuel neměl zábrany něco takového provést je velmi dobře možné. V úřadu podkomořího královských měst, kde nahradil Vaňka Valečovského, si totiž vedl proradně a krátkozrace. Je známo, že byl nepoctivý a často shromažďoval majetky nepoctivým způsobem. To vše mohl přikrýt pod roušku svého mocného úřadu. Ovšem už jen to, že zatajil první kšaft, může dokazovat fakt, že Ofčin švagr Rameš z Hrádku, který byl podle predikátu nepochybně Samuelův příbuzný, kupoval Ofčiným jménem dům na Starém Městě v Praze ještě za života nezletilého Viktorina. Z nepoctivosti a zatajování kšaftů Samuela

obvinil podle Starých letopisů českých novoměstský písař Matouš bakalář.¹⁵⁴

Proto tedy platil první kšaft Vaňka Valečovského, kterým se Samuel prokazoval jako Viktorinův poručník a tak „okázal jest spolek, kdež Venceslaus někdy de Waleczow otec Viktorinu spolčil se s Samuelem z Hrádku“ a dále že „prefantus Wictorinus let neměl, dříve než umřel“. Toto jsou výňatky ze sporu o prodej hradu Chlum z roku 1484, v němž se Albrecht z Minsterberka snažil prostřednictvím Jana z Janovic dokázat, že „v kterémžto zápisu a trhu se ukazuje, by jemu Viktorinovi k tomu trhu leta králem JM^{sti} dána byla“. Ovšem prokázalo se, že „prefantus Wictorinus ante mortem et in morte leta spravedlivá měl jest“.¹⁵⁵ To ovšem nebyl jediný soud, který se kvůli kšaftu konal. 31. ledna 1474 „w té při a ruoznici, kteráž jest mezi panem Samuelem z Hrádku, a Viktorinem sirotkem nebožtíka Waňka z Walečova s jedné, a Haškem Stříežkem s strany druhé“, který byl zetěm Vaňka z Valečovského. „Samuel stál sám osobně před JKM^{ti} a jménem Viktorina sirotka již psaného, hotow jsa všeco učiniti, cožby wedle sprawedlnosti učiniti měl...“. Hašek se soudil, i když kšaft sepsaný po Viktorinově narození neměl. Proto pravděpodobně Hašek neměl moc nadějí a nakonec se se Samuelem dohodl. Proto se nejspíše nedostavil k žádnému dalšímu stání soudu a „Jm^tK témuž Samuelovi a již psanému sirotku ráčí přiřéci, což za sprawedliwé bude.“ Hašek tak nic z dědictví nezískal a Samuel zůstal poručníkem nezletilého Viktorina i nadále.¹⁵⁶

O Viktorinovi samotném je známo velmi málo informací. Po svém otci Vaňkovi zdědil hrad Opočno, o který po jeho smrti musel také vést spory se svým švagrem Haškem z Lužan. Ten však nechodil k soudním stáním a proto byl celý spor 26. února 1474 vyřešen ve prospěch Viktorina a jeho poručníka Samuela. – „W té při a ruoznici, kteráž jest byla mezi panem Samuelem z Hrádku a z Walečowa,

¹⁵⁴ J. V. ŠIMÁK, *Dějinné paměti*, s. 271–272.

¹⁵⁵ Spor o prodej hradu Chlum je zaznamenaný v RT 1, s. 145–146, č. 1.

¹⁵⁶ *Nálezy soudu komorního w králowstwi Českém, r. 1474, AČ 4, s. 280, č. 31.*

*podkomořím králowstwí Českého, a Viktorinem z Walečowa a z Opočna, společníkem téhož Samuele, s jedné, a Haškem Střížkem z Lužan s strany druhé, o hrad Opočen s jeho příslušnostmi ... poněwadž týž Hašek swéwolně k JM^{ti} obesláni a rozkázání s ním před JM^{ti} státi jest nechtěl... Protož JKM^t s raddú swú tu wěc před se wzewše a pilně rozwážiwše, i ráčil JM^t s raddú swú powědieti již psanému Samuelowi a Viktorinowi společníku jeho, a za práwo řéci, tak že již psaný Samuel a Viktorín plné práwo sú obdrželi proti témuž Haškowi k hradu Opočnu i ke všem jeho příslušnostem.*¹⁵⁷ Z roku 1476 pochází zmínka, že pán na Valečově si vyžádal plat v Hájku. Jestli se však jedná o Viktora či o jeho poručníka Samuela z Hrádku není jasné. Viktorin bohužel nežil dlouho a zemřel pravděpodobně roku 1481 jako nezletilý a bezdětný. Tímto posledním mužským potomkem vymřel rod Valečovských po meči. Viktorinův poručník Samuel z Hrádku pak získal všechnen majetek Valečovských díky zatajeným závětím a Viktorinově nezletilosti. Viktorinova sestra Ludmibora byla v roce 1495 ustavena dědičkou dílu svého manžela Haška Střížka z Lužan na Smiřicích. Na prodeji statků ve Smiřicích Mikulášovi Trčkovi z Lípy se patrně dohodla se svými sestrami a v roce 1498 je všechny prodaly. O Ludmiborě a Kateřině pochází zmínka ze 7. června: „*dsky od Lidmibory z Walečowa, manželky někdy Haška z Lužan...*“¹⁵⁸ „*Zigmund Pětipeský z Krásného dwora ... tak jakož jemu trh od Kateřiny z Walečowa...*“ Listiny o prodejích z 9–15. června byly vloženy do desk zemských také od Jany (Johanky), Ludmily a Elišky (Alžběty).¹⁵⁹ Viktorinova sestra Ludmibora a ostatní se po roce 1500 v pramenech již nepřipomínají. Těmito dcerami vymřel rod Valečovských také po přeslici.¹⁶⁰

¹⁵⁷ Pramen se nalézá v *Nálezy soudu komorního w králowstwí Českém, r. 1474*, AČ 4, s. 281–282, č. 35. Spor o Opočno rovněž zaznamenává A. SEDLÁČEK, *Hrady 2*, s. 47.

¹⁵⁸ O ustavení Ludmibory dědičkou v RT 2, s. 472. Citace z *Wýpisy ze starých desk zemských od r. 1471 do 1500*, AČ 4, s. 569–570, č. 54.

¹⁵⁹ O Kateřině *Tamtéž*, s. 570, č. 55 a v RT 2, s. 481–482, 499. K Johance a Ludmile a Alžbětě TÝŽ, s. 500, 502.

¹⁶⁰ K platu v Hájku J. V. ŠIMÁK, *Dějinné paměti*, s. 317. O vymření rodu Valečovských pojednává *Tamtéž*, s. 272.

Poslední Valečovští, kteří byli potomky Vaňka Valečovského z Kněžmosta a z Opočna, už svého otce nepředčili. Viktorin z Valečova a z Opočna zemřel velmi mladý a kvůli zatajeným závětím připadly všechny majetky jeho poručíkovi Samuelovi z Hrádku a z Valečova. Ani Viktorinovy sestry tak žádný majetek nezdědily. Valečovští tedy k roku 1500 vymírají, ale jejich rodové sídlo hrad Valečov se dochovalo až do dnešních dob. Dále se dochovalo jejich erbovní znamení ve znacích měst a vesnic, které jim patřily.

5. Pečetě, erb a jeho recepce

Valečovští byli sice malým, ale nezanedbatelným rodem a jejich erb se v české heraldice vyskytuje dodnes. Původně jej tvořilo zlaté hořící slunce v modrém poli. Velice neobvyklým je lidský obličej slunce. V heraldice je to chápáno jako symbol života či atribut pravdy. Slunce však nemělo tvar pouhého kotouče, protože jej dále doplňovalo 16 vlnitých paprsků. Samotné zlaté kotouče byly pak na erbech umístěny také v klenotu na modrých bůvolích rozích a pravděpodobně také představovaly slunce. Novější literatura někdy jako klenot uvádí pouze slunce, ale to se podle Rudolfa Anděla neslučuje s dobovou praxí. Klenoty byly připínány k přilbám, což by u slunečního kotouče bylo dosti problematické. Další heraldická literatura píše o třech perech v klenotu. Jejich pořadí bylo barevně odlišeno na modré, bílé a modré. Mezi významné vyobrazení dochovaných erbů patří erb Bernarda z Valečova z roku 1389, Ješka z Křince z roku 1352, Jana z Křince a z Valečova z roku 1433 a Václava Valečovského z let 1455–1459.¹⁶¹

Erb Valečovských nezůstal rozhodně pouhým vyobrazením, které vítá návštěvníky u vchodu do hradu Valečova. Jejich zlaté slunce zůstalo dodnes ve znacích míst, která byla spjata s jejich životy. Samozřejmě, že ne ve všech lokalitách se jejich erb dochoval do dnešních dní, ale ve významných obcích a hradech je jeho reflexe patrná dodnes. Tato místa jsou především spjata s nejvýznačnější osobností rodu Vaňkem Valečovským z Kněžmosta a z Opočna. Ten ovšem nebyl jediným Valečovským, který právě Kněžmost vlastnil. Stejně tak je tomu i u Bosně a konec konců i u Opočna. Nicméně Vaňkova osobnost je natolik významná oproti ostatním členům rodu,

¹⁶¹ Symboliku slunečního obličejce definoval J. HALADA, *Lexikon 2*, s. 162 a J. V. ŠIMÁK, *Dějinné paměti*, s. 113. Problematika slunečních paprsků je více rozebírána u Milan MYSLIVEČEK, *Erbovník, aneb Kniha o znacích i osudech rodů žijících v Čechách a na Moravě*, Praha 1993, s. 124. Umístění slunce v klenotu vidí jako výdobytek moderní literatury, avšak pro tehdejší dobu velice nepraktickým, R. ANDĚL, *Hrady 3*. O možnosti tří per v klenotu píše Jan PELANT, *Erby české, moravské a slezské šlechty. Vývoj erbů a stručné dějiny 610 rodů*, Praha 2013, s. 498. Výčet erbů doplňuje A. SEDLÁČEK, *Atlasy erbů a pečetí české a moravské středověké šlechty 2*, Praha 2001, s. 202–203.

že je pravděpodobné, že se právě díky němu znaky se slunci dochovaly až do dnešních dob.

Jak již bylo řečeno, tak erb Valečovských zůstal zachován ve znaku městečka Kněžmost. Bylo to naprosto přirozené, neboť ještě jako osada v 15. století náležela přímo k hradu Valečovu. Proto tedy dnešní městečko má svůj znak vytvořený podle erbu Valečovských. Znak je tvořen polceným štítem, který má v pravé polovině umístěnou polovinu zlatého slunce se září a s lidským obličejem. Levá polovina je ponechána pouze stříbrná. Stejně vyobrazení bylo vytvořeno i pro pečetě a razítka obce Kněžmost.¹⁶² Tedy erbu Valečovských byla ponechána polovina slunce s paprsky a lidským obličejem a polovina modrého štítu.

Druhým významným městem, které má znamení erbu Valečovských ve znaku je Opočno. V roce 1480 bylo povýšeno králem Vladislavem II. na město díky zásluze Samuela z Hrádku a z Valečova a právě s tímto povýšením obdržela obec také městský znak. Ten dodnes tvoří modrý štít, v jehož spodní části jsou umístěné tři zelené pahorky. Nad nimi vychází zlaté slunce s 26 paprsky a lidskou tváří. V levém horním rohu se dále nachází zlatá šesticípá hvězda. Podobná vyobrazení byla použita i na pečetích a razítkách města.¹⁶³ Z erbu Valečovských tedy zůstalo zachováno zlaté slunce s paprsky a lidskou tváří na modrém štítě.

Třetí obcí, kterou ve zmenšené podobě zdobí znak Valečovských, je Boseň. Zde měli Valečovští podací právo do kostela a zřícenina hradu Valečova dnes patří této obci. V modrém štítu se nachází snížený stříbrný hrot, který symbolizuje vrch Mužský, který se tyčí nedaleko Bosně. Do něj je vložena modrá věž s cimbuřím o třech stínkách a s prázdnou bránou. To má připomínat hrad Valečov. Hrot vrchu Mužský obklopují z každé strany dvě zlatá slunce, která mají

¹⁶² Definice znaku městečka Kněžmost k nalezení v Karel LIŠKA, *Sbírka komunálních znaků, pečetí a razítek 3/2. Znaky, pečetí a razítka českých měst a městeček J–M*, Brno 2013, s. 69. Srov. Jiří ČÁREK, *Městské znaky v českých zemích*, Praha 1985, s. 200.

¹⁶³ K. LIŠKA, *Sbírka komunálních znaků, pečetí a razítek 4/1. Znaky, pečetí a razítka českých měst a městeček N–Ř*, Brno 2014, s. 55–56. Srov. J. ČÁREK, *Městské znaky*, s. 282.

symbolizovat čtyři místní části a to Boseň, Mužský, Zásadku a Zápudov. Slunce mají opět lidský obličej a 16 paprsků. Toto vyobrazení je rovněž zachyceno na vlajce obce Boseň.¹⁶⁴ Sepjetí s rodem Valečovských je zde patrně vícekrát než u předchozích znaků. Nejen že zde zůstalo, a to dokonce čtyřikrát, zachováno zlaté slunce s lidským obličejem a 16 paprsky, ale připomíná se zde i hrad Valečov, což u předchozích znaků není.

Kromě hojného dochování erbů, jsou známy i dochované pečeti členů rozrodu Valečovských a to Ješka, Zdeňka a Vojslava z roku 1352. Ty měly v klenotu nad modro zlatými přikryvadly umístěné dva rohy, které byly z venkovní strany ozdobené třemi koulemi. Koule neboli kotouče, jak již bylo výše řečeno, představovaly pravděpodobně také slunce. Mezi další významné dochované pečeti patří pečeť Bernarda z Valečova z roku 1389, Jana z Křince z roku 1433, Jana z Valečova z roku 1448 a Vaňka z Kněžmostu z roku 1452. V 15. století se ze slunce vytratil lidský obličej a stalo se pouhým ohnivým kotoučem.¹⁶⁵

Je tedy vidět, že na Valečovské a jejich erbovní znamení se dodnes nezapomnělo. Obce (až na Boseň) mají na svých webových stránkách uveřejněna krátká pojednání o tom, co jejich erby vlastně symbolizují a tím tak Valečovské připomínají.

¹⁶⁴ Ke znakům obcí není dostupná žádná publikace. Ani na webových stránkách Boseň není definice znaku dostupná, proto je nezbytné využít alespoň internetových stránek Jan ZACHAR, *Boseň (Středočeský kraj)*, dostupné online (<http://www.mvcr.cz/clanek/bosen-stredocesky-kraj.aspx>), [citováno k 18. 2. 2015].

¹⁶⁵ O pečeti Bernarda informuje Milan MYSLIVEČEK, *Velký erbovník: Encyklopedie rodů a erbů v zemích Koruny české 2*, Plzeň 2006, s. 297. J. PELANT, *Erby*, s. 498 přibližuje ztrátu lidského obličej slunce a také informuje o pečetích Ješka, Zdeňka a Vojslava. A. SEDLÁČEK, *Atlasy 5*, Praha 2003, s. 278, 337. zaznamenává k roku 1352 pouze pečeti Bartoše a Vojslava a doplňuje zbylé pečeti.

6. Presentace hradu Valečov

Z vladyckých statků na Hradištsku byl nejvýznačnější Valečov. Pojmenování sídlo získalo podle osady, která dříve stála na místě dnešního hradu. Na jiných statcích se nacházely pouze dvorce nebo tvrze, ale zde později stával dokonce i hrad. Původní hrad měl pouze dřevěná stavení, či spíše sruby postavené okolo skály a dokonce i přímo na skále, která tvořila hlavní část hradu. Valečov je tedy jedním z mála skalních hradů v Čechách. Přimo do skály byly vytesány světničky, místnosti, sklepy a schodiště, které vedlo nahoru k dřevěným místnostem hradu. Většina historiků a archeologů zastává názor, že kamenný dům, který je dominantou dnešní zříceniny hradu, byl postaven na skále vedle dřevěných stavení až v 16. století. Je zde ovšem i takový názor, že přestavbu hradu a dostavbu kamenného paláce alespoň zahájil nejbohatší člen rodu Vaněk Valečovský z Kněžmosta a z Opočna.¹⁶⁶

Příjezd k hradu byl možný od jihovýchodu, kde široký příkop odděloval hradní skalní hřeben od zbytku výšiny. Mezi další obranné prvky vyplňující mezery mezi skalisky patřily úzké stěny z palisád či dřevěných plotů. Dalším obranným prvkem bylo věžovité stavení před předním skalním blokem hradu. Nejspíše se jednalo o baštu. Za hradní bránou se v předhradí nacházely konírny vybudované ve skalách a vedle nich pravděpodobně vězení zvané Beneška. Další hospodářská stavení byla dřevěná (v některých případech i roubená) či z poloviny zapuštěná do skal.¹⁶⁷ Již z dálky bylo vidět, že Valečov se dělil na dvě části. První částí byl starý hrad (původně dřevěný, někdy též nazývaný jako přední dům), který se rozkládal na třech spojených skalách.

¹⁶⁶ Pojmenování dvorce uvádí J. V. ŠIMÁK, *Dějinné paměti*, s. 10, 20, 113. Dále rozebírá stavbu hradu *Tamtéž*, s. 113, 283 a R. ANDĚL, *Hrady 3*, s. 491. Dostavbu kamenného paláce přiřazuje Vaňkovi Čeněk PAVLÍK, *Objev destruovaných gotických kachlových kamen na hradě Valečov*, *Archeologie ve středních Čechách*, 16 (1), 2012, s. 418. Ostatní historici jako např. A. SEDLÁČEK, *Hrady 10*, s. 111 dostavbu řadí do pozdějšího období (16. století), protože neměli po ruce stavebně historické průzkumy a ještě nebyl uskutečněn objev kachlových kamen.

¹⁶⁷ K opevnění hradu, konírnám a vězení blíže R. ANDĚL, *Hrady 3*, s. 491. O obranné baště J. V. ŠIMÁK, *Dějinné paměti*, s. 284. Srov. A. SEDLÁČEK, *Hrady 10*, s. 111–115.

Dovnitř do hradu se vcházelo nitrem skal po schodech. Hrad byl plně vybaven všemi náležitostmi, jaké mívaly i ostatní hrady. Kuchyně, sklepy a zásobárny byly zabudovány do skalních bloků nesoucí hradní místnosti pro panstvo. Nahoře v dřevěných budovách se pravděpodobně nacházely pokoje pro majitele hradu, hosty a fraucimor. Ovšem přesnou podobu těchto budov není možné s přesností určit, neboť se v pískovci dochovalo málo stop, které jsou ve většině případů pozměněné kvůli pozdějším přestavbám hradu. Nový kamenný dům, někdy též nazývaný jako zadní dům byl pravděpodobně postaven v průběhu 15. či 16. století. Přestavbu dřevěných budov na kamenné a stavbu zadního paláce nejspíše zahájil nejbohatší a nejmocnější člen valečovského rodu a to Vaněk Valečovský z Kněžmosta a z Opočna. Jeho předkové neměli pro přestavbu hradu náležité předpoklady. Právě za Vaňka z Valečova byla pravděpodobně podle archeologických průzkumů také postavena kachlová kamna jako součást zadního paláce. Byly na nich vyobrazeny i erby katolických rodů Šternberků a Rožmberků, kteří slíbili věrnost Jiřímu z Poděbrad, ale roku 1465 proti němu založili Zelenohorskou jednotu, proto kamna musela být postavena ještě předtím. Ovšem někteří historikové a archeologové jsou přesvědčeni, že se přestavba hradu konala až později za držení dalších majitelů.¹⁶⁸

Za dalších majitelů také došlo v roce 1555 k rozdělení hradu na dvě poloviny. Tím byla výrazně poznamenána jeho nynější podoba. Nádvoří bylo přehrazeno a hrad samotný byl rozdělen na přední a zadní část. Proto v zadní části vznikl nový vchod se schodištěm, po kterém je dnes možno projít při prohlídce hradu.¹⁶⁹

¹⁶⁸ Špatné dochování stop dokazuje R. ANDĚL, *Hrady 3*, s. 491–493. Dále je Anděl toho názoru, že přestavbu hradu z dřevěného na kamenný započal Vaněk Valečovský, který pro to měl dispozice a zaujímá stanovisko proti tvrzení ostatních historiků. Jeho názor pak archeologicky podkládá studií kachlových kamen Č. PAVLÍK, *Objev destruovaných gotických kachlových kamen na hradě Valečov*, *Archeologie ve středních Čechách*, 16 (1), 2012, s. 418. U A. SEDLÁČEK, *Hrady 10*, s. 112–116 také detailní popis hradu a přilehlých budov. Vzhled hradu celkově analyzován v Tomáš DURDÍK, *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*, Praha 2010, s. 580–581.

¹⁶⁹ K dalším úpravám hradu více J. V. ŠIMÁK, *Dějinné paměti*, s. 284.

Hrad Valečov je chráněn od roku 1958 jako kulturní památka. Tyčí se nad obcí Boseň, kterou je v současné době spravován. Nachází se přibližně 4 km od Mnichova Hradiště nedaleko Mladé Boleslavi. Do Bosně je možné se dostat autobusem či automobilem. Ve druhém případě je k dispozici hradní parkoviště, které je umístěno přímo na okraji vesnice směrem k hradu. Valečov je svou polohou velmi dobře nakloněn cestovnímu ruchu, neboť leží na okraji Příhrazských skal v Českém ráji. Valečov se tedy nachází na jednom z hlavních okruhů turistických tras Českého ráje. Samotný hrad je svorníkem tří tras, proto je zde hojný turistický ruch a to především v létě, kdy počasí přeje pěší turistice i cyklistům, kteří si mohou svá kola odložit u hradu do připravených stojanů. Přimo u hradu se nachází i tabule s turistickou mapou Českého ráje, která návštěvníkům pomůže k lepší orientaci a může je zlákat k navštívení dalších památek nebo přírodních krás.

Informační systém, který na Valečov upozorňuje, však není příliš propracovaný a rozšířený. Hrad nemá své vlastní internetové stránky. Ovšem na stránkách obce Boseň¹⁷⁰ je možné nalézt otevírací dobu hradu, vstupné, kontakty, informace o hradní expozici a historii či případně o letních turistických autobusech, které na Valečov jezdí. Jsou zde rovněž odkazy na fotografie a popis hradu. Obdobné informace lze vyhledat i na oficiálních stránkách Českého ráje.¹⁷¹ Ty jsou ještě doplněny o tradiční akce, které se na Valečově konají pod rámcovým názvem Valečovské léto. Přimo pod hradem se totiž nachází zastřešené dřevěné podium, na kterém jsou pořádány kulturní akce a hudební koncerty. Před podiem jsou pro návštěvníky kulturních akcí připravené přírodně upravené lavičky ze špalků a prken. Hrad je v noci vždy nasvícen, a proto je vidět i z povzdálí, což dodává návštěvníkům nočních akcí jedinečnou atmosféru. Na okolních kulturních památkách (Kost, Valdštejn, Hrubá Skála atd.), v informačních centrech a dalších kulturních institucích v Českém ráji ovšem chybí jakékoli upozornění

¹⁷⁰ Stránky obce Boseň: <http://www.bosen-obec.cz/valecov/>.

¹⁷¹ Stránky Českého ráje <http://www.cesky-raj.info/dr-cs/1345-zricenina-hradu-valecov.html>.

na Valečov, byť i jen formou letáků. Když už se zde nějaká zmínka nachází, pak jedině formou plakátů Valečovského léta. Pouze na hradu Valdštejn zmiňuje průvodce Valečov i Valečovské z Valečova při výkladu prohlídky. Dále se na Valdštejně nachází zmenšený model Valečova a erb Valečovských na jedné ze stěn valdštejnského muzea.

Návštěvníci si na Valečově mohou zakoupit vstupenky přímo ve srubu pod hradem a vybrat si, jestli chtějí na prohlídku s průvodcovským výkladem, nebo bez průvodce (pouze s texty). V druhém případě se musí návštěvníci v hradu pohybovat opatrně a jsou upozorněni u pokladny a formou cedulí u vchodu do hradu, že tam vstupují na vlastní nebezpečí. Hrad však není vhodný pro hendikepované návštěvníky, kteří by obtížně zvládali dřevěné a pískovcové vyšlapané schody v úzkých chodbách uvnitř Valečova.

Vstup do hradu je opatřen mříží, kterou otevírá průvodce. Nad dveřmi se majestátně vyjímá erb Valečovských, který však není původní, jelikož je to pouze malovaná tabulka s erbem, který svou formou spíše odpovídá romantickým představám 19. století než původnímu erbu z 15. století. V první místnosti hradu mají návštěvníci možnost slyšet výklad k historii hradu a jeho majitelů, při kterém je možné sledovat historické dokumenty (listiny), rodokmeny majitelů a fotografie hradu na nástěnkách, které jsou umístěny na stojanech po obvodu místnosti. Na dokumenty umístěné na červeném kontrastním podkladu vidí i ti nejmenší návštěvníci a pohodlně si je mohou prohlédnout i dospělí. Tyto dokumenty jsou řazeny chronologicky. Nejstarší jsou umístěny v levém koutu místnosti a pokračují po směru hodinových ručiček k nejmladším dokumentům, které jsou ilustrovány fotografiemi. Po obvodu místnosti na zdech nad tabulemi visí erby majitelů hradu. Dále se prohlídka hradu ubírá po schodišti do prvního patra, kde původně stávaly dřevěné místnosti hradu. Zde jsou nyní pouze kamenná torza stěn. V místech, kde se nedochovalo ani dřevo ani pískovec, bylo vystavěno kovové zábradlí s mříží k zajištění bezpečnosti návštěvníků. V torzu jedné z pískovcových stěn je

umístěna veliká tabule s rekonstrukčním nákresem podoby hradu po polovině 16. století. Nad dnešními dveřmi do hradu je zavěšen další erb Valečovských. Dále se pokračuje úzkými chodbami až do torza kamenného paláce do úrovně, kterou lze pokládat za druhé patro. Zde je možné spatřit rekonstrukci krbu a torzo zadní části paláce, které je ještě stále v rekonstrukci. Z druhého patra je možné znovu spatřit okolí hradu. Na palácové stěně u krbu je opět umístěna tabule s hradní rekonstrukcí a popisy jednotlivých místností. Kromě této nechybí ani podrobnější tabule s rekonstrukcí krbu Ing. Petra Chotěbora. V poslední místnosti u východu z hradu je umístěna druhá část expozice, která je uspořádána podle stejných pravidel jako první část. Jsou zde rovněž umístěny nástěnky s dokumenty, které se týkají posledních majitelů hradu, a ilustrujícími fotografiemi. Kromě nástěnek se na zdech nacházejí zavěšené repliky kachlí z kachlových kamen, jejichž originály se nachází ve třetí části expozice. Pod tabulemi jsou ve vitrínách na hnědém splývavém podkladu umístěny archeologické nálezy z hradu a blízkého okolí. Světelné podmínky jsou v této místnosti rovněž sporé.

Třetí část hradní expozice se nachází ve sklepení, kde jsou uchovávány ve skleněných vitrínách originály zlomků kachlových kamen a další archeologické nálezy, které byly na Valečově objeveny. Vitríny jsou vysoké asi 80 cm a artefakty jsou v nich uloženy rovnoběžně se zemí a opatřené popisky, na které vidí i nejmenší návštěvníci. Nad nimi je umístěna tabule s obrázky kachlí, které jsou rozmístěny stejně jako artefakty kachlí ve vitríně. Nasvícení vitrín je sporé, ale kachle jsou díky modrému podkladu dobře viditelné. Dále se na tabuli nachází i celková podoba rekonstrukce kachlových kamen.

Ve vedlejší místnosti se nacházejí diorámy. V jedné jsou rozmístěny figuríny válečníků v dobovém oblečení z 15. století a stoly s číšemi, korbely, svícny a pozlacenými tácy, ze kterých vystupují reliéfy. V druhé diorámě se nalézají figurína ženy, před níž na stole leží zlatý poklad v truhlici, pozlacené meče, zlaté tácy a číše. Návštěvníci

si tak mohou lépe představit podmínky bohatších majitelů na hradě. Diorámy ovšem nejsou od návštěvníků oddělené žádným zábradlím, ale průvodce vždy chodí do sklepení s návštěvníky, proto je velmi malá pravděpodobnost, že by byl některý exponát poškozen.

Dále je hrad širší veřejnosti znám díky pohádkám a filmům. Z nejznámějších lze jmenovat pohádky Duch nad zlato, Lotrando a Zubejda, Rumplcimprcampr a film Poklad hraběte Chamaré. I to může napomoci propagaci, neboť televizní diváci si mohou klást otázku, kde se tento hrad nachází a rádi by jej navštívili.

Návštěvnost hradu Valečova je jistě znásobena také tím, že kromě křížení turistických stezek návštěvníci zamíří také do Valečovských skalních světniček. Jedná se o skalní chýše, ve kterých žili skaláci a pravděpodobně v nich tábořilo již vojsko husitských hejtmanů Bartoše a Bernarda. Skalní světničky k hradu neodmyslitelně patří, neboť dříve byly také zahrnuty v hradním opevňovacím systému. Skrze skalní světničky je k hradu vedena dětská stezka s plněním úkolů a tabulkovými popisky o jejich historii.

Valečov je plně zaměřen na širokou návštěvnickou cílovou skupinu. Pro nejmenší je tedy k vidění pohádková stránka hradu včetně diorám ve sklepení a zábavně-naučné stezky u světniček. Pro dospělé je připraveno mnoho dokumentů a exponátů. Pouze senioři a hendikepovaní návštěvníci jsou limitováni svými fyzickými možnostmi. Valečov je tedy vhodným místem pro rodinný výlet či školní exkurzi.

Prezentace hradu Valečova by však mohla být propracována nápaditěji. Například kupování propagačních letáků hradu v pokladně je zcela nemyslitelné. Letáky by měli být zdarma k dostání a to především na okolních památkách, ze kterých by mohli návštěvníci na Valečov zamířit. Nabízí se také možnost prezentace v regionálním i celostátním tisku, rádiích či televizích. Zároveň by byla prospěšná spolupráce s okolními památkami, hrady, zámky a zříceninami. Jednalo by se například o propagaci Valečova na akcích konaných

okolními kulturními institucemi. Na hrad by také mohla přilákat větší množství návštěvníků spolupráce se skupinami living history či divadelními spolky a ochotníky. Zároveň by bylo například prospěšné uspořádat mezihradní bitvy či divadelní představení z období husitství. Podobná spolupráce by tak mohla vzniknout s Valdštejnem, hradem Kost, zříceninou Trosky a dalšími. Tato představení by se pak konala na prostranství a na podiu pod Valečovem nebo přímo na hradě, a týkala by se především historie hradu. Prostor k sezení u podia pod hradem nabízí i možnost přednášek a výukových programů pro školní exkurze či zájemce.

Hradní expozici by prospěla obnova. Nástěnky v první místnosti, na kterých jsou dokumenty a fotografie připevněné špendlíky, by měly být nahrazeny tištěnými tabulemi, které by měly jednotný vzhled a propojovaly by text o historii hradu s ilustrujícími fotografiemi významných dokumentů a hradu. Zpestřením jednotného podkladu tabulí by bylo využití rodových barev Valečovských (modrá a žlutá). Po stranách nadpisů či v rozích by tabule mohly, jako spojovací prvek, nést zmenšené erby Valečovských. Tyto tabule by byly umístěné na stojanech po obvodu místnosti a prospělo by jim zdařilejší nasvícení, než stávajícím nástěnkám. Tabule s hradními rekonstrukcemi, které jsou umístěny na zdech dalších místností, by bylo také zapotřebí obnovit. Pro expozici by bylo i zde žádoucí pokračovat v jednotném vzhledu a charakteru tabulí z první místnosti expozice. Stejná pravidla by pak platila i pro druhou a třetí část expozice.

Vitríny s exponáty by bylo rovněž prospěšné obnovit. Také by bylo vhodné použít speciální vitríny, které by lépe zabraňovaly vlhkému vzduchu pískovcového hradu v postupné destrukci exponátů. Vitríny by také mohly mít vnitřní osvětlení, které by dále nedegradovalo stav exponátů. Centrální světlo v místnostech je velmi sporé a to především při větším počtu návštěvníků. Detailní bodové světlo by mířilo na jednotlivé artefakty ve vitrínách, čemuž by se musel barevně přizpůsobit i podkladový materiál pod artefakty,

popřípadě by mohl být prosklený. Konkrétně velkým zpestřením by mohla být úprava vitríny na exponáty kachlí z kamen do vertikální podoby tak, aby byly jednotlivé kachle po vitríně rozmístěné podle původního uspořádání na kamnech. Kachle by bylo nutné zrestaurovat a postavit do malých stojánků, u kterých by rovněž na výšku stál i detailní obrázek s popiskem dochované kachle. Na místo tabule s obrazem rekonstrukce kamen by rovněž pro znázornění lépe posloužil celkový model kamen, který by byl umístěný vedle vitríny s exponáty. Druhou možností by bylo vložení modelu kamen do vitríny a zavěšení dochovaných dlaždic na svá místa, pokud by to dovolil jejich stav po restauraci.

Pro diorámy jsou cílovou skupinou především děti, a proto by tedy bylo prospěšné zde nainstalovat zábradlí či stojánky s provazy, aby návštěvníci na vystavené věci nesahali a nevstupovali do diorám. V opačném případě by bylo možné návštěvníkům nabídnout, ať se na figuríny podívají zblízka a vyzkouší si, jak se sedělo na středověkých židlích, jak se pilo z číší apod. Tento interaktivní prvek a způsob prezentace na hradech a zámcích většinou chybí, i když je návštěvníky velmi vyhledávaný a proto by bylo pro Valečov velkým zpestřením tento systém zavést.

Tyto návrhy na úpravy prezentace hradu a podoby hradní expozice by bylo prospěšné zavést. Existují i další možnosti prezentace, jako například populárně-naučné a odborné publikace či články v časopisech. Ve většině případů se však jedná o nákladné záležitosti, které si nejspíše obec Boseň nemůže dovolit uskutečnit ihned.

Závěr

Rod Valečovských z Valečova je významným příkladem vzestupu vladyckého rodu z malého dvorce k nejpřednějšímu rytířskému rodu v českých zemích. První Valečovští rozšiřovali své statky a majetky především v okolí rodového sídla Valečova na dnešním Mladoboleslavsku. Kromě okolí nynějšího Českého ráje se část přesunula do oblasti Nymburska, kde vlastnili tvrze Jablkynice, Křinec, Straky a Zábrdovice. Podle nich přijali nové predikáty z Jablkynic, z Křince, ze Strak a ze Zábrdovic, v některých případech doplněné o genitivní tvar Valečovský. Část Zábrdovické větve zakoupila majetky až na Moravě. V nových oblastech rozšiřovali své rodové území o další statky. Sídlo Valečov pak díky bohatnutí rodu zaznamenalo velké stavební změny. Nebyly to ovšem jen statky, v čem rod začal vynikat. Vlastnili také podací právo do devíti kostelů. S majetky a mocí Valečovských rostla i váženost rodu. Převážná část Valečovských svědčila při podpisech důležitých listin svým sousedům, při soudech byli povoláváni jako svědci a účastnili se také výbojů proti škůdcům v království, kteří zasahovali do klidu a pořádku.

Vladycký rod zaznamenal významný mocenský vzestup ve víru husitské revoluce. Bratři Bartoš a Bernard z Valečova přestavěli tvrz na hrad, kvůli lepší obraně. Podporovali učení mistra Jana Husa a stali se přívrženci Jana Žižky z Trocnova. Měli jeho naprostou důvěru, což dokazuje i fakt, že se stali husitskými hejtmany a spoluzakladateli Menšího Tábora na Valečově. Jeden z bratří dokonce držel při husitských bouřích na nově získaném hradě Valdštejně Zikmunda Korybutoviče. Díky těmto počínům došlo k vzestupu moci rodu.

Za nejvýznamnějšího člena rodu lze považovat potomka jednoho z těchto bratrů Vaňka Valečovského z Kněžmosta a později i z Opočna. Tomu ovšem dosavadní forma rozšiřování rodových držav a pomalé bohatnutí rodu díky sňatkové politice a husitským výbojům nestačila. Stal se podkomořím královny Barbory Celské na Mělníce a

následně také věrným přívržencem Jiřího z Poděbrad. Roku 1448 se po jeho boku dokonce zúčastnil dobývání Prahy. Tak získal nejprve úřad konšela a poté i purkmistra Starého Města Pražského. Jiří ale na jeho věrné služby nezapomněl a roku 1452 ho jmenoval členem své správcovské rady za měšťanský stav. Vaněk tak dále bohatl, vlastnil v Praze dům a stal se váženým a věrným rádčem Jiřího z Poděbrad. Díky jeho štědrosti pak od roku 1453 zastával i úřad podkomořího královských měst. V úřadu zůstal i po nástupu krále Ladislava Pohrobka. Také ten jej považoval za věrného rádce. Za jeho věrné služby ho král roku 1457 pasoval na rytíře. Je to právě Vaněk, který se nejvýznamněji zasloužil o posun rodu výše a to právě díky vykonávání významných úřadů, povýšení do rytířského stavu a zisku velkých majetků. V Praze vystřídal několik domů, ale vždy bydlel blízko Pražského hradu. Nejvýznamnějším rozšířením rodového majetku byl zisk hradu a panství Opočna roku 1455.

Vaněk neměl rád kněze, kteří se vměšovali do světských záležitostí. Sám osobně přišel s některými do sporu a to nejen kvůli svému úřadu. Vedl proto spory i s mistrem Janem Rokycanou. Ovšem nezůstalo jen u toho. Sepsal také traktát, který je dnes znám pod názvem *Traktát pana Vaňka Valečovského etc. učiněný proti Rokycanovi a jeho kněžím*. V něm osočuje kněží z nepoctivosti, vypočítavosti, smilstva a dalších nečestných praktik. Je ovšem patrné, že se mu nelíbí jejich zasahování do světských záležitostí (a především do jeho úřadu). Není objektivní, ale přesto podává důležité svědectví o životě v dané době. Tento traktát se dochoval pouze v opisech Jednoty bratrské.

Vaňkovy děti již nedosáhly takového významu jako jejich otec. Dcery se provdaly za vladyky a rytíře z tvrzí v okolí rodových držav. Jediným Vaňkovým dědicem se stal jeho syn Viktorin, který zemřel mladý a bezdětný již roku 1481. Vaněk pravděpodobně ještě před narozením Viktorina sepsal závěť ve prospěch svého zetě Samuela z Hrádku (později i z Valečova). Po narození Viktorina nejspíše závěť

změnil v jeho prospěch, avšak Samuel tuto závěť zatajil a všechny Vaňkovy majetky a statky přešly do jeho vlastnictví. Dcery tak nezískaly nic a po roce 1500 o nich prameny zcela mlčí.

Valečovští po sobě kromě traktátu zanechali i další kulturní dědictví. Jejich erbovní vyobrazení zlatého hořícího slunce s paprsky a lidským obličejem na modrém štítu zůstalo dochováno v obměnách na pečetích listin. Mimo to se promítlo i do znaků jejich poddanských měst a vesnic. První dochovanou recepcí erbovního znamení je město Opočno, kde slunce zůstalo zachováno celé a přidružily se k němu kopce a hvězda. Dále znak přijalo městečko Kněžmost. Zde se dochovala polovina slunce na modrém štítu. Poslední recepcie erbovního znamení do znaku vesnice Boseň uchovala celou podobu slunce. Na znaku obce je slunce vyobrazeno celkem čtyřikrát kolem věže, která symbolizuje hrad Valečov.

Obec Boseň také v současné době spravuje hrad Valečov jako kulturní památku. Hrad se nachází na křížení třech turistických stezek a je přístupný i s průvodcovskou službou. V dolní části a ve sklepení je vytvořena expozice, ve které je možné nalézt kopie důležitých listin, dokumentů a dochované artefakty či jejich repliky a rekonstrukce.

Valečovští zaznamenali nepochybně velkou přeměnu vladyckého rodu na rytířský, dále i územní a majetkový posun. Na počátku vlastnili pouze okolí tvrze Valečov. Rodové državy byly rozšířeny do oblasti dnešního Českého ráje a Nymburska, kde to bylo především okolí tvrzí Straky, Zábrdovice, Jablkynice, a tvrz Valečov byla přestavěna na hrad, který prošel i dalšími stavebními úpravami. Dále ve východních Čechách získali panství a hrad Opočno a přechodně vlastnili hrad Jaroměř a některé další statky. Zastávali důležité úřady a měli vliv i na dění ve státě. Je tedy důležité tuto vzorovou přeměnu a význam Valečovských prezentovat na jejich rodovém sídle a na místech s nimi spjatými.

Seznam pramenů a literatury

Archivní prameny

Archiv Pražského hradu, f. Archiv Metropolitní kapituly u sv. Víta, sig. 500–XIX/6.

Národní archiv v Praze, f. Archiv České koruny (1158-1935), sig. 382.

Národní archiv v Praze, f. Maltézští rytíři – české velkopřevorství (1085– 1875), sig. 2718.

Národní archiv v Praze, f. Maltézští rytíři – české velkopřevorství (1085–1875), sig. 2344.

Klaudiánova mapa Čech, Státní oblastní archiv v Litoměřicích, f. Biskupské sbírky Litoměřice, sig. sine (archiválie ve vlastnictví Biskupství litoměřického).

Žižkův list, Knihovna Národního muzea v Praze, sig. 1 A c 83.

Edice

- Archiv český 1*, ed. František Palacký, Praha 1840.
- Archiv český 2*, ed. František Palacký, Praha 1842.
- Archiv český 3*, ed. František Palacký, Praha 1844.
- Archiv český 4*, ed. František Palacký, Praha 1846.
- Archiv český 6*, ed. František Palacký, Praha 1872.
- Archiv český 7*, ed. Josef Kalousek, Praha 1887.
- Archiv český 8*, ed. Josef Kalousek, Praha 1888.
- Archiv český 14*, ed. Josef Kalousek, Praha 1895.
- Archiv český 15*, ed. Josef Kalousek, Praha 1896.
- Archiv český 18*, ed. Josef Kalousek, Praha 1900.
- Archiv český 19*, ed. Josef Kalousek, Praha 1901.
- Archiv český 26*, ed. Josef Kalousek, Praha 1909.
- Archiv český 28*, ed. Gustav Friedrich, Praha 1912.
- Archiv český 31*, ed. Gustav Friedrich, Praha 1921.
- Archiv český 35*, ed. Gustav Friedrich, Praha 1935.
- Archiv Koruny české 6*, ed. Antonín Haas, Praha 1958.
- Bartošova kronika Pražská od léta Páně 1524 až do konce léta 1530*, ed. Karel Jaromír Erben, Praha 1863.
- Codex diplomaticus Lusatiae superioris 2*, ed. Richard Jecht, Praha 1896–1899.
- Codex juris municipalis regni Bohemiae 3*, edd. Jaromír Čelakovský – Gustav Friedrich, Praha 1948.
- Kanceláře a písaři v zemích českých králů z rodu Lucemburského Jana, Karla IV. a Václava IV. (1310–1420)*, ed. Ferdinand Tadra, Praha 1892.
- Libri confirmationum 1/1*, ed. Francisci Antonii Tingl, Praha 1867.
- Libri confirmationum 1/2*, ed. Josef Emler, Praha 1874.
- Libri confirmationum 2*, ed. Francisci Antonii Tingl, Praha 1868.
- Libri confirmationum 3–4*, ed. Josef Emler, Praha 1879.
- Libri confirmationum 5*, ed. Francisci Antonii Tingl, Praha 1865.

Libri confirmationum 6, ed. Josef Emler, Praha 1883.
Libri confirmationum 7, ed. Josef Emler, Praha 1886.
Libri erectionum 4, ed. Clemens Borový, Praha 1883.
Libri erectionum 5, ed. Clemens Borový, Praha 1883.
Monumenta Vaticana res gestas Bohemicas illustrantia 2, ed. Joannis Friderici Novák Praha 1907.
Prameny dějin moravských 3. Akty jednoty bratrské 1, ed. Jaroslav Bidlo, Praha 1915.
Prameny dějin moravských 4. Akty jednoty bratrské 2, ed. Jaroslav Bidlo, Praha 1923.
Reliquiae tabularum terrae 1, ed. Josef Emler, Praha 1870.
Reliquiae tabularum terrae 2, ed. Josef Emler, Praha 1872.
Soudní akta konsistoře pražské 1, ed. Ferdinand Tadra, Praha 1893.
Staré letopisy české. Z rukopisu Křižovnického, ed. František Šimek, Praha 1959.
Staročeské vojenské řády. Hájek – Vlček. Žižka, listy a kronika, ed. František Svejkovský, Praha 1952.
Traktát podkomořího Vaňka Valečovského proti panování kněžskému, ed. Jaromír Čelakovský, Praha 1881.
Vavřince z Březové Kronika husitská, ed. Antonín Dolenský, Praha 1920.

Literatura

ANDĚL, Rudolf, *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku 3. Severní Čechy*, Praha 1984.

ANDĚL, Rudolf, *Husitství v severních Čechách*, Liberec 1961.

BERAN, Zdeněk, *Boleslavský landfrýd 1440–1453. Krajský landfrýdní spolek v pohusitských Čechách*, České Budějovice 2011.

ČAREK, Jiří, *Městské znaky v českých zemích*, Praha 1985.

ČORNEJ, Petr, *Velké dějiny zemí Koruny české 5*, Praha 2000.

ČORNEJ, Petr – BÁRTLOVÁ, Milena, *Velké dějiny zemí Koruny české 6*, Praha 2007.

DURDÍK, Tomáš, *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*, Praha 2010.

HALADA, Jan, *Lexikon české šlechty 2. Erby, fakta, osobnosti, sídla a zajímavosti*, Praha 1993.

LIŠKA, Karel, *Sbírka komunálních znaků, pečeti a razítek 3/2. Znaky, pečeti a razítka českých měst a městeček J–M*, Brno 2013.

LIŠKA, Karel, *Sbírka komunálních znaků, pečeti a razítek 4/1. Znaky, pečeti a razítka českých měst a městeček N–Ř*, Brno 2014.

MYSLIVEČEK, Milan, *Erbovník, aneb Kniha o znacích i osudech rodů žijících v Čechách a na Moravě*, Praha 1993.

MYSLIVEČEK, Milan, *Velký erbovník: Encyklopedie rodů a erbů v zemích Koruny české 2*, Plzeň 2006.

Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopedie všeobecných vědomostí (sv. 26), Praha 1907.

PALACKÝ, František, *Dějiny národu českého w Čechách a w Morawě 4/1*, Praha 1877.

PAVLÍK, Čeněk, *Objev destruovaných gotických kachlových kamen na hradě Valečov*, Archeologie ve středních Čechách, 16 (1), 2012.

PELANT, Jan, *Erby české, moravské a slezské šlechty. Vývoj erbů a stručné dějiny 610 rodů*, Praha 2013.

PLAČEK, Miroslav, *Ilustrovaná encyklopedie moravských hradů, hrádků a tvrzí*, Praha 2001.

- SEDLÁČEK, August, *Atlasy erbů a pečeti české a moravské středověké šlechty 1*, Praha 2001.
- SEDLÁČEK, August, *Atlasy erbů a pečeti české a moravské středověké šlechty 2*, Praha 2001.
- SEDLÁČEK, August, *Atlasy erbů a pečeti české a moravské středověké šlechty 5*, Praha 2003.
- SEDLÁČEK, August, *Hrady, zámky a tvrze Království českého 2*, Praha 1883.
- SEDLÁČEK, August, *Hrady, zámky a tvrze Království českého 10*, Praha 1997.
- ŠIMÁK, Josef Vítězslav, *Dějinné paměti okresu Mnichovohradištského 1*, Mnichovo Hradiště 1917.
- ŠMAHEL, František, *Husitská revoluce 2. Kořeny české reformace*, Praha 1993.
- ŠMAHEL, František, *Husitská revoluce 3. Kronika válečných let*, Praha 1993.
- ŠMAHEL, František, *Husitská revoluce 4. Epilog bouřlivého věku*, Praha 1993.
- TOMEK, Wácslaw Wladivoj, *Dějepis města Prahy 4*, Praha 1879.
- TOMEK, Wácslaw Wladivoj, *Dějepis města Prahy 6*, Praha 1885.
- TOMEK, Wácslaw Wladivoj, *Dějepis města Prahy 7*, Praha 1886.
- TOMEK, Wácslaw Wladivoj, *Dějepis města Prahy 8*, Praha 1891.
- TOMEK, Wácslaw Wladivoj, *Dějepis města Prahy 9*, Praha 1893.
- TOMEK, Wácslaw Wladivoj, *Základy starého místopisu Pražského 1. Staré město Pražské*, Praha 1866.
- TOMEK, Wácslaw Wladivoj, *Základy starého místopisu Pražského 4. Staré město Pražské*, Praha 1872.
- URBÁNEK, Rudolf, *České dějiny 3. Věk Poděbradský 1*, Praha 1915.
- URBÁNEK, Rudolf, *České dějiny 3. Věk Poděbradský 2*, Praha 1918.
- URBÁNEK, Rudolf, *České dějiny 3. Věk Poděbradský 3*, Praha 1930.
- URBÁNEK, Rudolf, *České dějiny 3. Věk Poděbradský 4*, Praha 1962.
- VOJKOVSKÝ, Rostislav, *Valečov, Hukvaldy* 2014.

Internetové zdroje

ZACHAR, Jan, *Boseň (Středočeský kraj)*, dostupné online (<http://www.mvcr.cz/clanek/bosen-stredocesky-kraj.aspx>), [citováno k 18. 2. 2015].

Stránky hradu Valečova – obec Boseň: [//www.bosen-obec.cz/valecov/](http://www.bosen-obec.cz/valecov/).
Stránky hradu Valečova – Český ráj: <http://www.cesky-raj.info/drcs/1345-zricenina-hradu-valecov.html>.

Rejstřík

Anna – 11

Bartoš – 2, 3, 9, 14, 16–21, 24, 25, 37, 58, 61

Bartoš mladší ze Strak a z Radimi – 6, 7, 15

Bartoš starší – 6, 7

Bartoš Zábrdovec ze Strak a ze Semína – 8, 9, 11, 12, 52

Beneš z Valečova – 8, 11, 13

Bernard – 2, 3, 14, 16–21, 24, 25, 37, 52, 58, 61

Bernard z Jablkynic a z Křince – 8–10, 14, 15, 50, 52

Běta – 14, 15

Boček – 12

Bohuněk Vrabec z Jablkynic a z Křince – 8, 10, 11

Břeněk ze Strak – 7

Břeněk z Valečova – 22, 24

Ctibor z Valečova – 8, 11, 13, 14

Ctibor Zábrdovec – 12

Dorota – 11

Eliška – 46, 48

Hereš z Valečova – 8, 11, 13–15

z Hrádku – 24, 32, 33, 44, 46–49, 51, 62

Jablkynice – 1, 6, 8, 9, 61, 63

z Jablkynic – 1, 6, 8, 10, 14, 15, 61

Jan – 7

Jan Bartoš ze Slatiny – 9, 11, 12

Jan z Křince a z Valečova – 9, 10, 50, 52

Jan ze Lhotice a z Valečova – 21–24, 26, 52

Jan Zábrdovec – 12

Jana – 46, 48

Ješek z Křince – 8, 10, 11, 50, 52

Jitka – 8, 9

Kateřina z Hrádku – 21, 24

Kateřina ze Sloupna – 46, 48
Kněžmost – 4, 13, 23, 44, 50, 51, 63
z Kněžmosta – 2, 4, 13, 23, 25, 26, 28–30, 49, 50, 52–54, 61
z Křince – 1, 6, 8–10, 50, 61
Křinec – 6, 61
Ludmibora – 46, 48
Ludmila – 46, 48
Machna – 21, 22
Mikuláš – 7
Ofka – 46
Ofka z Hrádku a z Valečova – 21, 24, 32, 33
Opočno – 1, 4, 31, 32, 44, 47, 48, 50, 51, 62, 63
z Opočna – 2, 4, 25, 32, 44, 46, 48–50, 53, 54, 61
podkomořský úřad – 1, 2, 4, 21, 25, 30–38, 44–46, 48, 61, 62
Přibík z Rakova – 8, 9, 14
z Radimi – 7, 15
Řehník ze Strak – 15
Samuel z Hrádku a z Valečova – 24, 32, 33, 35, 44, 46–49, 51, 62, 63
ze Semína – 11
Straky – 1, 6, 22, 61, 63
ze Strak – 1, 6, 9, 11, 15, 61
*Traktát pana Vaňka Valečovského etc. učiněný proti Rokycanovi a jeho
kněžím* – 1, 3, 4, 21, 25–33, 35–45, 62, 63
Valečov – 1, 3, 5–7, 12–15, 17, 18, 20–24, 33, 44, 48–61, 63
z Valečova – 1–3, 9, 11, 12, 14–19, 22, 23, 26, 31–34, 36, 44, 45, 47–
51, 52, 54, 56, 61, 62
Vaněk – 7
Vaněk Valečovský z Kněžmosta a z Opočna – 1–5, 21–47, 49–54, 61–
63
Viktorin z Valečova a z Opočna – 33, 45–49, 62
Vojslav z Valečova – 8, 11, 13, 52
Zábrdovice – 1, 6, 61, 63

ze Zábřovic – 1, 6–9, 11–13, 61

Zdeněk z Valečova – 8, 52

Zdeněk ze Zábřovic, Jichostřeb a na Štrálece – 7, 8, 11, 13

Seznam příloh

- Obr. č. 1** Listina o prodeji hradu Štrálek z 6. února 1352
- Obr. č. 2** Pečetě Bartoše a Ješka z Valečova na listině o prodeji hradu Štrálek roku 1352
- Obr. č. 3** Pečetě Bartoše a Vojslava z Valečova na listině o prodeji hradu Štrálek roku 1352
- Obr. č. 4** Listina o založení kaplanství v Bosni 21. dubna 1393 Herešem z Valečova společně s vladykami z Bosně
- Obr. č. 5** Žižkův list z roku 1423 adresovaný Bartošovi a Bernardovi z Valečova
- Obr. č. 6** Druhá strana Žižkova listu z roku 1423
- Obr. č. 7** Listina potvrzující převzetí peněžní částky 21. září 1460 králem Jiřím z Poděbrad od Vaňka Valečovského z Kněžmosta a z Opočna
- Obr. č. 8** Vnější strana listiny o koupi rychty v Jasenné 28. dubna 1467
- Obr. č. 9** Vnitřní strana listiny zhotovené při koupi rychty v Jasenné z 28. dubna 1467
- Obr. č. 10** Rodokmen rodu Valečovských podle J. V. Šimáka
- Obr. č. 11** Rodokmen Valečovských z Valečova (1323–1500)
- Obr. č. 12** Hrady a tvrze, které Valečovští na Mladoboleslavsku vlastnili
- Obr. č. 13** Mapa Valečova a okolí z počátku 15. století podle J. V. Šimáka
- Obr. č. 14** Mapa vsí, městeček, tvrzí a hradů, které Valečovští vlastnili v letech 1323–1448
- Obr. č. 15** Obraz alegorie církve podle Vaňka Valečovského
- Obr. č. 16** Pečeť Bernarda Valečovského z Jablkynic z roku 1389
- Obr. č. 17** Pečeť Ješka Valečovského z Křince z roku 1433
- Obr. č. 18** Pečeť Jana z Valečova a na Lhotici z roku 1448
- Obr. č. 19** Pečeť Vaňka Valečovského z Kněžmosta z roku 1452

- Obr. č. 20** Pečeť Kněžmostská
- Obr. č. 21** Erb Valečovských z Valečova
- Obr. č. 22** Erb Valečovských z Valečova
- Obr. č. 23** Romantická představa erbu Valečovských z Valečova
- Obr. č. 24** Romantická představa erbu Valečovských z Valečova
- Obr. č. 25** Vyobrazení erbu Valečovských v muzeu na Valdštejně
- Obr. č. 26** Původní záznam erbu Valečovských, Opočna a Kněžmosta od Augusta Sedláčka
- Obr. č. 27** Recepce erbovního znamení Valečovských do znaku městečka Kněžmost
- Obr. č. 28** Znak města Kněžmost na Informačním středisku
- Obr. č. 29** Recepce erbovního znamení Valečovských do znaku města Opočna
- Obr. č. 30** Pečeť města Opočno
- Obr. č. 31** Recepce erbovního znamení Valečovských a hradu Valečova do znaku obce Boseň
- Obr. č. 32** Znak obce Boseň na obecním úřadě
- Obr. č. 33** Zadní palác Valečova z východní strany
- Obr. č. 34** Zadní palác Valečova z jihovýchodu
- Obr. č. 35** Pohled na přední i zadní palác Valečova od jihu
- Obr. č. 36** Pohled na Valečov od jihozápadu
- Obr. č. 37** Pohled na Valečov s baštou od severozápadu
- Obr. č. 38** Hmotová rekonstrukce Valečova z 15. století
- Obr. č. 39** Rekonstrukce Valečova z 16. století
- Obr. č. 40** Mřížová brána s erbem a návštěvním řádem
- Obr. č. 41** Dokument z nástěnky hradní expozice
- Obr. č. 42** Erby na zdech hradní expozice
- Obr. č. 43** Úzké skalní chodby na hradě Valečov
- Obr. č. 44** Nástěnná tabule, která ukazuje rozpoložení hradu na třech pískovcových blocích
- Obr. č. 45** Rekonstrukce krbu v zadním paláci
- Obr. č. 46** Kachle z kachlových kamen na Valečově

- Obr. č. 47** Figuríny ve sklepení hradu
- Obr. č. 48** Podium pod hradem
- Obr. č. 49** Propagační leták hradu Valečova
- Obr. č. 50** Pohled Valečova
- Obr. č. 51** Model hradu Valečova v expozici na Valdštejně
- Obr. č. 52** Křížení turistických tras na nádvoří hradu Valečova
- Obr. č. 53** Turistická mapa Českého ráje

Přílohy

Obr. č. 1

Karel IV. nechal 6. února 1352 zapsat 300 kop grošů pražských na kutnohorské urbuře pro Bartoše, Ješka, Zdeňka a Vojslava za hrad Štrálek na Moravě.

Národní archiv v Praze, f. Archiv České koruny (1158-1935), sig. 382, dostupné z: <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/ACK/382/charter?q=Valečov>.

Obr. č. 2

Detail pečetí Bartoše (vlevo) a Ješka z Valečova (vpravo) z listiny o prodeji hradu Štrálek v roce 1352.

Národní archiv v Praze, f. Archiv České koruny (1158-1935), sig. 382, dostupné z: <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/ACK/382/charter?q=Valečov>.

Obr. č. 3

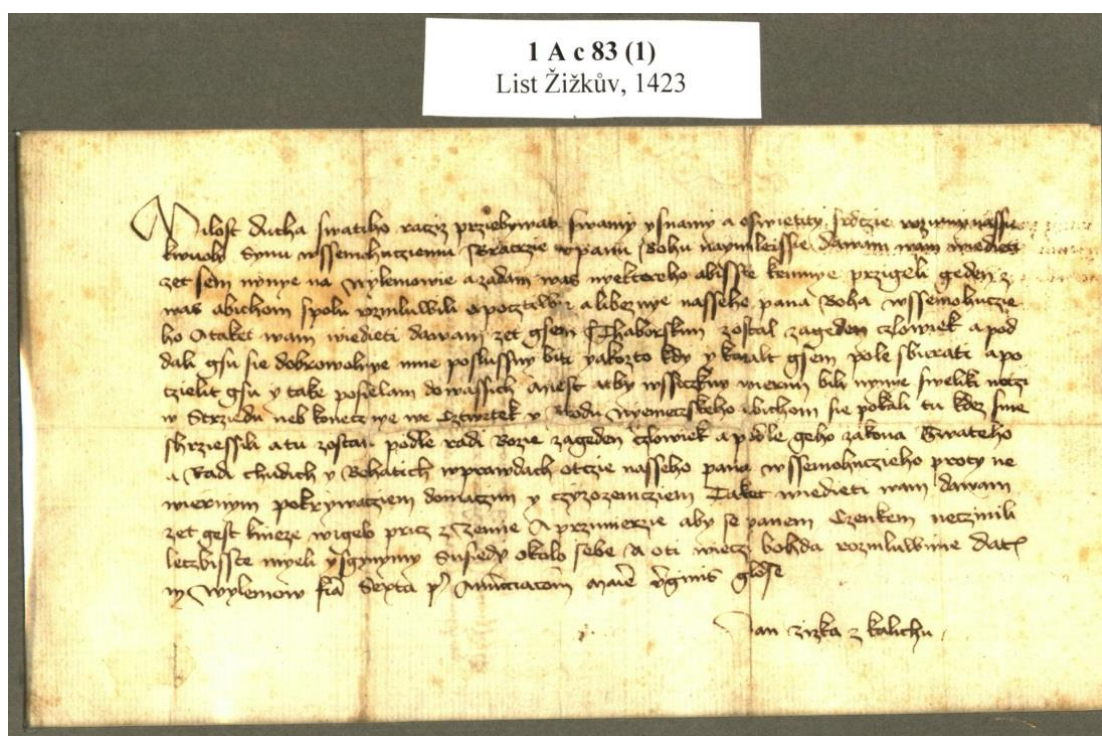

Pečetě Bartoše a Vojslava Valečova z listiny o prodeji hradu Štrálek.
August SEDLÁČEK, Atlasy erbů a pečetí české a moravské středověké šlechty 5, Praha 2003, s. 337.

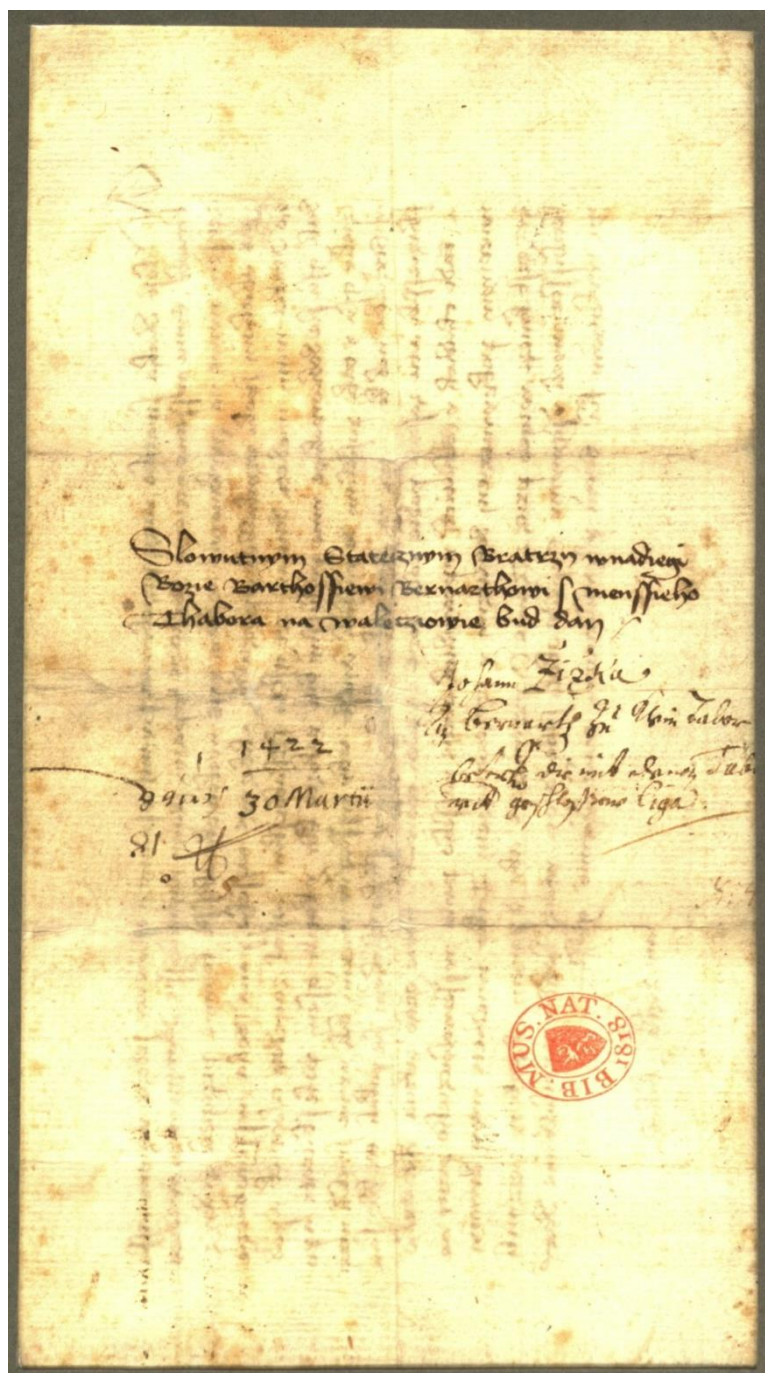
Listina o založení kaplanství v Bosni Herešem z Valečova společně s vladykami z Bosně. Listina pochází z 21. dubna 1393.

Archiv Pražského hradu, f. Archiv Metropolitní kapituly u sv. Víta, sig. 500–XIX/6, dostupné z: <http://monasterium.net:8181/mom/CZ-APH/AMK/500-XIX%7C6/charter?q=Vale%C4%8Dova>.

Žižkův list z roku 1423 adresovaný bratřím Bartošovi a Bernardovi z Valečova.

Knihovna Národního muzea v Praze, sig. I A c 83.

Druhá strana Žižkova listu z roku 1423 s adresováním: „*Slowútným, statečným bratří w naději božie, Bartošowi a Bernartoei z menšieho Tábora na Walečowě bud' dán.*“

Knihovna Národního muzea v Praze, sig. I A c 83.

Potvrzení krále Jiřího z Poděbrad z 21. září 1460 na převzetí správné peněžní částky, kterou Vaněk Valečovský z Kněžmosta a z Opočna v královských městech vybral.

Národní archiv v Praze, f. Maltézští rytíři – české velkopřevorství (1085– 1875), sig. 2718, dostupné z: <http://monasterium.net:8181/mom/CZ-NA/RM/2718/charter?q=Vale%20Dova>.

Obr. č. 8

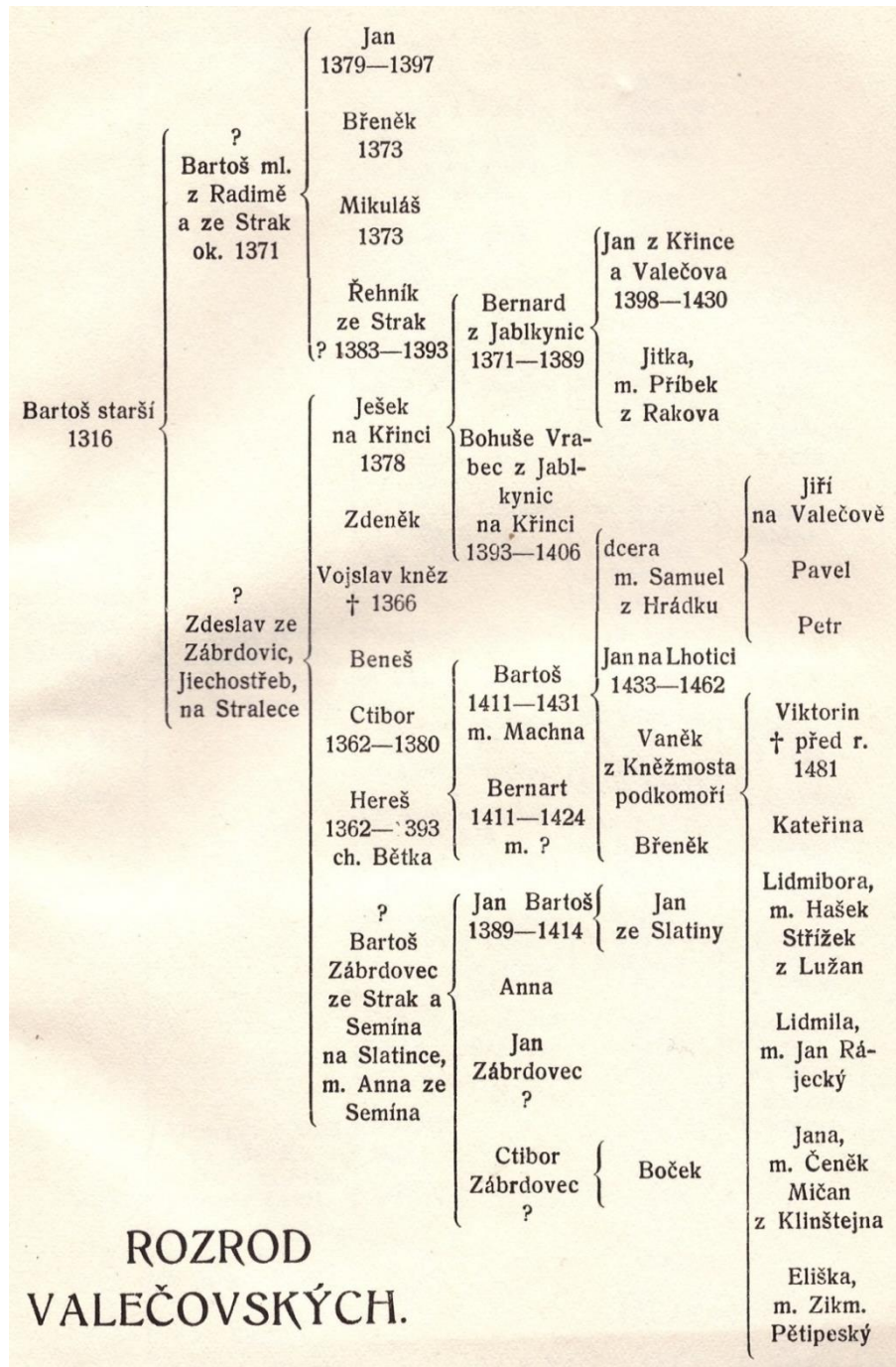
Vnější strana listiny zhotovené při koupi rychty v Jasenné z 28. dubna 1467.

Národní archiv v Praze, f. Maltézští rytíři – české velkopřevorství (1085–1875), sig. 2344, dostupné z: http://monasterium.net/mom/CZ-NA/RM/2344/charter?_lang=ces.

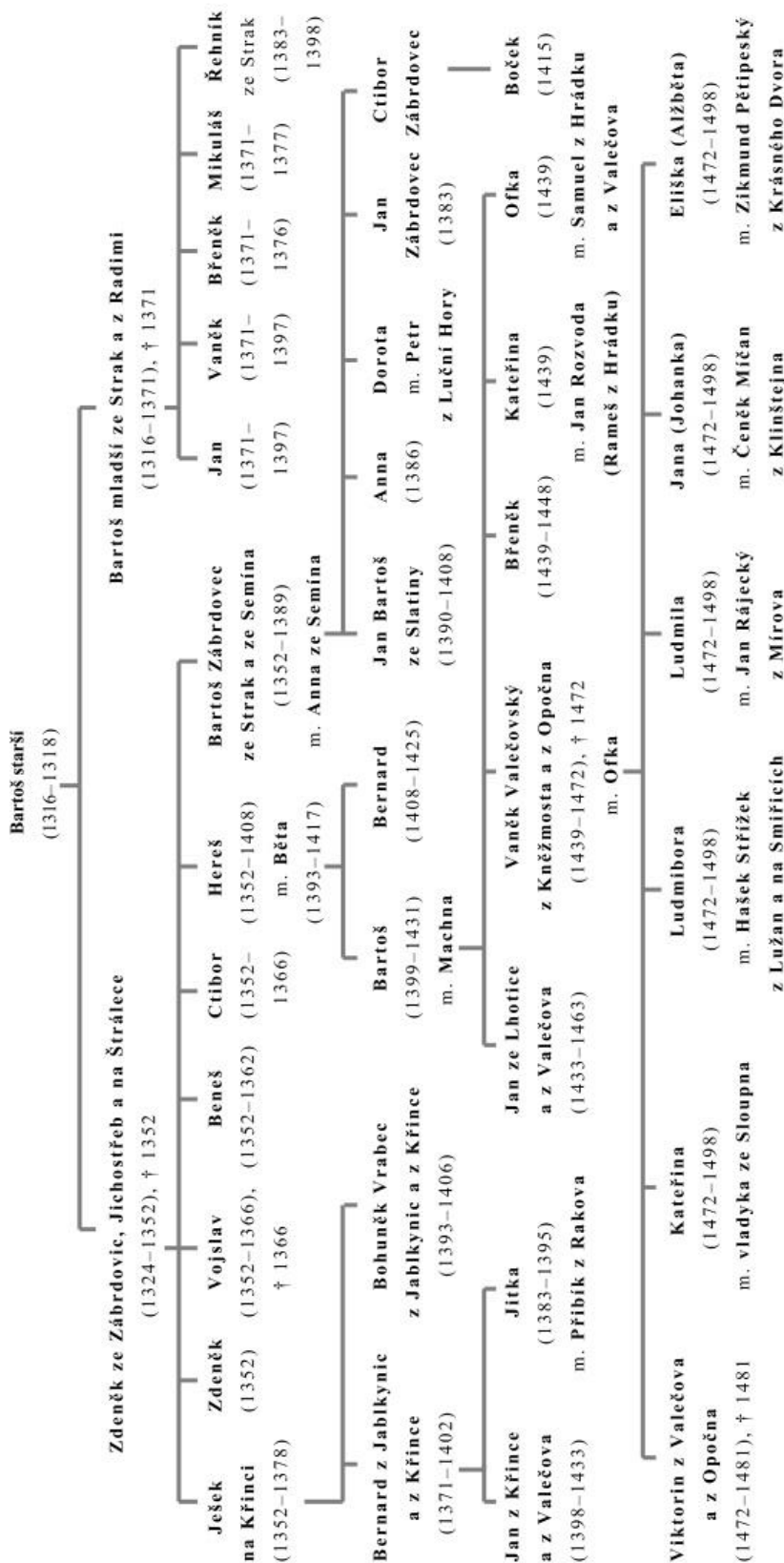
Vnitřní strana listiny zhotovené při koupi rychty v Jasenné z 28. dubna 1467.

Národní archiv v Praze, f. Maltézští rytíři – české velkopřevorství (1085–1875), sig. 2344, dostupné z: http://monasterium.net/mom/CZ-NA/RM/2344/charter?_lang=ces.

Rodokmen rodu Valečovských podle J. V. Šimáka.

Josef Vítězslav ŠIMÁK, *Dějinné paměti okresu Mnichovohradištského 1, Mnichovo Hradiště 1917.*

Data v závorkách označují aktivní léta Valečovských.

Rodokmen Valečovských z Valečova (1323–1500).

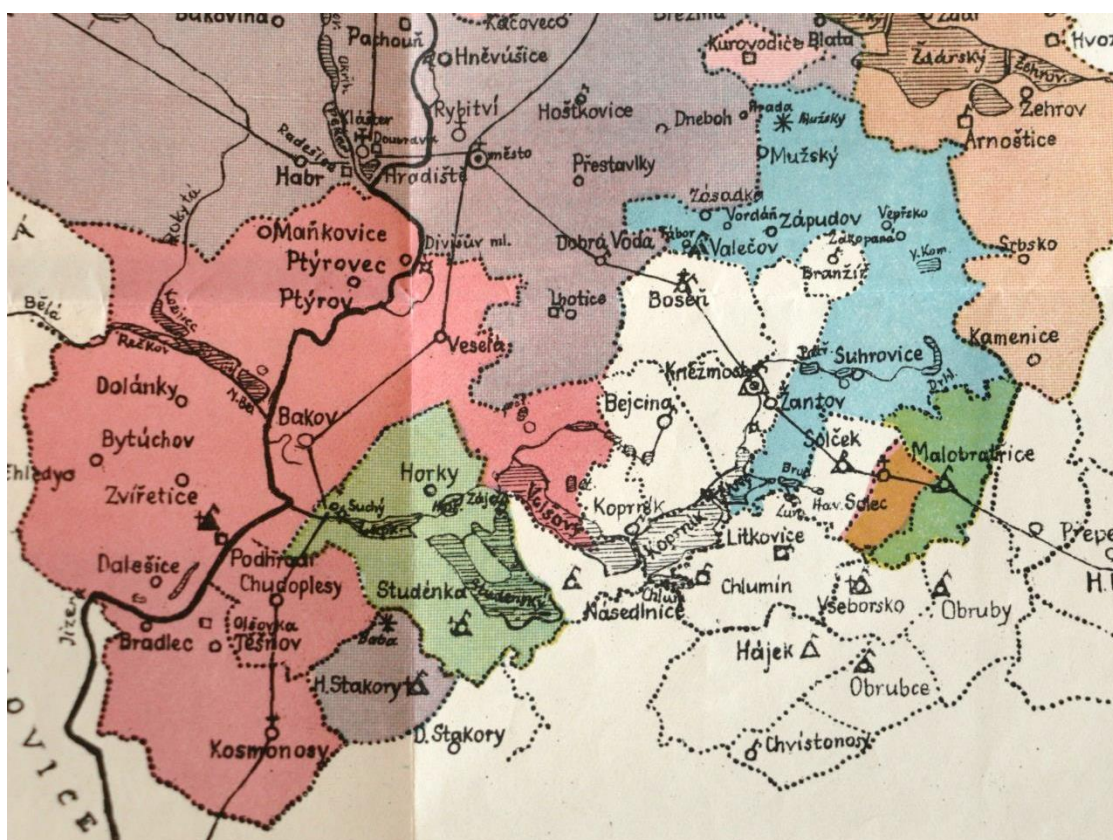
Obr. č. 12

Hrady a tvrze, které Valečovští na Mladoboleslavsku vlastnili, jsou vyznačeny červeně. Pouze v Zásadce za držby Valečovských hrad ještě nebyl.

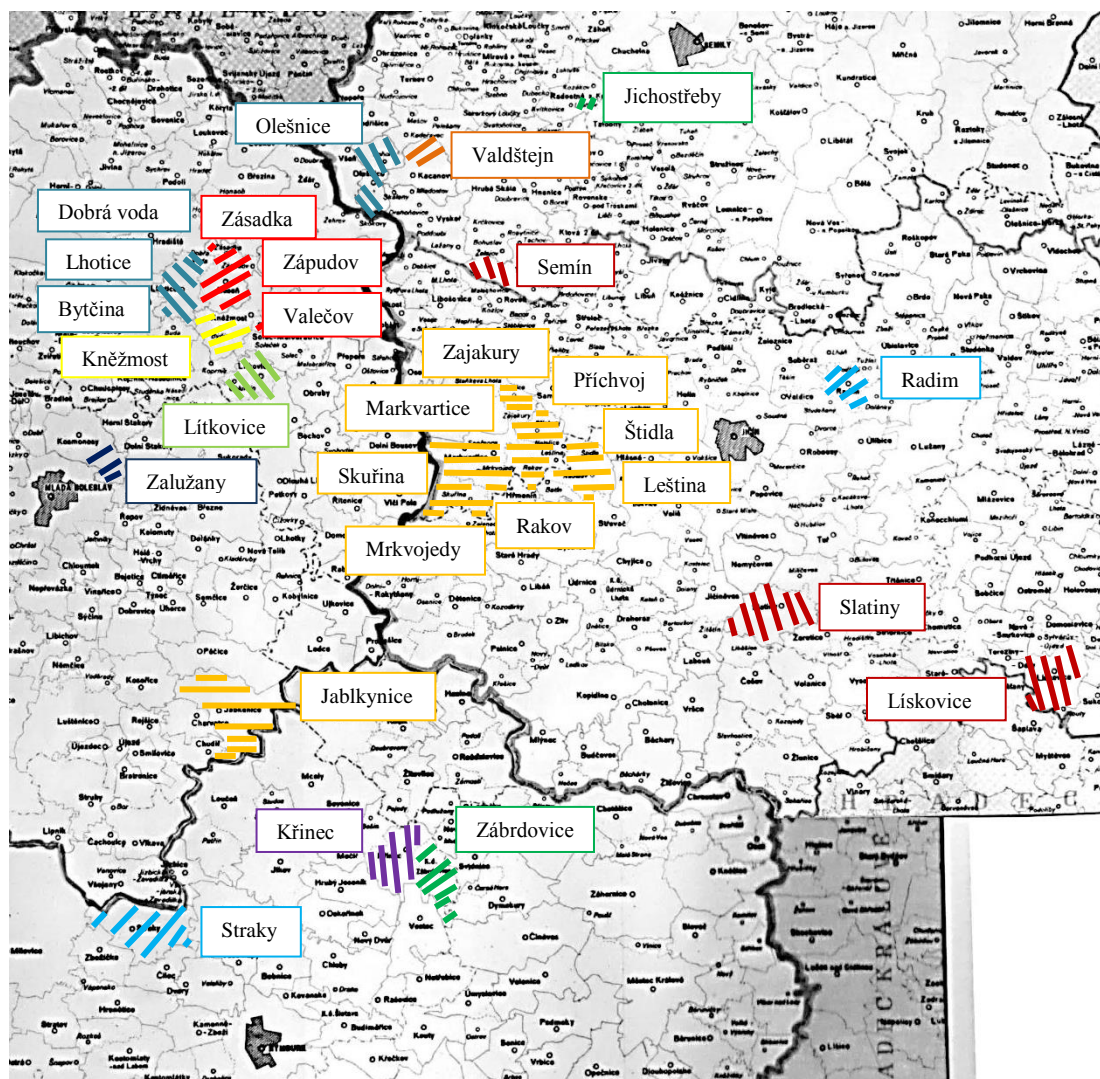
August SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze Království českého 10*, Praha 1997.

Obr. č. 13

Mapa Valečova a okolí z počátku 15. století podle J. V. Šimáka. Valečov je zde zastoupen modře
Josef Vítězslav ŠIMÁK, Dějinné paměti okresu Mnichovohradištského I, Mnichovo Hradiště 1917.

Obr. č. 14

Bartoš starší: Valečov, Zásadka, Zápudov a část Žantova (kolem 1323)

Bartoš mladší: Radim, Straky (první třetina 14. století)

Zdeněk ze Zábřdovic a z Jichostřeb: Zábřdovice, Jichostřebý (kolem 1324)

Ctibor z Kněžmosta: Kněžmost (polovina 14. století)

Ješek z Křince: Křinec (před 1365)

Bartoš Zábřdovec ze Strak a ze Semína: Semín, Slatiny, Liskovice (po 1366)

Hereš: Litkovic (1383)

Bernard z Jablkynic: Jablkynice (před 1371), Leština, Markvartice, Štídlá, Příchvoj, Mrkvějedy, Zajakury, Skučina (1395)

Bohuněk Vrabec z Jablkynic: Zalužany (1393)

Bartoš a Bernard z Valečova: Valdštejn (1424)

Jan ze Lhotice: Lhotice, část Olešnice, Dobré vody, Bytčiny (1462–1463)

Mapa vsí, městeček, tvrzí a hradů, které Valečovští na dnešním Mladoboleslavsku, Jičínsku a Nymbursku získali v letech 1323–1448.

Obr. č. 15

Obraz alegorie církve, který měl Vaněk Valečovský z Kněžmosta původně vymalovaný na svém domě v Praze. Dochoval se jako vyobrazení Klaudyánovy mapy z roku 1518.

Státní oblastní archiv v Litoměřicích, f. Biskupské sbírky Litoměřice, sig. sine (archiválie ve vlastnictví Biskupství litoměřického).

Obr. č. 16

Pečeť Bernarda Valečovského z Jablkynic z roku 1389.

August SEDLÁČEK, Atlasy erbů a pečeti české a moravské středověké šlechty 5, Praha 2003, s. 325.

Obr. č. 17

Pečeť Ješka Valečovského z Křince z roku 1433.

August SEDLÁČEK, Atlasy erbů a pečeti české a moravské středověké šlechty 5, Praha 2003, s. 278.

Obr. č. 18

Pečeť Jana z Valečova a na Lhotici z roku 1448.

August SEDLÁČEK, Atlasy erbů a pečeti české a moravské středověké šlechty 5, Praha 2003, s. 349.

Obr. č. 19

Pečeť Vaňka Valečovského z Kněžmosta z roku 1452.

August SEDLÁČEK, Atlasy erbů a pečeti české a moravské středověké šlechty 5, Praha 2003, s. 349.

Obr. č. 20

Pečeť Kněžmostská.

Josef Vítězslav ŠIMÁK, Dějinné paměti okresu Mnichovohradištského 1, Mnichovo Hradiště 1917.

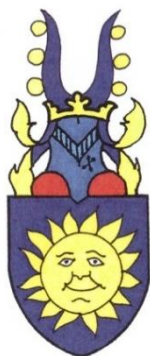
Obr. č. 21

Erb Valečovských z Valečova.

Rudolf ANDĚL, Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku 3. Severní Čechy, Praha 1984.

Obr. č. 22

Erb Valečovských z Valečova.

Jan PELANT, Erby české, moravské a slezské šlechty. Vývoj erbů a stručné dějiny 610 rodů, Praha 2013, s. 498.

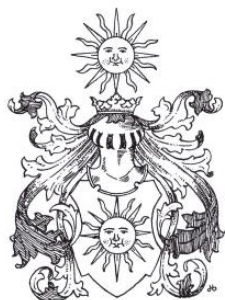
Obr. č. 23

Romantická představa erbu Valečovských z Valečova se sluncem v klenotu.

Josef Vítězslav ŠIMÁK, Dějinné paměti okresu Mnichovohradištského 1, Mnichovo Hradiště 1917.

Obr. č. 24

Romantická představa erbu
Valečovských z Valečova.

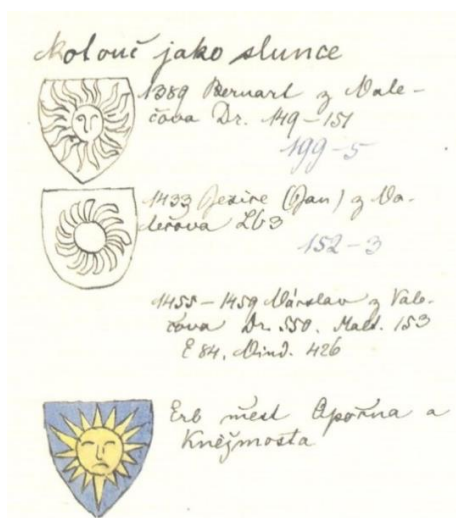
Jan HALADA, *Lexikon české šlechty*
2. Erby, fakta, osobnosti, sídla a
zajímavosti, Praha 1993, s. 162.

Obr. č. 25

Vyobrazení erbu Valečovských
v muzeu na hradě Valdštejně.

Obr. č. 26

Původní záznam erbu Valečovských, Opočna a Kněžmosta od Augusta Sedláčka.

August SEDLÁČEK, *Atlasy erbů a pečeti české a moravské středověké šlechty 1*, Praha 2001.

Obr. č. 27

Recepce erbovního znamení Valečovských do znaku městečka Kněžmost.

Karel LIŠKA, Sbírka komunálních znaků, pečeti a razítek 3/2. Znak, pečeti a razítka českých měst a městeček J–M, Brno 2013, s. 69.

Obr. č. 28

Znak města Kněžmost na Informačním středisku.

Obr. č. 29

Recepce erbovního znamení Valečovských do znaku města Opočna.

Karel LIŠKA, Sbírka komunálních znaků, pečeti a razítek 4/1. Znak, pečeti a razítka českých měst a městeček N–Ř, Brno 2014, s. 55.

Obr. č. 30

Pečeť města Opočno.

Karel LIŠKA, Sbírka komunálních znaků, pečeti a razítek 4/1. Znak, pečeti a razítka českých měst a městeček N–Ř, Brno 2014, s. 55.

Obr. č. 31

Receptce erbovního znamení Valečovských a hradu Valečova do znaku obce Boseň.

Jan ZACHAR, Boseň (Středočeský kraj), dostupné z
<http://www.mvcr.cz/clanek/bosen-stredocesky-kraj.aspx>.

Obr. č. 32

Znak obce Boseň na obecním úřadě.

Obr. č. 33

Zadní palác Valečova z východní strany.

Obr. č. 34

Zadní palác Valečova z jihovýchodu.

Obr. č. 35

Pohled na přední i zadní palác Valečova od jihu.

Obr. č. 36

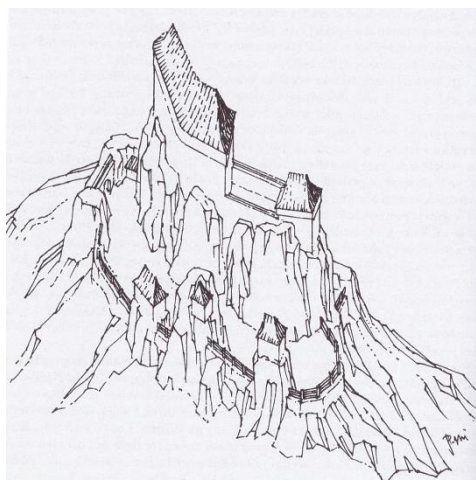
Pohled na Valečov od jihozápadu.

Obr. č. 37

Pohled na Valečov s baštou od severozápadu.

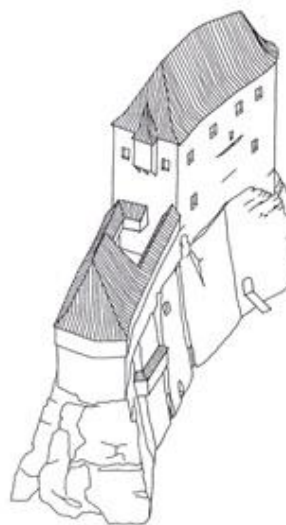
Obr. č. 38

Hmotová rekonstrukce Valečova z 15. století.

Zdeněk BERAN, *Boleslavský landfrýd 1440–1453. Krajský landfrýdní spolek v pohusitských Čechách, České Budějovice 2011, s. 85.*

Obr. č. 39

Rekonstrukce Valečova z 16. století.

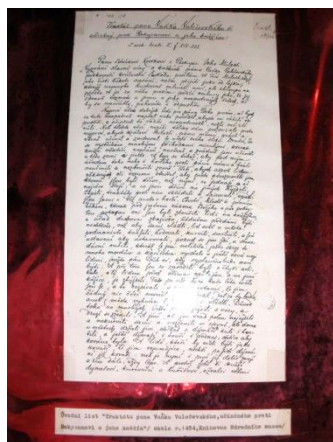
Tomáš DURDÍK, *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů, Praha 2010, s. 581.*

Obr. č. 40

Mřížová brána s erbem a návštěvním řádem před vstupem do hradní expozice.

Obr. č. 41

Dokument z nástěnky hradní expozice s kontrastním podkladem a popiskem.

Obr. č. 42

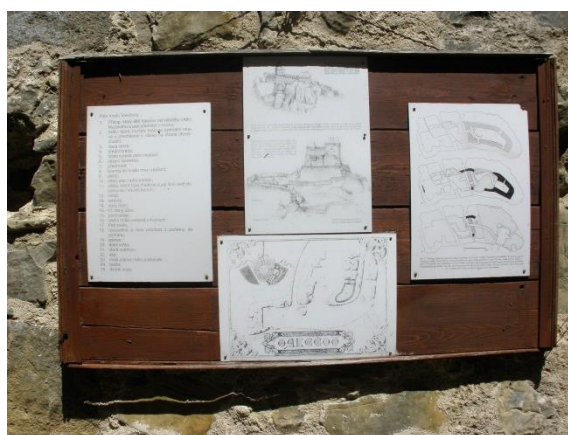
Erby na zdech hradní expozice.

Obr. č. 43

Úzké skalní chodby na hradě Valečov.

Obr. č. 44

Jedna z nástěnných tabulí umístěných na pískovcových zdech. Tato ukazuje rozložení hradu na třech pískovcových blocích.

Obr. č. 45

Rekonstrukce krbu v zadním paláci.

Obr. č. 46

Kachle uložené ve spoře osvětlené vitríně s popisky.

Obr. č. 47

Figuríny ve sklepení hradu.

Obr. č. 48

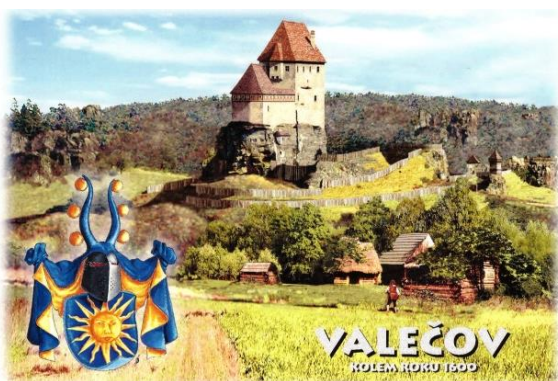
Propagační leták hradu Valečov.

Obr. č. 49

Podium pod hradem, na kterém se pořádají kulturní akce.

Obr. č. 50

Pohled Valečova.

Obr. č. 51

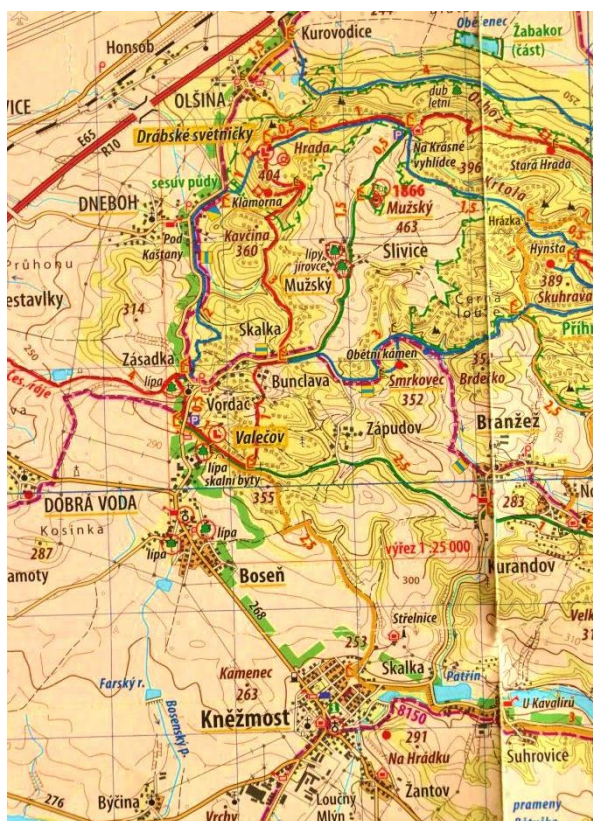
Model hradu Valečova v expozici na Valdštejně.

Obr. č. 52

Křížení turistických tras na nádvoří hradu Valečova.

Obr. č. 53

Turistická mapa Českého ráje, na které je možné nalézt křížení turistických tras pod Valečovem.